3 1761 04293 7649

O Domhnallain, Padhraic
Bruth-fa-thir

PB
1225
045
1900Z

From the Library

of

PÁDRAIG Ó BROIN

bruṫ-fá-ṫír

Páḋraic ó Domnalláin
agus
Tomár ó Rafallaiġ
do sgríob

. h. mac Ġuill 7 a ṁac, teó.
Baile Áṫa Cliaṫ

Bruth

bRUṫ-ƒÁ-ṫÍR

PÁDRAIC Ó DOMNALLÁIN
AGUS
TOMÁS Ó RAẒALLAIẒ
DO SGRIOB

M. H. MAC ẒUILL 7 A MAC, TEO.
50 SRÁID UÍ CONAILL UAC.
BAILE ÁṫA CLIAṫ

PRINTED AND BOUND IN IRELAND
— BY —
M. H. GILL & SON, LTD., DUBLIN

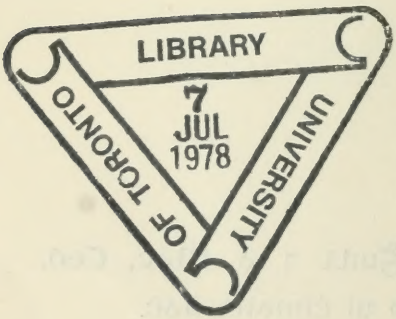

PB
1225
045
1900z

An leabhar seo

Cuireadh an leabhar seo i dtoll a chéile i mí Márta go mbéadh sé foilsithe do luchtléitheoirí Gaeilge. Ach ceana, atá súil againn go mbainfidh seo atá sna hárdscoileanna i gcoileanna náisiúnta, ábhar múinteoirí, agus saothar na Gaeltachta fré chéile roighleas ar.

Pádraic Ó Domhnaláin,

Tomás Ó Raghallaigh.

Clár

	Leat.
Deannacta, 7rl.	7
Sgéalta Seapra	56
Sramadac	66
Cumadóireact agus Sgéalta	83
Foclóirín	115

Beannacta, Cómhrádh, srl.

Beannacta

Bí Seán Bán agus a bean, Máire, i na fuidhe coir na teine nuair a táinig Pádhraic Mór irtheach.

"Go mbeannuighe Dia annseo," arsa Pádhraic.

"Go mbeannuighe Dia ir Muire duit," arsa fear-an-tighe le Pádhraic.

D'éirigh Máire i n-a searamh, agus chuir sí lámh le Pádhraic. "Céad mile fáilte agus slainte rómhat," ar sise, "ir í an aitha nua tú feicheál."

"Go maire tú i bhfad," arsa Pádhraic.

Socruigh sí cadaoir do Pádhraic ar aghaidh na teine, agus fuid ré síor.

"Bhfuil aon sgéal nua agat?" arsa fear-an-tighe leis.

"Ó, muise, níl barr nuaidheacht,' arsa Pádhraic, "ach gur cailleadh 'Sgeadóg' orainn indiu, slán gach duine dá gcloise é, agus áit dá n-innisgtear é."

"Dia linn, muise," adeir Máire, "ní sin é a d'fheil-feadh, ach céad fáilte roimh choil Dé."

"Nár imthighe uainn choidche ach í," adeir Pádhraic Mór.

Bí an túlán a' siubhal ar an teine, agus dhog Máire anior é. Bí an roicheach ag cur amach, agus ir beag bheach nár loisgeadh Pádhraic Mór.

"D'fódhair duit mo bhróga a mhilleadh, a bean chóir," ar seisean.

"Agus cé'n dochar ach gur bhróga nuadha iad?" arsa Máire, "go maire tú ir go gcaithe tú iad agus céad péire ir fearr ná iad."

"Go maire turas do slainte," adeir Pádhraic.

" B'fearr duit bpaon tae a ɡléapaḋ, a Máipe," apra Seán Bán. " Bainpe pé an tapt oinn nuaip naċ bpuil aon ceó niop láiopde pa teaċ."

" Tá mé ap mo mine-ɡéipe tá péiḋteaċ," ap ripe. " Cé aca ip fearp leat bpaon tae nó blogam bainne ? " aḋeip ripe le Páḋpaic.

" Soplaḋ agup parail do'n tae céanna coinniġeann pé ó ċoṫlaḋ mé 'cuile uaip ólaim pan oíċe é."

D'ól Páḋpaic cupán bainne, agup leag an beipt eile ap an tae.

" Go leiġe Dia plán an máċaipeaċ agup bean a poinnte," apra Páḋpaic Mór nuaip a bí pé péiḋ, " agup go méaḋuiġe Dia 'cuile fópt ap feaḃap agaiḃ.

" Teann anuap ċuig an teine," aḋeip fear-an-tiġe ; ' tá an oíċe fuap go léop."

" O cápla púġaċ páċaċ anoip mé,' map ḋubaipt an té ḋubaipt é, tá pé ċom maiṫ ḋom a beiṫ ag boġaḋ liom abaile," aḋeip Páḋpaic Mór.

" Apa, 'ɡcuipe Dia an t-áḋ opt agup puiḋ piop," apra fear-an-tiġe ; " náp noóiġ ni deipeannaċ pan oíċe ataá pé póp ? "

" Map rin péin," aḋeip Páḋpaic, " beiḋ piaḋ a' panaṁ-aint i na puiḋe pa mbaile—bail ó Dia oppaiḃ beipt ! "

" Go mba h-aṁlaiḋ ḋuit," app' an beipt, " agup go ḋtuga Dia plán abaile ṫú ! "

CEISTEANNA:

Cé ṁéaḋ ḋuine a bí i na puiḋe ċoip na teineaḋ. Cé'n t-ainm a bí ap fear-an-tiġe ? Cé'n t-ainm a bí ap ṁnaoi-an-tiġe ? Cá paiḃ an beipt i na puiḋe nuaip a ṫáinig Páḋpaic Mór ipteaċ ? Céapḋ ḋubaipt Páḋpaic ? Cé'n fpeagpa a puaip pé ? Cé p'fpeag-aip é ? Céapḋ a pinne Máipe i ɡceann tamaillín ? Ap ċuip pí páilte poiṁ Páḋpaic ? Ap fpeagaip peipean í ? Céapḋ ḋubaipt pé ? Cáp fopluiġ Máipe an ċaṫaoip do Páḋpaic ? Ap puiḋ Páḋpaic piop ? Céapḋ a bí ťíop ap an teine ? Céapḋ a pinne Máipe leip an púlán ? Ap ċuip pí piop tae ? Ap ól Páḋpaic aon tae ? Cé aca a b'fearr leip bainne ná tae ? Cé aca ip fearr

leat-ra? Cé'n fáth nár fan Páidraic ní b'fuirde? Freagair na háirde seo:—

(a). Céad fáilte romhat.
(b). Druil aon rséal nua agat?
(c). Cailleadh mo capall inné, rlán gach duine dá gcloire é
(d). Go maire tú ir go gcaite tú na bróga nuadha
(e). Cé aca ir fearr leat—im nó ubhacha?
(f). Dail ó Dia ort.
(g). Beannacht leat.

CÓMRÁD BEIRTE

I ngarraidhe an tighe a bi Seán Bán ag obair an lá seo nuair a bi a comurra, Páidraic Mór, ag dul carc

"Dail ó Dia ort," arra Páidraic leir.

"Go mba fé duit," arra Seán.

"An ag rómar atá tú?" adeir Páidraic.

"Ag iarraidh a beith gá déanam," arra Seán, "agur tá an talamh bog go leór fór, ni ag ceardacht ar Dia é."

"Go mbeirimidh beó ar an am seo arir, rin é an céad nóinín a conaic mé fór i mbliana," adeir Páidraic.

"Tá riad com fairrinn le rpréidh-móin annrin cuar," adeir Seán Bán.

"Mear tú a' rearra an lá?" arra Páidraic.

Seán: "Nil deág-coramlacc ar bith air, ach, mar rin féin, b'féidir go rearradh ré eirim, le congnam Dé. Mar deir an rean-focal: 'Ná creid rionn ir ná creid riach ir ná creid briathra mná, már moch maith éireóchar an ghrian ir mar ir coil le Dia a béar an lá.'"

Páidraic: "Nach gearr an real a cuig beaib beag féin, an chéadúr bocc, beannacht Dé le na h-anam. Ni faca mé ag an trochaid inné tú."

Seán: "Ni raib mé ann ach oiread. Bi aithméala orm nár théadar a dul ann, ach bi cinnear cinn ar Máire, agur b'éigean dom fanacht ra mbaile. 'Raib mórán ag an trochaid?"

Páḋraic: " 'Tír ir talaṁ ir Domnall Dearg,' a mic ó."

Ir gearr gur ṫáinic laoċ ós irteaċ ran áit a raiḃ Seán Bán ag obair, agus ḋ'iompuiġ ré an taoḃ glar de'n ṫóḋ i n-uaċtar annreo agus annriúḋ. Ċaiṫ Seán breaḃ nó ḋó leir, agus riċt ré un bealaiġ. " Cuirimid leat í," aḋeir Seán, " agus ní hí an óige." " Ó, beannaċt leat," arra Páḋraic Mór; " caiṫfe mé máilín móna ṫáġail."

" Go ngnóṫuiġe Dia ḋuit," aḋeir Seán Bán.

CEISTEANNA:

Cá raiḃ Seán Bán ag obair an lá aṫá i gceirt? Céard a bí ré a ḋéanaṁ? Cé ṫáinig go ḋtí é? Ar labair Páḋraic Mór le Seán? Céard ḋubairt ré? Ar fhreagair Páḋraic é? Céard ṫá ra leaḃar a innriġear ḋuit naċ raiḃ an aimsear úd ṫar cionn le bheáiġċe? (bí an talaṁ bog go leór.) Cé'n rórt bláṫ a ċonaic Páḋraic Mór? 'Braca cura nóinín ariaṁ? Cuir ainm ar bláṫ ar biṫ eile a ċonaic tú? 'Raiḃ goṫaḋ maiṫ ar an lá? Cé'n crean-bean a ruair bár ra gcomhrranaċt an ṫráṫ úd? 'Raiḃ mórán daoine ar a roċraiḋ? Cé'n ċiall aṫá le 'tír ir talaṁ ir Domnall Dearg'? (go leor leor daoine.) 'Tuige naċ nḋeaċaiḋ Seán Bán ar an troċraiḋ? 'Raiḃ cinnear cinn ort-ra ariaṁ? Cé'n rórt ainmṫe a ṫáinig irteaċ inr an áit a raiḃ Seán ag obair? Céard a rinne an laoċ? Ar ṫaiṫnig rin le Seán? Céard a ċaiṫ Seán leir an laoċ? Cá raiḃ Páḋraic Mór ag ḋul? Ag ḋul ṫar ḋuine ḋuit agus é ag obair, céard ḋéarṡá? Dá mbéaḋ beirt nó níor mó ann, céard ḋéarṡá? Caraḋ Seánín agus Micilín ar a ċéile agus an beirt ag ḋul 'un na rgoile. Ḋoruiġeaḋar ag cainnt le ċéile ar Gaeḋilg. Sgríoḃ síor an cómráḋ ir ḋóiġ leat a bí eatorra.

AN CLOG

Tic, teaic,
'Gcluin tú mé?
Mire an clog,
Sean-clog mé.
Bim in mo ruiḋe
Go moċ ir go mall
Ag obair go dian
Gan páiġ' le fáġail.
Mo ṁáṫaḋ ḋul ṫairt,
Gan rtad gan rġíṫ,
A' tearḃaint i gceairt
Cá bruil an gnian.
Buailim a h-aon,
Buailim a dó.

Ní cloifeann tú mé
Com luaċ rin ra ló.
Buailim a trí,
A ceaċair 'r a cúig.
Muinceas a' ciġe
Ġo fóill i ruan.
Buailim a ré,
Buailim a reaċt,
Éiriġ, a Cáit,
Ar péiðtiġ an teaċ.
Buailim a h-oċt ;
Tá an breicfeasta réiḋ
Suiḋ fior, a Nóra,
Ar ól do cuid tae
Buaileann a naoi
Ġo h-árd a'r go binn ;
Diḋiḋ as triall
Ar rġoil le n-a linn
Buaileann a deiċ
'S a h-aon déag a cloġ
Ġac duine as obair
A' raoċrú a cuid.
I lár an lae ;
Fáilte an Aingil
Adhaiġiḋ é

An cloġ

Bi oide ġaeḋilge uáp b'ainm Tomár Ó Rodaċáin irtiġ ra rġoil aġainn inniu. Do fear ré ar aġaiḋ an cláir duiḃ aġur do linig ré mórán picciúr air. Picciúiri cluig do b'eaḋ iad go léir. Bi cuid aca mór, cuid aca beag ; cuid aca dear, aġur cuid aca ġránna. Tuġar rá dearta go raiḃ rnáċad mór, rnáċad beag, aġur uimreaċa Rómánaċa ar ġaċ ceann aca, aġur ruiḃ a cuir iongantar mór orm niop b'é an t-am céanna é le dá cloġ ar bit aca.

An céad cloġ a linig ré ar an ġclár bi an trnáċad mór ag an dó-déag, aġur an trnáċad beag ag an h-aon : bi fior aġam annrin go raiḃ ré a h-aon a cloġ leir an ġceann rin. An dara cloġ, bi an trnáċad mór ag an dóḋéag aġur an trnáċad beag a tarrainnt ar a dó : bi fior aġam go raiḃ ré a dó leir an ġcloġ rin.

'Sḃáin ré ḋúinn an áit ar éaḋan an cluig a mbionn an dá rnáċad nuair biop ré a trí a cloġ, a ceaċair a cloġ, a cúig a cloġ, aġur mar rin de. Sul d'fáġ ré an

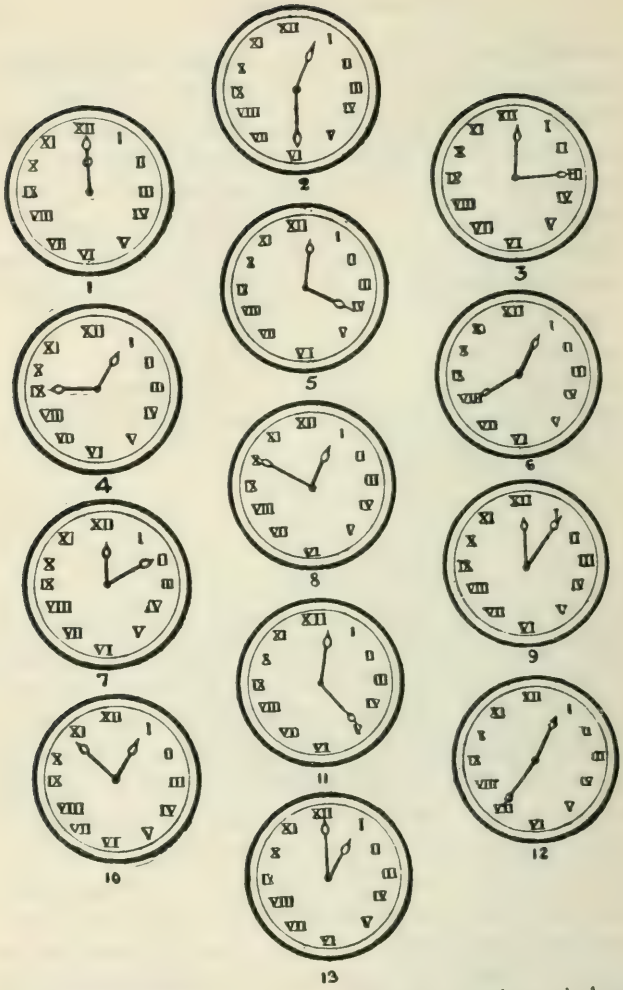

(1) A dódéaz a clos
(2) Leat uair tar éir a dódéaz
(3) Ceathamha tar éis a dódéaz
(4) Ceathamha do'n h-aon
(5) Fiche nóiméad tar éir a dódéaz
(6) Fiche nóiméad do'n h-aon
(7) Deich nóiméad tar éir a dódéaz
(8) Deich nóiméad do'n h-aon
(9) Cúig nóiméad tar éir a dódéaz
(10) Cúig nóiméad do'n h-aon
(11) Cúig nóiméad fichead tar éir a dódéaz
(12) Cúig nóiméad fichead do'n h-aon
(13) A h-aon a clos

rgoil múin ré beagnac cuile fóirc dúinn a bainear le clog agur le uaireadóir.

Ir mór an lear clog i dteac, agur ir beag teac anoir nac bfuil clog ann, agur an cé nac bfuil ceann aige bí cinnte go bfuil uaireadóir irtig i na póca aige. Ni mar rin a bi leic-céad bliain ó foin i nÉirinn.

Ir annam feicti clog an uair rin, fá'n cuaic ar cuma ar bic. D'féidir go bfeicfeá ceann cig an crasaire nó cig an máigirtir rgoile, ac ni raib goir ag furmór na ndaoine fágail amac cé'n t-am é: ni biod aca ac an grian ra ló agur an coileac inr an oice.

Ir iomda cineál clog ata le feiceál anoir ar a fon rin: cluig bunáice com fairring le rpréidimóin fá láctair. Ir féidir le cuid de na cluig coinneál ag imteacc agur a' rmeacaigil ar fead reacemaine gan iad a tocrar, cé go gcaicceap cuid eile aca a tocrar go féilteamail uair ra ló, agur cuid eile rá dó ra treaccmain. Tá cluig le feiceál anoir agur táid com beag rin gur féidir leat ceann aca a cur irteac i bpóca do caróige agur tá rórt teine-gealáin ar a n-éadan ionnur gur féidir leat innreacc cé'n t-am é leo i ndoircadar na h-oice com maic bunáice le i lár an lae gléigil.

Tá cineál eile clog le fágail a mbíonn dealb cuaice irtig ann, agur ar buille na h-uaire orclann comlaí beaga na puinneóige a bior ar an gclog, agur tagann an cuac amac. Ag a h-aon a clog abrann rí "cú-cú" aon uair amáin, ag a dó a clog abrann rí "cú-cú" rá dó, agur mar rin de.

Gan cineál clog eicint ar an aimrir reo beid cuid de na daoine in a mbambairne.

Ceisteanna:

Cé'n t-ainm a bí ar an oide Gaedilge a cuig cuairt ar an rgoil úd? Cár jeap ré? Cé'n rórt pictiúir a línig ré ar an gclár dub? Nuair a bior an trnáctad mór ag a dódéag agur an trnáctad

beag ag a h-aon cé'n t-am é ? Cé'n t-am é nuair a bíor an trnáċad mór ag a dóbéag agur an trnáċad beag i n-aice leir a dó ? Cé'n t-am é leir an sclog rin ar an mballa ? 'Raib cluig fairring fa tír feo céad bliain o foin ? Cé'n ċaoi a bráġad na daoine buille-rá-tuairim rá'n am an tráċ úd ? Cé mar abrar Gaedil-geóirí :—

(a) 12.30 p.m.; (b) 1.15 p.m.; (c) 2.45 p.m.; (d) 3.20 a.m. (e) 4.10 p.m ; (f) 5.5 p.m.; (g) 6.55 p.m.; (h) 7.40 p.m.; (i) 8.50 a.m ; (l) 9.55 a.m. Sgriob rior i bfocla iad.

Ranna na bliadna

Bi clog bréige ag an múinteóir, agur bi feanċur aige leir na páirtí faoi. 'Sbáin ré éadan an cluig dóib, an trnáċad mór, an trnáċad beag, an eoċair, an croċadán, na figiúraċa, agur gaċ nid dár bain leir ; agur ċuir ré ceirteanna ar na malraig fá gaċ nuo diob-fan. Annrin tarraing ré a uaireadóir ar a póca, agur múin ré dóib gur ionnann trí picid bráċad agur nóiméad. Mar an gcéanna múin ré dóib gur ionann trí picid nóiméad agur uair a cluig ; agur mar rin de. Nuair a bi rin déanta aige rgriob ré ar an gclár dub :

Trí picid bráċad(ala)	. .	nóiméad
trí picid nóiméad	. .	uair
ceiċre h-uaire picead	. .	lá
feaċt lá . . .	. .	feaċtmain
ceiċre feaċtmaine	. .	mí
trí mí . . .	. .	páiċe
ceiċre páiċe	. .	bliain
dá mí déag	. .	bliain
trí ċéad cúig lá a'r trí picid	.	bliain biriġ
trí ċéad ré lá a'r trí picid	.	bliain biriġ

Seacht lá na seachtṁaine

Annsin rsríob an t-oide sior ar an sclár ainmneacha laetheanta na seachtṁaine, miosa na bliana; agus ainmneacha na réarún, mar leanas:

An Luan . . .	Dia Luain
An Máirt . . .	Dia Máirt
An Chéadaoin . . .	Dia Céadaoin
An Diardaoin . . .	Diardaoin
An Aoine . . .	Dia h-Aoine
An Sathairn . . .	Dia Sathairn
An Domhnach . . .	Dia Domhnaigh

---

miosa na bliana

Eanair, Feabra, Márta, Aibreán, Bealtaine, Meitheamh, Iúil, Lughnasa, Meadon fóghmair, Deire fóghmair, mí na Samhna, agus mí na Nodlag.

---

séasúir na bliana

An t-Earrach, an Samhradh, an fóghmar, an Geimhreadh.

ceisteanna:

Cé mhéad nóiméad i n-uair a chluig? Cé mhéad lá i gcoicís (Ceithre lá dhéag). Cé mhéad seachtmain i mí (Tá ceithre seachtmaine i mí). Ainmnigh laetheanta na seachtmaine. Abair miosa ná bliana dom. Cé'n lá de'n tseachtmain atá againn indiu? Cé'n lá bí againn inné? Cé'n lá de'n tseachtmain béar againn amáireach? Cé'n dáta atá againn indiu? Cé mhéad lá i mí an Mháirta? Cé mhéad mí sa n-Earrach? Cuir ainm orra Cé aca réarún de'n

bliain an fóghmar, an céad réarún, an dara réarún, an tríomhadh réarún nó an ceathramhadh réarún? Cé méad mí i leith-bliain?

"Earrach béal-fhliuch,
Samhradh mhaith,
Fóghmar ghlanmhar,
Geimhreadh neóchaí."

Má'r fíor do na sean-daoine rin é an cineál aimsire a b'fearr do na barranna

---

AIMSEAR

"Sioc, sneachta, agus leac-oighre,
Agus gan 'rna trí nóiméad rin ach uirge."

Nior fan Seán Ó Néill agus Tomás Ó Gríobhta go mbeadh an clar-fholus féin ann, ach ghreadadar leó ártrátnóna riar ag damhna go dtí na Cúlacha. Oíche rréingealaighe a bí innte, agus bí neart péalta le feiceál. Ar fágáil an bhaile dóibh bí an trátnóna go bhreágh ciúin, ach, mar rin féin, bí sé ag cur feadha go tréan ar chúl na ghréine. Uime rin, bí an bóthar fleamhain, agus leac-oighre bhreágh, chuig ar abhainn ir ar loch an Dhoirin Dhana. Ach ba mhaith an rgéal dóibh féin nach mbeadha, arae, rul bhíodar i bhroisghreacht míle bealaigh do cheach an damhna thoruig sé ag cur sneachta, gach aon chaillóg chom mór le uibh eireóige. Ir gearr go raibh bhat sneachta ar an talamh.

"Nach orainn a bí an mí-ádh agus an baile fágáil a leitheid d'oíche?" adeir Seán.

"Cé cheapfadh go n-iompóchadh sí amach mar seo?" adeir Tomás. "Ach b'féidir go mbéadh an rgráib seo chart go luath. Dá mbeadh tóirneach ir teine ghealáin ir cloch sneachta ann nach mbeimís níos measa?"

"Ir fíor dhuit," adeir Seán. "Mar deir an sean-

focal 'ir fearr rioc ná rior-bairbeac.' D'fearr liom féin aimsear fuar, ciúin ná aimsear garb fliuc. Agus bíonn níor mó gaim san aimsir nuair bíor an sneacta a' leágad ná nuair bíor ré a' tuicim."

Bí an oíche breág geal ciúin gur corruig an sneacta, ac annsin d'éirig sí doirca go leór. Sroic an beirc ceann-sgríbe tuairim a deic, agus bí an gleárad damsa ar siubal agus an ceól dá sgreagad Ir ar éigin a bí áit suidhe ná searta sa gcrcinead leis an bliód daoine a bí i láthair. Maidir le sí-sá bí sé ar siubal.

"Sá do coir é, a Mháirtín! Nár lagtar annsin tú, a Tomáis! Dia go deo lear, a Séamuis! Mo grád tú, a Peadair! Mo cuac annsin tú, a Brigid! Mo cúig cuac tú, a Máire! Mo goirm tú, a Eiblín!"

Ní i bfad go raib an beirt amuig ar an urlár a' damsa le dá cailín sheirseamail. Tarraimnc ar an meadon-oíche éirsé corr-duine as éirge sriacrac, agus a' breacnú amac an doras.

"Bfuil sé ag cur sneacta fós?" adeir fear-an-tige le duine aca siúd.

"Ní measaim go bfuil," adubairt an fear a bí i n-aice an doras; "silim go bfuil clacóló ann, ac tá an oíche com dub leis an bpota. Níor léir duic do lám dá sínteá uait amac í. Silim go bfuil an sneacta a' leágad mar tá an buntrop a' silt."

"Béid sé i n-a meadon-lae nuair béar sinn sa mbaile," arsa Seán Ó Néill le n-a comhalta.

"Ní mirde liom dá mbead sé i n-a hóró-lae," adeir Tomás Ó Gríobta, "ac fanfamuid go mbí sé 'na lá geal mara scuirfear amac sinn."

"B'féidir go mbead sé com maic. Racaimir amuga ag dul an t-aitgiorra leis an gceó agus leis an bliú-sneacta atá ann."

Na sinnceóirí a bí gar do baile d'fágadar teac an

damra poim a dó-déag, ac iad seo a raib acar maic le dul aca nior fágadar an áit go raib sé a' maidneacan.

"Lé glaradh an lae," adeir fear ar Cluan na Dinne, "racamuid abaile."

"Le 'breacadh an lae,' adeirtear fior againn-ne," arra fear ar an mBaile Dóigte.

"Le 'fáinniú an lae,' atá againn-ne," adubairt duine ar Baile na hAille.

"'Eirge an lae,' a cuala mé aniam," adeir fear ar Cnoc a' Tige.

"Tá na leaganaca sin uile againn-ne," adubairt fear ar leamcoill, "agus 'bánadh an lae,' agus 'aitne an lae,' freisin."

"Mo cuac rib!" arra fear-an-tige; "tá ciall in dur leiceidí."

Le taca an lae gheadadar uile leó abaile, agus mara raib muintir an tige trom tuirseach traochta carcar leó é.

ceisteanna:

Cé na huaicailli atá i gceirt annseo? Cá ndeacha an beirt an tsáinóna úd? 'Raib an tsáinóna garb? Cé mar bí an bóchar? Cé'n fáth nach ndeacha an beirt a' sleamhnú ar loch an Doimín Daná? 'Raib aithéal ar Seán Ó Néill gur fág sé an baile? Cad cuige? 'Raib tuga ag damra aniam? 'Raib sé domhca i dtúr na h-oíche? 'Raib sé domca nuair a bí Seán agus Tomár gar do theach an damra? Cé'n t-am de'n oíche ar fhoicheadar ceann-fsnibe? 'Raib mórán daoine i láthair? Céard a díodar a déanamh? A' ndeacha Sean agus Tomár a' damra? Ar molad na damhróirí? Céard é 'claochlódh'? 'Raib deirin abaile ar Tomár Ó Snídhe? Cé'n fáth nach raib aon dúil ar an mbeirt a dul an t-aistiorra abaile? Cé'n bhfuil atá le 'fáinniú an lae'? Innir dom rá damra ar bit raib tú aige aniam. Sgníob síor an méid sáidhe nó abairtí ir féidir leat rá'n aimsir. Déan cur-síos aistiorrach ar an aimsir a bí againn le mí anuas.

Díol is ceannacht

Ar maidin Dé Sathairn chuaid Máire Bheag go dtí an baile mór i gcoinne earrai na reachtmaine. Bi lán cireáin d'im agus d'uibheacha aice, agus díol ri ar marsgad an ime iad. Dá rsillins an rcór a fuair ri ar na h-uibheacha agus leacht-corróin an punt ar an im. Bi éanlaith ra gcarr aice freirin, coileach frannchac, dá ghé, trí cinn d'eireóghaí, agus péire lachan. Díol ri uile iad—nó chaith ri uaithe iad—mar dubhairt ri féin, agus irteach léithe tigh Séamuir Ui Néill. Ceannuigh ri luach cúig pighne de bhriorcai, luach reacht bpighne d'arán gheal, agus innneadh ruar di i bpáipéar donn iad.

"'Bhfuil aon earrai eile a' tearthál uait?" arra buachaill an triopa.

"Ó, muire, go deimhin thá," ar rire, "ir deacra ná rin mo chomluadar-ra a riar."

"Tabair dom mála mine, ach bpunt de bhagún na hEipeann, agus naoi bpunt mairt-fheóla. Tá meitheal le beith aghaidh lá eicint de'n treachtmhain reo chughainn—agus mara mbi féin gheobhar ghnó de'n fheóil, mire i mbannaí. Cé méad an punt atá ar an riúcra agat?"

"Sé pighne an punt," arr an buachaill.

"'Sonaidh uait féin agus uaidh féin—nach é atá daoh."

"Nil neart aghaidh air," arr an buachaill.

"Agus cé méad an punt atá rib a bhaint amach ar an tae?"

"Trí ir ré pighne an punt," arr an buachaill.

"Ir meara ná rin é," arra Máire Bheag, "agus go raibh bean a rádh liom inniu go bhruair ri ar thrí rsilleacha an punt tigh an Chomair é. Ni bhruighe tú aon trí ir ré pighne an punt uaim-re air—beag beag an baoghal ort.

"Ó'r cuirliméara maith thú," arr an buachaill, "béar-

famuid duit ar trí rgillead é, ad marad gur tú féin atá ann ní bfuigtead gan na trí ir ré pigne é. Ad coinnig do béal ar a céile fá'n rgéal."

"Marb ag tae agur marb gan é!" arra Máire Beag nuair conaic rí comurra oi a' teacht irtead.

Beannuigeadar dá céile, ad bi beirin mór ar Máire. "Déan ruar an bille rin," ar rire le buadaill an triopa.

"Nad mbéid ré luat go leór" ar reirean—"má'r mian leat é—go tí am eicint eile."

"Ni béid ré rómam amír," ar rire. "Ir fearr liom é 'ioc anoir."

Fuair an buadaill peann luaide agur giota pairéar agur rinne ré ruar an bille.

"Cé méad é uile?" adeir Máire.

"An oiread reo," arr an buadaill.

"Nad bfuil tú a' bpait air larcaine ar bit a tabairt dom?"

"Tá mé a' tabairt trí ir ré pigne duit," arr an buadaill.

"Go raib mait agat," ar rire, "fág annrin taob irtig de'n cabintar anoir iad go totige an carr i n-a gcoinne ar ball?"

"Déanfa rin; támuid buideac díot, a bean cóir," arr an buadaill. Tug ré an admáil, an rtampa agur an táta air do Máire, agur bog rire léite amac an doras annrin.

CEISTEANNA:

Cé'n lá den treactmain a ndeada Máire Beag go tí an baile mór? Cé'n gnó a bí aice ann? Céard tug rí ann le díol? Cé méad an rcór a fuair rí ar na h-uibeada? Cé méad an punt a bí an t-im? Céard eile bí ra gcarr ag Máire Beag reachar an t-im agur na h-uibeada? Cá ndeada rí nuair a bí na h-éanlaith díolta aice? Innir dom céard a ceannuig rí tig Séamuir Uí Néill. 'Raib rí rárta an t-airgead a d'iarr an buadaill riora a tabairt ar an tae agur ar an riúcra? Ar ceannuig rí an tae? Ar ioc rí air? A' bfuair rí aon larcaine? Má ceannuig tú aon earrad ar Gaedilg amach déan cur-rior ar an gcainnt a cait tú

le fear an triopa. Ceannuigh cailín tuaithe leabhar i triopa Gaedheal láidir-ar Gaedhilg a ceannuigh sí é—rgríobh síor an cómhrádh beirte a bí ar siubhal. Dá mbeadh ort easpaidh ar bith a ceannacht innir céirtidh déarfá le fear an triopa.

Díol agus ceannacht

Uair fa mi a bíor aonach i gcathair na Gaillimhe—an chéad Céadaoin agus an chéad Diardaoin. Ach fá dó fa mhaidin bíonn aonach ann a bíor bunáithe feachtmhair ar siubhal. Aonach na Faithche Móire agus aonach na Féile Micil a tugtar ar an dá aonach seo. D'éirigh linn a theacht ar aonach na Féile Micil i mbliana an lá 'raibh na cairde ann, agus, má d'éirigh féin, ní mórán blaodhach a bí orthu. Ar an bFaithche Móir a bí an t-aonach ar siubhal, agus bí cuid mhaith cairde ann, ach ní raibh mórán ceannachóirí. Siubhlamar anonn in áit a raibh bromach dá díol. Ag buachaill óg tuaithe a bí ré i ngreim, agus fear tuaithe a bí dá ceannacht uaidh.

"Cé mhéad atá uait ar an mbromach seo?" adeir an ceannachóir.

"Deich bpunt gan pighinn cuige ná uaidh," arsa fear an bromaigh.

"Béarfa mé ocht bpunt duit air," ars an ceannachóir.

"Níl aon mhaith ann," adeir fear an bromaigh; "ní bfuighe tú air rin é; ir beag an baoghal atá ort."

Lámhfui an ceannachóir an bromach agus dearc go grinn ar gach uile ball de.

"Tá aithne mhaith fúl agam ort," arsa fear an bromaigh leir an gceannachóir. "Má ceannuigeann tú é béidh an t-ádh ort. Níor díol mé aon cheó ariamh nach mbeadh ádhamhail."

Bí fear cruadh fáirgthe i n-a fearaim gan do'n beirt, agus cuala ré an cómhrádh. Rug ré ar éirin a fuair ré an an talamh, agus leag ar dhuim an bromaigh é.

" Bíod an bromach díolta ceannuighte ar naoi bpunt," ar feirean.

Bí an ceannaidhin agus fear an bromaigh i n-a dtost ar feadh tamaill.

" A' mbiurfe riú m'focal?" adeir an fear cruaidh fáirgte.

" Ní biurfe," arr an beirt.

Rug fear an bromaigh ar láimh ar an gceannaidhin. " Naoi bpunt," ar feirean leis.

" Sgoiltfe mé an punt arís leat," arr an ceannaidhin.

" Ó, muire, tá go maith," adeir fear an bromaigh, " tá ré ag éirghe deireannach ra ló, agus níl aon chabair a beit a' tinncéarachd."

An fear a bí a' déanamh an mharghaidh chuir ré a mhaide i bhám márla, agus leag ré ar dhruim an bromaigh é or cionn an chirin.

" Díod ré i na mharghaidh," ar feirean; " ach bpunt deich "—agus bí.

Dhéachuigh an ceannaidhin ar fiacla an bromaigh arís.

" Tá ré trí bliana," ar feirean.

" Trí bliana caithte," arr an díoltóir.

" Tá faitchíos orm go mbíod rudar agat air." " Ní raibh ariamh," adeir fear an bromaigh.

" Bain coiridheacht ar anoir."

Rit an fear síos agus suas an tsráid leis, agus i gceann tamaill tug an ceannaidhin éirnigh uaidh. Leathuair 'na diaidh sin d'ioc ré ar an mbromach ag banne na h-Éireann.

ceisteanna:

Cé mhéad uair sa mí a mbíonn aonach i gcathair na Gaillimhe? Cé'n áit de'n chathair á mbíonn an t-aonach? 'Raib bladhach mór ar chaiple an lá atá i gceirt? 'Raib mórán ceannaidhin i láthair? Cé bí a' díol an bromaigh? Cé mhéad a fuair ré air? Innis dúinn nuo eicínt fá'n bfear a ninne an margadh. Cár h-focal ar an mbromach?

AIRGEAD

Oíce ɡeimṁiḋ do b'eaḋ í, aɡur bí Páḋraic beaɡ or cionn a cuid leaḃar ra bpáirlúr ḃar éir téarma a caiteam ar rsoil iodr-meaḋonaiɡ. Táinis a aḋair irteac.

An t-aḋair: "Céard tá tú ḟoɡluim anoir, a Páḋraic?"

Páḋraic: "Aɡ caiteam rúl ar ceacta a ṁúin an máiɡirtir ḋúinn rá airɡead."

An t-aḋair: "Ar cuiɡ tú ɡac ar innir ré ḋuit raoi?"

Páḋraic: "Ní baileac é. Labair ré ar 'airɡead rior,' aɡur nil rior aɡam céard a bí i ɡceirt aiɡe."

An t-aḋair: "Ó rin airɡead 'ioc ar an táirnne, ar an bpointe boire ir béar duid ceannuiɡḋe aɡat."

Páḋraic: "Cuiɡear ɡac uile duid ac an méad rin."

An t-aḋair: "Ó tárla com mait rin tú cuirread cúrla ceirt ort anoir ɡo bfeicimid. Ar dtús abair clár an airɡid dom."

Páḋraic:	Ceiṫre feoirlingeaca.	piɡinn
	Dá feoirling .	leiṫ-piɡinn
	Dá leiṫpiɡinn .	piɡinn
	Dá piɡinn déag	rsilling
	Dárgilling ir ré piɡne.	leaṫ-coróin
	Cúiɡ rsilleaca	coróin
	Deiċ rsilleaca .	leaṫ-roḃran
	Fiċe rsilling .	punc airɡid nó roḃ-ran
	Sgilling ir fiċe	ɡini.

An t-aḋair: "Nil tú barɡca com ar biṫ. Cé'n caoi ar ṁúin an máiɡirtir na ceacta rá airɡead díḃ?"

Páḋraic: "Bí borca de pioraí airɡid bréiɡe aiɡe, aɡur 'rḋain ré piora piɡne ḋúinn i dtorac. Bí rior ar 's aon duine aɡainn cé'n t-ainm le tabairt uirre nuair a

ċuir fé an ċeirt oṁainn. Rinne fé an ċlear ċéanna le fiora trí piġne, le fiora fé piġne, le fgillinġ ġeal, agur leag fé do'n obair fin nó go raib eolas againn fá gaċ fiora airgid, agur nó go rabamar i ndon gaċ ceann aca aiṫneaċċáil ċar na cinn eile. Ċar éis fin, fgriob fé táible an airgid ar an gclár dub, agur, le mar bí fé gá fgriobaḋ, bí fé 'gár gceiftniú Ċuir fé fá ndeara dúinn an táible a ráḋ dó nó trí de ċuarta. Annfin d'éigean dúinn é fgriob' fior dó ar ár gcóir-leaḃra Nuair a bí fin déanta againn ċuir fé feain-ciriḋ ceir-teann oṁainn: 'Cé ṁéad piġinn a ġeoḃfá ar fgillinġ ġeal? Cé ṁéad fgillinġ a ġeoḃfá ar fobran? Cé ṁéad ceann a ġeoḃfá ar leaṫ-fobran? Cé ṁéad builin trí piġne d'féaḋfá a ċeannaċt ar fgillinġ?' agur a lán ceirteann eile mar fin. Duḃairt an máiġirtir linn nać mbainteap leap ar feoirlinġeaċa aċ amáin i mBaile Áṫa Cliaṫ, i gcaṫair Corcaiġe, agur i gcorr áit eile i nÉirinn, agur go raib ginideaċa, fobrain, agur leaṫ-fobrain gann go maiṫ anoir freirin."

An t-aṫair: "Ir fior dó fin: nior leag mé fúil ar ġini ná ar fobran le mo ċuimne cinn. Aċ cogar mé reo leaṫ: ar ċuala tú cainnt ar ċuirtiún, ar péal, ná ar ċeiṫre buinn ariaṁ?"

Páḋraic: "Tá fior agam gur ionann ċuirtiún agur ceiṫre piġne, agur gur ionann péal agur fé piġne. Aċ nior ċualar tráċt ar ceiṫre buinn go dtí fin."

An t-aṫair: "Ceiṫre buinn fin fgillinġ ir ċuirtiún. Donn ir leiṫ-piġinn, ir ionann fin agur ceiṫre piġne go leiṫ. Dá donn ir leiṫ-piġinn ir ionann fin agur oċt bpiġne ir leiṫ-piġinn, nó dá ċuirtiún ir leiṫ-piġinn. Ceirt agam ort? Dá mbaintí trí feoirlinġeaċa ar mile punt, cé ṁéad a béaḋ fágṫa?"

Páḋraic: "Naoi gcéad naoi bpunt déag ir ceiṫre fiċid, naoi fgilleaċa déag, aon piġinn déag ir feoirling."

An t-athair: "Nil aon caillead ort. Ar foglaim tú aon ceó fá gaimbín fós?"

Pádraic: "D'foglaimeas, ach má d'foglaimeas ir i mBéarla é."

An t-athair: "Da gcasfá go mbeifeá i mbocht ceirteanna mar sin a fuasgailt ar Gaedilg freisin. Cé'n gaimbín a geobhfá ar £300 go ceann trí bliana do réir cúig fa gcéad?"

Pádraic: "Cúig punt ir dá fichid."

An t-athair: "Tá an ceart agat, ach cé'n caoi a' mbeadhna tú fuar é?"

Pádraic: "Geobhfaí cúig punt gaimbín ar céad punt i n-imtheacht bliana. Geobhfaidhe cúig punt déag gaimbín ar £300 i n-imtheacht bliana. Agus i n-imtheacht trí bliana geobhfaí a trí oifead sin, ré sin le rádh— cúig punt ir dá fichid."

An t-athair: "Ir maith tú! Ni cuirfe mé ort ach aon ceist amáin eile anoir: dá mbeadh 3,000 punt fealbán ag duine i gcomluacht cé'n cuibheann a geobhfadh ré ar fa mbliain do réir cúig punt deich fa gcéad?"

Pádraic: "Cúig punt ir trí fichid ar chéad."

An t-athair: "Mo chuach tú! Ni cuirfidh mé nior mó ceirteann ort fá láthair."

Sgríobh príor ainm gach píopa airgid dá bfuil ar eolas agat agus an méid ir fiú gach píopa acu.

An teaċ

Lá aṁáin ruairear cuireaḋ ó Śéamur Mhicil, agur níor leigear mo lear ar cáirde, aċ amaċ liom ċuige, agur, dar uḋaċt an trioġáin, má ċuaḋar féin, ní bréag nár ġnaoiḋeaṁail an áit dul ann. Mara bṫuil lóirdín breáġ tiġe ag Séamur ní lá go maidin é—ceaċ ceann rlinne dá rtór (lota) ar aoirde agur é ruiḋte i bṫoigreaċt ré nó reaċt de flata do'n bóthar mór. Śear an beirt againn ramall ag binn-an-tiġe le ġail tobac a ċaiteaṁ agur le dearcaḋ púinn agur ċarainn. Ar an taoḃ ó ċuaiḋ de'n teaċ bi ġáirdín áluinn 'raiḃ nearc bláṫ a' fár ann agur rorċaí go leor—úḃla, rgionáin, peiri, rúġ-craoḃ, rúġ-calṁan, agur mear eile Aċ má tá an ġáirdín ar an taoḃ ó ċuaiḋ féin tá ré ar árdán aerać agur ar deireaḋair na gréine, nó, mar deir na rean-daoine ċarc, tá ré ar ċúl na gaoiṫe agur ar aġaiḋ na gréine. Ċuġar rá dearc rtábla nó eaċlann, cró bó, agur cró muc ar ċúl a' tiġe agur aċar maiṫ riar uaiḋ—'ċ aon cró aca ċoṁ mór ir go bréadra báire a buaiaḋ ann. Ni ruláir iad a beiṫ fada fairring, arae, ir mór an lán eallaċ atá ag Séamur. Siar uaim ċonaicear an rcur agur ar a laġaḋ trí nó ceaċair de ċairle a' léimniġ ċarc ann. Maidir le beiċiḋiġ ḃainne agur beiċiḋiġ rearca annrúd atá riad. Ar an taoḃ ó deas de'n teaċ bi cruaċ mór rpréiḋ-móna le feirceál a d'feilfeaḋ i n-a h-am féin; agur ar aġaiḋ an tiġe amaċ bi móinféar breáġ.

Ir le Séamur an talaṁ ar feaḋ t-aṁairc atá ar ġaċ taoḃ de'n teaċ; cuid de naċ bṫuil ċar barr, aċ ir beag ġiodán de naċ bṫuil i ndoin torraḋ eicint a ċaḃairt. B'aiċ leat a beiṫ fá'n tuaiṫ an lá úd a' dearcaḋ ar na h-éin ar luamain, ag éirteaċt le gluġarnaiġil na rpuiṫ-leán, agur le riollántaċt na gaoiṫe.

" Aṁa, tapa uait irteaċ ar reo," aḋeir Seámur, " agur ná bímíp níor puiḋe in ár pearṁ annreo."

Irteaċ linn beirt ra'gcirtimeaċ, agur ċuip bean-an-tiġe na múṁċa páilte poiṁ an mac reo. Puaipeap buiḋéal de púġ-liomóiḋe: b'paḋ liom uaim é, agur deirim leat gur mé a ṫ'ól go púiġte é. Nuair a ċánġamar irteaċ, a' puinnt cáca (cirte) a bí bean Séamuir, agur an cailín aimpire a' niġeaċán glarraiḋ le h-aġaiḋ an ṫinnéir. D'péaḋpá cluaḋ móna a ċur piop de'n iarraiḋ pin ar an teallaċ bpeáġ, paḋa, pampring a bí ann, agur bí teine ċiop an lá úḋaiġ a pórtpaḋ mapt, cé naċ puiḃ gáḃaḋ ar biḋ le teine ċnáiṁ map í. Ċuipreaḋ an ṫapiúp a bí pa gcirtimeaċ ionġnaḋ opt—na miapa bpeáġa móna cpé, na cnaġaipí, na balláin, na h-iain, na cuaċa, na rgálaí, agur na gloineaċa-iaḋ uile a' poillriú le glaineaċt. Bí ṫá rgilléaḋ beaga i leaṫ-taoḃ na teine agur claiṫín (cláp) ar' ċ'aon ċeann aca, agur pota móp ar cpoċaḋ ar an lúiḃ ar an mbacán. Ṫugar pá deapa pictiúp Cpoiṫe Ro-naoṁṫa Íopa ar an mballa agur pictiúp ar Ṗápa Fpeirin. Ṫiap ag an ṫopap iaḋta bí piopa de'n ṁaiḋe Éaṁonn le peiceál.

Seompa leapṫa.—" Is bpeáġ é do ṫeaċ, a Séamuir," aḋeirim péin. " Níl caillteaḋ ar biḋ aip, buiḋeaċar le Día. Ṫeanam ruar go bpeice tí na reompaí leapṫa," ar peirean, ag bpeiṫ ar láṁ orm péin agur 'g mo rtpaċailt leip.

I mbarr an tiġe a bí na reompaí leapṫa, agur ip ionnta a bí an t-aer bpeáġ pionn-ruar Bí ṫíol píoġ de leaba ċlúṁaċ, de bpáiṫlín, de pluiḋ, agur de púra ar gaċ leaba. I lár an urláir bí ḃopḋ beag cpainn a raiḃ coinneóip air, borca cipíní cornaiṁ, rguaiḃín gruaige, ciop, agur paca. Conaicear cnaġaipe uirce, báipín, gallaoipeaċ, agur ṫúḃáille ar ḃopḋ beag i gcúinne eile de'n treompa. Bí ṫó nó trí de ċeanna pictiúrí beannuiġte le taḃairt rá

deapa ar croċaḋ ar an mballa, buidéal uirge coirreacan agus rgáṫán bpeáġ. Ceiṫre feompa leaṗṫa a bí ann go léir, iad uile coṁ-ṁéid agus dá fuinneóig ṁóra ar gaċ ceann aca. Ṫaiṫnig ré liom go raiḃ áit teine agus reimléar in gaċ feompa aca, arae, níl aon loċt ar an tear, nuair ṫagar an geimpeaḋ fuar fliuċ.

An Seompa bíḋ (An feompa phoinne).—An fad ir bíomar a' riuḃal ṫart a' dearcaḋ ar rudaí mar reo bí dean Śéamuir agus an cailín aimrire a' gléaraḋ an dinnéir agus níor bfada gur blaoḋaḋ rior ċuig an feompa bíḋ oṁann. Ṡuiḋ Séamur féin ag ceann an buiḋ, agus ṫug ré caṫaoir bpeáġ doġ dom féin i n-aice leir: bí an coṁluadar a' teaċt irteaċ i n-a nduine agus i n-a nduine. Sé aṫair Śéamuir an ċéad duine aca a ṫriall irteaċ; annrin ṫáinig a ṁáṫair. Níor bfada gur doġ mac leir irteaċ—garúr beag gleoiḋte dár b'ainm Séamur óg. Cé tiocfaḋ irteaċ le n-a fálá aċ a deirḃfiúr, Máire. Dean-an-tiġe féin an duine deiriḋ a fuid rior 'un buiḋ. Ni raiḃ aon ċineál feóla dá raiḃ le fáġail ra mbaile mór naċ raiḃ leaġta or ar gcomair—caoir-feóil, mairt-feóil, muic-feóil, bagún—agus, maiḋm le éanlaiṫ bruiṫte, ir ann a bí a ṫaḃairt amaċ.

"Bí ag iṫe ar do ṁian," adeir Séamur liom féin. "Ná bíoḋ faiṫċior oṁt," adeirim-re; "leagfa mire ar na rudaí reo."

Sgaoileaḋ ṫart anḃruiṫ, feóil, fataí, agus gliarraḋ. Bí palann, pioḃar, ḃinéagla, amarag, agus inmar coṁgarać do gaċ aon duine. Noiḃriġeaḋ rpúnóga, rgeana, agus piċini, agus ar feaḋ na fuide bí reiteamur ċainnte ar riuḃal eadrainn uile.

"Car ċeannuiġ tú an trorgán bpeáġ reo?" adeirim-re le Séamur.

"Ar ċanḋáil," ar reirean, "ċiar ag Coill Ṁóir a

ċeannuiġeaṙ cuid de, aġuṙ ba ḋaoṙ an ṙpóilín é." Bí cloġ bṙeáġ a' ṙmeaċaiġil ċaili aṙ m'aġaiḋ, pictiúṙ de beiṙt ban piaġalta—colceaṫṙaċa do Ṡéamuṙ—i n-aice an ċluiġ; aġuṙ pictiúiṙí eile naċ é cṙoċta aṙ na ballaí annṙeo iṙ annṙiúḋ.

An Páṙlúṙ.—Ni ḃéaḋ Ṡéamuṙ ṙáṙta go ḃṙeicinn 'ċ uile ṙeomṙa ṙa teaċ, aġuṙ, nuaiṙ a ḃí an ḋinnéaṙ ċaṙt, ċuamaṙ amaċ ṙa bṙáṙlúṙ a bí aṙ ċúl na teineaḋ. Da coṙaṁail an ṙeomṙa ṙeo leiṙ an ṙeomṙa bíḋ, aċ ċuġaṙ ṙá ḋeaṙa go maiḃ leaḃaṙlann beaġ ṙa bṙáṙlúṙ. Bí gléaṙ ceóil ann ṙṫeiṙin—piano—aġuṙ "Aṁṙáin Mhuiġe Seóla" leaġṫa aṙ a ḃaṙṙ. Amuiġ i láṙ an uṙláiṙ bí boṙṫ a maiḃ poṫa lán de ṗaḃṙaeṫe aiṙ. D'ṙoṙġail Ṡéamuṙ ceann de na ṙuimneóġa, ċaṙṙaiṁġ ṙé ṙiaṙ na cuiṙtíní, aġuṙ ṙuiḋeamaṙ beiṙt ṙíoṙ aṙ ċaċaoipeaċa uilleann ġuṙ ċaiċeamaṙ ġail bṙeáġ bóġ.

CEISTEANNA:

Cé ċuġ cuiṙeaḋ cuaiṙte do'n ṙṙíoḃnóiṁ? Cé'n aoiṁde teaċ Ṡéamuiṙ? Cáiḋe iṙteaċ ó'n mbóṫaṙ móṙ é? Cáṙ ṙeaṙ Ṡéamuṙ aġuṙ an ṙṙíoḃnóiṁ an lá úḋ? Céaṙḋ a ḃíoḋaṙ a ḋéanaṁ annṙiúḋ? An toiṫíní a ḃíoḋaṙ a ċaiṫeaṁ? Cé'n ṙóṙt ġáiṁúin a bí aṙ an taoḃ ó ċuaiḋ de'n teaċ? Inniṙ dom a bṙuil aṙ eolaṙ aġaṫ ṗaoi. Cé'n ṙóṙt áiṫiúċáiṁ a bí aṙ ċúl an tiġe? Nuaiṙ a ċuaiḋ an beiṙt iṙteaċ 'na tiġe céaṙḋ a bí bean Ṡéamuiṙ a ḋéanaṁ? 'Ḃṙaca tú bean a ṗuimnt cíṙte aṁaṁ? Inniṙ ḋúinn cé'n ċaoi a nḋeaṙna ṙí é, má ċonaiċ. Céaṙḋ a bí an cailín aimṙiṙe a ḋéanaṁ? Déan cuṁ-ṙíoṙ aṙ an ġcṙtmeaċ ataá tiġ Ṡéamuiṙ. Céaṙḋ ataá aṙ eolaṙ aġaṫ ṗá'n ṙeomṙa bíḋ? Nuaiṙ a bí an ḋinnéaṙ iṫṫe aca cá nḋeaċa Ṡéamuṙ Mhicil aġuṙ an ṙṙíoḃnóiṁ? Inniṙ do'n ṁanuġ an méaḋ ataá aṙ eolaṙ aġaṫ ṗá páṙlúṙ Ṡéamuiṙ. Sġṙíoḃ tṙáċtaṙ anoċt ṗá do ċeaċ ṙéin. Cé'n t-ainm a tuġtaṙ aṙ an ṙeomṙa a n-ullṁuiġteaṙ an biaḋ ann? Ainmniġ cuid de na baill tṙoṙġáin ataá in do ċeaċ ṙéin, aġuṙ ṙṙíoḃ ṙíoṙ an úṙáiṙd a ḋéanṫaṙ de ġaċ ceann aca. Céaṙḋ d'iṫ tú aṙ do ḃṙiċeaṙta inḋiu? Céaṙḋ d ól tú? Abaiṙ ṗaiḋiṙ ṁoiṁ biaḋ; aġuṙ ṗaiḋiṙ taṙ éiṙ bíḋ.

OCRAS, BRÓN, 7RI.

Lá breáġ te i láṁ an traṁṁaiḋ buail Séamuiṙin Ó Ġṙáinne amaċ Bóṫaṙ na Tráġa. Ni ṙaiḃ ré i bṙaḋ ó'n teaċ ċoṙ aṙ biṫ nuaiṙ a ṫáinig taṙt aġuṙ ocṙaṙ aiṙ. Ċuiṙ ré a láṁ in a ṗóca, aċ ni ṙaiḃ piġinn aṙ a ṗáġaltaṙ. Bí aiṫṁéala aiṙ náṙ iaṙṙ cúṙla piġinn aṙ a ṁáṫaiṙ ṙuṙ o'ṗág ré an baile. Bí náiṙe aġuṙ leiṙġe aiṙ buala'ḋ iṙteaċ i ṙiopa aṙ biṫ aġ iaṙṙaiḋ bíḋ aġuṙ oiġe nuaiṙ naċ ṙaiḃ an t-aiṙġeaḋ aiġe le n-ioc oṙṙa. Ba ṙuaṫ leiṙ a leiṫeiḋe ḋe ṙuṫ a ḋéanaṁ. I ġceann tamaill bíġ ċonaic ré buaċaill beaġ i mbéal ḋoṙaiṙ aġuṙ é aġ ṙmaleaḋ bṙiopcaí. Bí éaḋ aṙ Séamuiṙin leiṙ an nġaṙúṙ, aċ, maṙ ṙin féin, leaṅ ré o'á ṙṙóin ṙiaṙ Bóṫaṙ na Tráġa. Fá ḋeiṙe ċiaṙ ċall iṙteaċ leiṙ i mboṫán beaġ, aġuṙ o'iaṙṙ ré ḋeoċ uiṙġe.

"A n-ólṙá bṙaon bainne?" aḋeiṙ bean-an-tiġe leiṙ "Déanṙa an t-uiṙġe," aṙṙa Séamuiṙin.

"Is ṙeaṙṙ ḋuit an bainne," aṙ ṙiṙe, "maṙ tá iṫe aġuṙ ól ann."

Fuaiṙ ré cupán móṙ bainne ṙaṁaṙ, aġuṙ o'ól ré ṙuaṙ ġo ṙúiġṫe é. Bí náiṙe aiṙ ṙoiṁ ṁnaoi an tiġe nuaiṙ naċ ṙaiḃ luaċ an bainne aiġe le taḃaiṙt ḋi, aċ, ḋaṙ nḋóiġ, ḋá mbéaḋ a ṗócaí lán, ni ġlacṙaḋ ṙiṙe piġinn uaiḋ. 'San am céanna bí áċaṙ aiṙ ġo ṙaiḃ an taṙt coiṙġṫe. Amaċ leiṙ a' ṙnáiṁ annṙin. Ċuiṙ na tonntṙaċa móṙa a ċonaic ré amaċ uaiḋ inṙ an bṙaiṙṙġe ionġnaḋ aiṙ. Ċonaic ré aillṫeaċa móṙa ṙiaṙ uaiḋ ṙṙeiṙin.

"Ó, ġo ṙáḃála Dia ṙinn," aṙ ṙeiṙean, "ḋá ḋtuiteaḋ ḋuine anuaṙ ḋe ċeann aca ṙin beaḋ éalaṅ ġo bṙáṫ aiṙ."

Taṙ éiṙ ṙġaṫaiṁ bíġ táinig ré iṙteaċ aṙ an talaṁ tiṙim, aġuṙ, nuaiṙ a bí ré ġléaṙta, buail ré leiṙ aḃaile, aṙae, bí ṙaiṫċíoṙ aiṙ ġo mbéaḋ imniḋe aṙ a ṁáṫaiṙ ṙaoi.

Bí fiméad uirre-re nuair a conaic rí a' teaċt cuice irteaċ é, cé gur leig rí uirre féin go raib fearg mór uirre leir. Dubairt Séamuirín léiġe go raib brón mór air fá beiġ com fada amuig, aċ naċ raib neart aige air. Bí tuirre agus codlad air, agus, nuair d'iġ ré a fuiréar, ċuig ré an leaba air féin.

CEISTEANNA:

Cá nDeaċa Séamuirín Ó Gráinne a' fraiġteóireaċt an lá úd? Cé'n réarún de'n bliain a bí ann. Cé'n réarún de'n bliain atá ann anoir? Céard a buail é rul bí ré mórán aċair ó'n teaċ? Raib airgead aige? Cad ċuige naċ ndeaċa ré irteaċ i fiorg eicín agus fud le n-iġe a ċeannaċt? Nuair a ċeann an t-ocrar go mór leir céard a finne ré? Céard a ċug an bean tuaiġe le n-ól dó? Ar ioc Séamuirín ar an mbainne? Céard dubairt ré leir féin nuair a conaic ré na h-aillfreaċa móra riar uaid? Cé'n fáġ a ndeaċa ré abaile com luaġ agus ċuaid? 'Raib fearg ar a máṫair dárigid nuair a conaic rí a teaċt ċuice irteaċ é? Céard dubairt Séamuirín léiġe nuair a fuair ré an teaċ? Céard a finne ré nuair a bí a fuiréar iġġe aige? Sgríob tráċtar gearr fá eaċtra ar biġ dá ndeaċa tú air ariaṁ. Críoċnuiġ na caint-eanna (b). (c), (d), (e).

(a). Nuair feicear duine beiġiġeaċ éigċéill tagann faiġċíor air.
(b). Nuair a ċloifear duine faiġeaċ tóirneaċ buaileann. . . .
(c). Iġeann duine biaġ nuair a bíor. . . .
(d). Ólann duine deoċ nuair a bíor. . . .
(e). Tugann duine an leaba air féin nuair a bíor. . . .

CÚRSAÍ ÉADAIGE

1 Leaṁċoill a bí Máire Ní Ruairc i na comnuiġe. Bí a h-aṫair agus a máṫair beó an tráṫ seo agus a sean-máṫair freisin, aċt ní raib deirbfiúr ná deardráṫair aice, agus, uime sin, bí sí i na seaṫa ag muintir an tiġe. Ġaiġeaġ sí fior fáṫ gaċ fuda fáġail amaċ, agus ir í a ċugaġ an ceirtniú géar dá mamó anoir agus arís. Nuair a bíoġ an t-áirneán ann ir iomda oíċe a ċaiteaġ an sean-máṫair a' fniomaċán suas go dtí an deiġ a ċlog. Nuair

CAOIRIG AGUS GABAR

a méadhuigh Máirín fuar agus a bailigh sí amach fna déagaibh bí sí i ndoon an oiann a cárdáil, agus b'aic léithe a beith i ndoon fnióm freisin, acht ní leigfeadh a máthair-sean di dul i n-aice an túirne, agus go h-iondúal gach nuair dá dtéigeadh sí a' plé leis bhfeadh sí an trseanc. Mar fin féin, bí fíor ag Máirín gach uile ball dar bain leis an túirne—an roc, an trseanc, an tromán, an feárrad, an ceap, an mul 7rl. Acht ní bailead a bí fíor aice fós an t-roimhealú idir inneach agus dlúth. Da raitionta uaithe ar a fon fin fróirte a tocfar ar ceirtlin fnáithe. Nach uirre a bíodh an gliomnar nuair a díodh sí an crann deilb dá cur fuar, agus na mná a' deilb. Agus nach ann a bíodh an riamra nuair a bíodh an flannin dá thugadh thar éis a thábairt ó'n bhfeadóir.

"Is iomda fud," adeireadh a mamó le Máirín, "a déantar ar oiann na daoine féin—bhéidin ceann-arna, léinteacha, cultacha, cabhaileanna, fhocai, fluideanna, rúrai, báiníní, agus a lán ball eile. Agus bíonn tear agus teagar i n-éadach oina. Ni bhéas nach foghainteach úráideach an t-ainnithe an daoine; le n-a beo tugann sí oiann dúinn, agus le n-a marú, daoin-feoil mhilis. 'Sna muilti is mó a déantar an oiann a cárdáil, a fníom, a fighead, agus a thugadh anoir."

Sgríob giota geall fá na bhóga atá ort

CÚRSAÍ ÉADAIGHE

An Fiseadóir

Molaim go deó an crann agam 'r an reól
'S an trinn do beir leigean do'n cúrra,
An t-uisge a'r an fhól 'ran lán-chlár níor mhór,
An garumna na runnepr 'r an túrna.

Tá an uirlir le fáġail, a ġcion a'r a ġcáil,
'S an fiġeadóir, Mac Muire d'á cúmdaċ;
'Sé cuirfead brat bráġaid ar feara 'r ar mná,
Inr ġaċ bealaċ 'na ġcodlaḋ 'r 'na nduireaċt.

Nil bruinneal dá breáġta ar cruinniu' nó báire,
Ar a capall, naċ breilfeaḋ di, púiċe
Pillin breáġ árd, a'r a beilt fá n-a lár,
Ribini, ruffaiḋ, a'r ġúna
A fallainġ breáġ tláiṫ 'r a mbionn ar a bráġaiḋ,
'Sé 'n reól do beir farġaḋ dá ġlúna,
'S an fear tar éir báir dá dearú ar an ġcláir,
Ġur deirde é rġiorta dá cúnġnam.

Amaċ ar a lár do ṫiġear ġaċ áilġ
An carpet, an plaid, a'r an rúrs,
An murlin 'r an ġár, reól luinġe 'ġur báid,
'S ġo nġléasann ré uairle na cúiġe.
An céimbric 'r an láun, center croir báir
'S na fiodaí ġní habit a'r ġúna,
An ceasamar bán 'r an beilbet ir fearr
Dár ċaiṫ riam iarla ná duíca.

Ġréasaiḋe ar rtól mur nduéanaḋ ré aċt bróġ,
Duḋ mian le mná óga beiṫ i ndáil leir,
Nó táillúir ar bóid 'r a ririúr i ġcóir
Mur ngearradh ré aċt cóta nó cabá.
Ni ċáinfeaḋ aon tróir, nil bainṫ aġam dó,
Aċt 'ré an fiġeadóir fárruiġ an fioġaċt,
Duḋ maiṫ é i dtiġ an óil, fear-ċaiṫte an rpóil,
Tá ronar a'r róġ ó Ċriorc air.

Ainmnídhe in-Ceannsuighe agus Beitheis Allta

Dia Domhnaigh, an ṡeachtmhadh lá fichead de mhí na Samhna, thugar féin agus Pádhraic cuairt ar Sgarraidhe na n-Ainmnídhe i bPáirc an Fhionn-uirge. Bhí an lá glar go maith, ach mar rin féin, an té a mbéadh a cóta mór air agus balcairí oiche ní aireochadh sé an fuacht go mí-mhór. Ar an mbealach amach ceannuigh mé féin cóir-leadhar beag agus peann luaidhe a bhéadh againn le nótaí beaga a ṡgríobh' ṡior. Ar ṡiúinn go leith an duine thug an plan-cárr amach go tí an Páirc rinn. Ó bhéar tú ra bPáirc aon uair amháin ir furuṡda duit Sgarraidhe na n-Ainmnídhe a fágail amach, má tá léigeann ar bith ort, mar tá comharthaí agus fuagraí annṡeo agus annṡiúd le tú ṫreorú. Ní mórán atá le fágail i n-airge i mBaile Átha Cliath cé ir moite de'n aer féin. Bhí orainn ré ṡiúne an duine a ṡíneadh amach rul leigthi irteach i nGarraidhe na nAinmnídhe rinn, ach, má bhí féin, ní raibh aon caiteamh-i-na-diaidh orainn. Iar nhoul irteach dhúinn ir é an céad beithreach a chonacamar damh-allta ar Meiriceá (Biron Americanur). Bhí trí cinn mhóra aca irtigh i ngéibheann agus dá laogh. Tá cloigeann maith mór ar an mbeithreach reo agus claimhreach fada; ach tá an leath-theire caol go maith aige. Nil ach miodhach d'adhaṁca ar ċeacthar aca. Tá ré tugta ṡior annṡiúd gurab é rialtar Ceanadá a thug na trí cinn mhóra uatha mar bhronntanar.

An Clann Mhoncaigh.—Tá teach ar leith acaṁeo dóibh féin, agus ir ann atá a thabhairt amach, a dhuine. Dá bhreicthéa na rtraimnceanna agus na rtreadhaireanna agus na heiceanna a bhíodar a cur i n-a n-éadan an lá úd agus dheanfá gáire. Bhí rgata páirti beaga i lagṡacha a' bhreathnú orta. Ir iad cuid de'n Chlann-mhoncaigh ċéanna

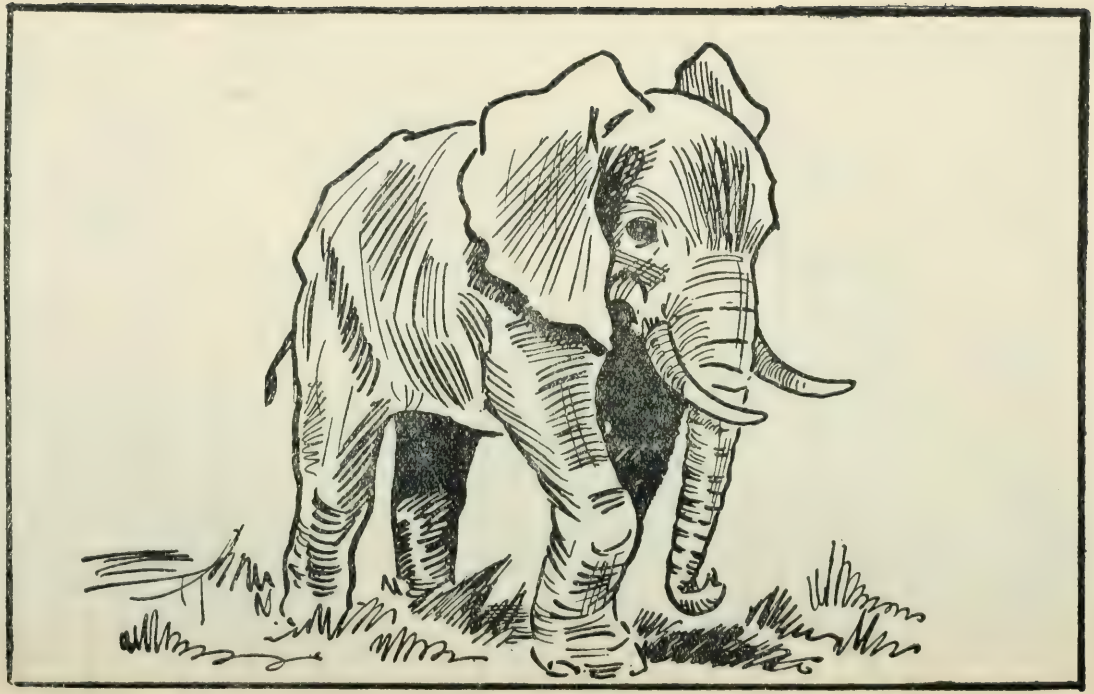

an elephant

atá go foilbéarach! Conaic mé ceann aca a' rádadh a chúibe amach idir dá bior ag iarraidh breith ar coileach bocht a bí ag dul tart, ach níor éirigh leis, agus ba mhaith an rséal do'n coileach nár éirigh, arae, ir gearr a béadh ré gá alradh. Agus an t-éirge-i-náimde, agus an léimneach, agus an crionaigil, agus an gaileamairideacht a bí ar siubal aca go léir! Dodrócaidír tú gan mórán moille.

Atá proinnteach i nGarraide na nAinmhídhe, má ré do coil é, freisin. Dogamar irteach ann, agus fuaireamar ár ráit arán, ime, agus cae ar rgillinn an duine. Ní raib giodán de na ballaí nach raib picciúr ainmhíde crochta ann.

Ir é an céad beichideach eile a conaiceamar mada allta Austraoille (Canis Dingo). Ir coramail le na madraí r'againn féin é, ach nach bfuil ré baol ar comh coimteamail le mada caorach. Ní raibamar ach iompuighe tart uaid nuair a thoruig ré a' tarann. Céad slat nó mar sin uaid d'freagair ainmhíde eile é. Buaileamar síor agus céadh a béad ann ach 'Canis Dingo' eile. 'Aichnigeann ciaróg ciaróg eile.'

"Níor mhaith liom a beit in mo chomhuide ro-gar do'n áit seo, a Pádraic," adeirim féin "Cad chuige?" ar seirean.

"Dá dtoruighidír uile a' tarann, agus a' rionaigil, agus a' búicheamhach san oíche dár ndóig ní chuibraidír néall suit."

"Níor mhrde leac dá mbeicéá i na cleadtad." "Nilim cinnte fá sin," adeirim féin; "bfearr liom a beit achaisín uacha."

Sin é an sionnach no an mada ruad (Canis vulpes) a' siubal tart go tráideamail dó féin. Seo é an céad chann aca a conaicear ariamh, ré sin le rádh, beó beichideach. Sílear go raib riad i bfad níor mó ná sin, ach d'féidir gur ceann óg é seo.

Is iomda cineál coinín atá sa nGarraide seo—cinn dubh, cinn bán, cinn breaca, agus cinn donna. De réir coramlacht' tá a ngoile go mait aca, arae, bíodar uile a' smalcad arbair a bí caitte ar an talam aca. Is mór an t-iongnad nach nglanann cuid aca amach ar an áit ar fad, mar níl aon aoinne riú tract air sa brál atá tart timcheall orta.

Irteach linn san Ghanlann annsin. Cuala mé féin 'Any water?' dá rád tsos tiar díom. Bí triúr nó ceathar ban irtig rómainn.

"Tá meirbtean ar duine de na mná sin, a Pháidraic," adeirim féin; "féach a' bruigtéa braon uirge."

"Éirt do béal," ar seisean; "sin piopóid."

"Má'r piopóid í sin a cuala mise," adeirimse, "go tiacfar í—go maire Dia dom é fá n-a beit ag earcaimide."

Béarfá an leadar dunáite gur bean a laidir, agus mara raib canamain ar an mBéarla ní lá go mairim é. Má dubairt an piopóid 'Any water?' uair, dubairt sí rice uair é, agus fá deire d'éirigeamar tuirseach de'n port, agus glanamar amach ar an ghanlann.

Cúig cineál iolar a comairgeamar sa nGarraide an lá úd—trí cineál eagramail a fritheadh inr an Airric, cineál eile a fritheadh i nAurtraoille, agus cineál a tugadh anall ar Albain. Tá sgiathán leathana láidre ar na h-éanacha seo, agus, mara bruil guib géara orta agus ingne dá réir, cartar leó é. Is iomda ceasc a chonaic tú ariamh níor toimheamla ná gach iolar aca. Is dealamh a sheideamaint go bruil iolar i ndoon uan óg a sgiobad ruar san aer leis. Ach deirtear linn gur féidir leis sin a dhéanamh gan trioból; caithe ré go bruil sprideacad ar leit ann. Díod sin mar atá, ní facamar aon éan inr an nGarraide a bí com bródnach a' breathnú is bí na h-iolair céanna.

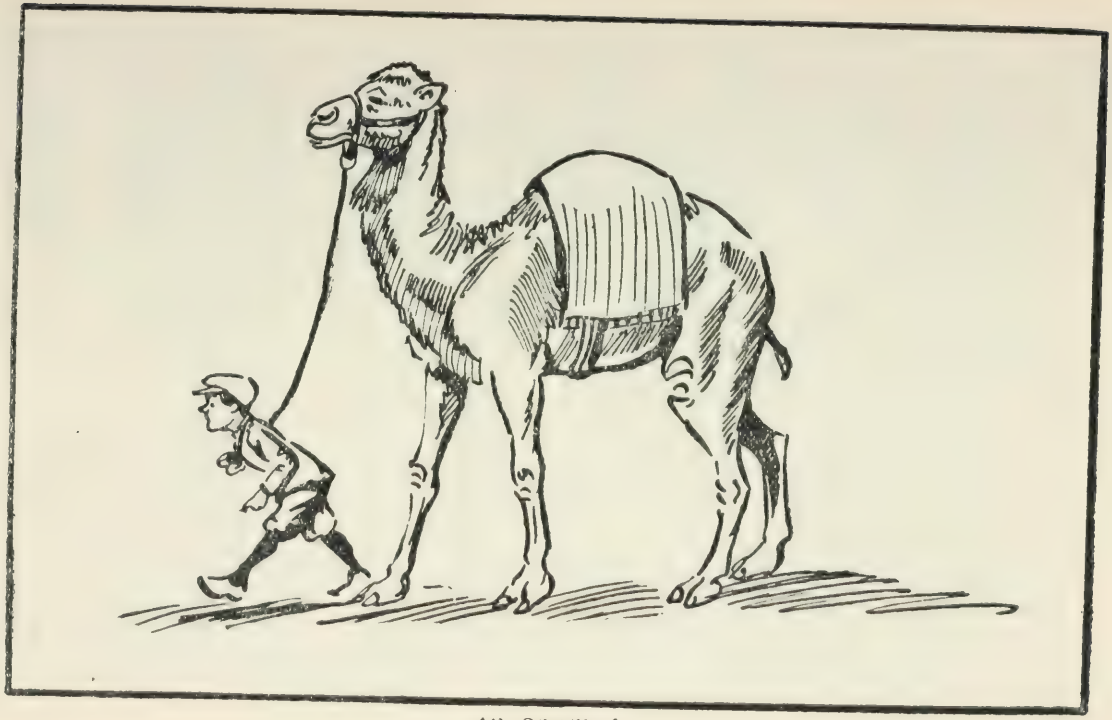

An ceamal

Rá aon ċaolaċ amáin atá na leomain agus na tíogair, aċ, má'r fead, tá 'claide teóranna' eatorra: ir dóig naċ mó ná go maiṫ a féidteóċaidís le ċéile dá mbeidís i n-aon púirín amáin. Dainead geit ar cuid againn, agus ní geit go dtí í, nuair a biomar a' breaṫnú ar na h-ainmiúile seo. Rinneaḋ toranna uaṫbáraċ taoḃ tiar dínn. 'Tá féid' adeirim-se in m'inntinn féin; 'ceann de na leomain a ḃrir beara isteinn a púirín agus béidmid rá na crúba ar an broinnte boise.' Breaṫnuiġ mé ar Ráḋraic go breicinn a' riġeaḋ ré, aċ níor riġ, fear ré talam; dá riġeaḋ níor b'ormsa an mhoill a ṫaḃairt do na bonnaċa. Ar deireaḋ ṫairt do'n beirt againn conaiceamar céadta a ṫárla. Leomhan mór millteaċ a rug ar frail ádmaid a bí in a púirín agus a ċaiṫ d'aon tuairt amáin de leaṫ-taoḃ í. Anoir agus an uair sin, filim gur buaċaill báire a bí a' fhioċaḋ ar an leomhan, agus nuair nár féad an t-ainmhíde fáram a ḃaint de'n fear d'íoġ ré a cuid feirge ar an crail ádmaid. Dá mbéaḋ ceaḋ a ġcor as na h-ainmhíde seo ir dóig go ndéanfaidís ár. Dá méad cion dá ḃfuil agaṫ ar ainmhíde níor mhaiṫ leaṫ dá fgaoiltí amaċ iad seo. Go bróna Dia ar na daoine atá i n-a gcomhnuí inr na tíortaċ coimhiġeaċa úd a ḃfuil na milte beiṫideaċ allta ionnta. Dimír buideaċ naċ ḃfuil beiṫidiġ éigceill agus oill-péirte in ár dtírín dúṫċair féin.

Tá teaċ te teolaide as an eilifeant annseo dó féin, agus, má tá féin, ir maiṫ an aġaid sin air, arae, cé gurab é an t-ainmhíde ir mó inr an nGarraide é, níl sioc foilḃéir i n-a corp; níl ann aċt 'rúm-rám' a leigfeas duit má leigeann tú dó, agus cé'n loċt a dféadfaḋ a beiṫ as fear geal ar biṫ air sin? Má ṫugann tú suo le n-íde dó, iosa ré go fúiġte é, aċ má ṫugann tú airgead dó béarfa ré d'á coiméadaide é, agus caiṫfe feirean luaċ an airgid de biaḋ a ṫaḃairt dó. Ir minic a ṫéigeas

páirti ar ‘ naġaiḋ-beá ’ ar an eilifeant, aċ bíonn oṁċa cúpla piġinn an duine ’ioc ar uċt na marcaiġeaċta.

Ir iomḋa cineál beiċiḋeaċ ra nGarraiḋe reo nár ṫráċtamar fóṁ air. Tá bó allaiḋ, Zebu, nó ‘ Bos Indicus ’ ann a tugaḋ ar na h-Indiaca Ṫoir. Ir coramail le beiċiḋiġ ḃainne na h-Eifeann í aċ aṁáin go ḃfuil cruit uirre. Tá, ar a laġaḋ, trí cineál maċġamán (nó béar) inr an nGarraiḋe, ceann aca a fríċeaḋ inr na Indiaca Ṫoir, ceann donn, agur ceann bán. Ar Tir an tSneaċta a tugaḋ an ceann bán, agur tá pluaiṁ ar leiṫ ṫéanta fíor ra talaṁ ṫú. Ar áit fuaiṁ a tugaḋ é, agur tá lóiṁróin fuar aiġe ra nGarraiḋe reo freirin. A’ liġeaċán a ċor a ḃí fé nuaiṁ a ḃíomar aġ dul ṫarr. Ní ṫeáġ-coramlaċt ar ḃiṫ go deiṁin a ḃí ar na maċġamain ċéanna an lá úd.

Go ḋtí na gaḋair féin, na maḋraí allta, agur na duine, tá riaḋ annreo. Aċ ní facamar aon ḃroc, aon ġiorr, aon ċeamal, ná aon llama ann. Séarḋ atá anoir inr na reuir a mbíḋir-rean ionnta éanlaiṫ ioḋaṫaċa.

Na cianta cairḃreaċa ó ṫoin nuaiṁ a ḃí Éire fá ċoillte móra tiuġa ḃí na milte beiċiḋeaċ riaḋáin inr an tir reo, an maḋaḋ allta, an ṫorc, an riaḋ, an eilit móṁ; agur a lán eile, aċ níl a nḋaṫ ná a ṫḋuairiṁ le fáġail inr an ḋúiṫċe anoir.

Má ḃíonn tú i mḂaile Áṫa Cliaṫ uair ar biṫ ir riú ḋuit cuairt a ṫaḃairt ar Ġarraiḋe na n-Ainmíḋe: rin é an áit a ḃfeicfe tú beiċiḋiġ allta le do fúile cinn agur iaḋ beo beiċiḋeaċ freirin, aċ coinniġ amaċ ó ċuiḋ aca, mar tá riaḋ nimneaċ.

AN CAPALL

Tá an capall ar ceann de na hainmídhe ir úráidhighe fa domhan. Ainmídhe mór láidir é atá i ndun ualaighe thoma a tarraingt agus duine a tabairt ar a mhuin ó áit go h-áit. Ir iomda cineál capall ann, cairle cáirr, cairle fára, cairle fiaghaigh, srl.

Fionnach min a fárar ar an gcapall. An claimhdeach a bior ar an muineál tugtar muing uirre. Bionn fionnach fada ar an iorball freisin. Leir an iorball a coinnigear an capall na mioltóga agus na creabair 'un bealaigh.

Ní cangluigeann an capall an cior mar cangluigear an bó agus an caora. Cuirtear cruidhe ar cairle, rud nach gcuirtear ar beitidhigh ná ar caoirigh.

Bionn cloigeann mór fada ar gach capall, gialla fada freisin, rúile móra, agus polláirí leathana. Maidir leir na fiacla, bionn na fiacla toraigh mar bead riartal ann, acht bionn na cúil-fiacla maol go mait. Geall Dia muineál fada do'n capall; muna mbéadh sin níor bhurfidha do'n ainmídhe chomadh anuas ar an talamh agus an féar glas a smalcadh.

Ar arbar, ar féar tirim, agus ar meacna a beathaighear an capall go h-iondual. Stábla nó eathann a tugtar ar an gcró a mbionn sé ann 'siubal oíche.

Ní bhéag nach mbainfear obair ar an gcapall le na beó, agus foghaineann a feidhe nuair a bior sé caillte, mar déantar togha an leathair airde.

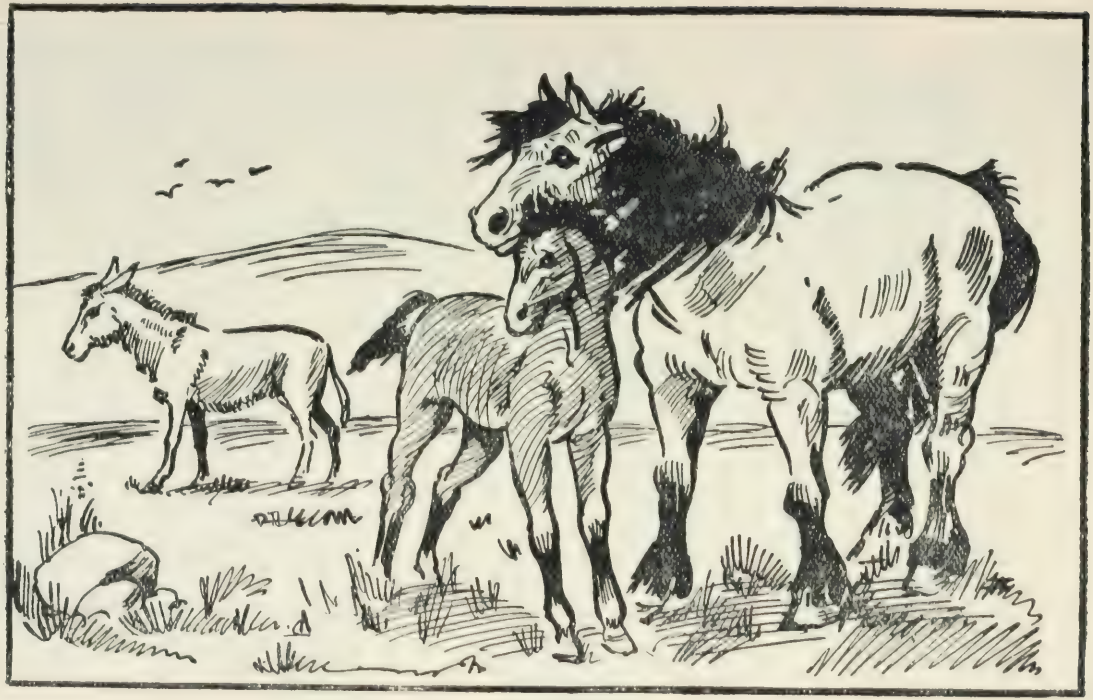

an capall

AN TEARRAC

"Anoir, teacht an earraig beid an lá dul 'un fineadh,
A'r tar éir na féil' Brigde árdóchad mo feóil,
Ó cuir mé in mo ceann é, ní stoppa mé coidce
Go feara mé tíor i lár Condae Muigeó."

Cá bfuil an té nach n-éirigeann a croide nuair a tagar an t-earrach agus nach mbuaileann meanmna ar leit é? Níl ré ann. Raifteirí bocht féin, teacht an earraig, buail fraidir agus fonn riubloide é, agus ní béadh ré fárta mara mbogadh ré amach rá an fréir agus mara dtugadh ré cuairt ar a gaolta.

Ir aoibinn aerach an áit an tuaith i mid an tréarúir reo. Cloirfe tú ceól binn na n-éan annsin, méileach na gcaorach agus na n-uan; géimneach na mbó ar an mbuaile, agus dorndán na mbeach. Cífe tú an craob ag dul i mbuinne; na bláta agus na padraete a' fár mar ní mé ann.

Seo é an t-am de'n bliain a raobruigeann an feilméar a cuid talmhan agus a gcuirfeann ré an síol. Ir dóig go gceadfann feirean go mbíonn iomarca oibre air an earrach, a' tneadadh a'r a forrad, a'r a' rómhar ó mhaidin go raoitin. Ach ní fuláir an obair seo a déanamh, arae, ir sean-focal é: "An té nach gcuirfe san Earrach ní bainfe sa bfoghmar."

Ó lá féil' Brigde go lá Buide Bealtaine an comhairgeamh atá ag Gaedilgeóirí ar an earrach. Deir an sean-focal: ní dírnige fárar an druim sa lacha ná lá féil' Pádraic i lár an earraig. I mid an tréarúir seo bíonn na laetheanta dul 'un fineadh agus na h-oícheanta ag dul i ngiorracht. Go mondhal bíonn cuid maith de'n práthe seo fuar, fliuch, stoirmeamhail go leór, ach, mar sin féin, bíonn fár agus buige san uair. Tá síor ag an gcuaich féin sin, mar bíonn sí ar fágail annseo san

Aibreán, agus, cé nach ceoltóir thar cionn í, is maith le cách a guth a cloisteáil.

ceisteanna, srl.

Sgríob tráchtar geagh ar chuairt fá'n tuaith fan Eaghach.
Cá bhfuil duit gurab é an t-Eaghach atá ann anoir?
Céard a bíos dá déanamh ag na feilméaraí fan eaghach?

Deagh amhail is ionann a's guth
Deagh anois is ionann a's fiuch.
Bogha fliuch na maidne, bogha thuim an tráthnóna.

A' bualadh báire

An lá fá deire bí buachaillí na sgoile a' bualadh báire. An máighistir a bí mar mhaor orra. Sliabh ré ar Pádraic Ó Ceallaigh agus ar Colm Ó Riain, agus cuir ré i gceannar iad.

"Buailim ort," arsa Pádraic.

"Tigim leat," arsa Colm.

"Déid Seán Bán agam," arsa Pádraic.

"Déid Tomás Ó Néill agamsa," adeir Colm. Sliabh Pádraic ar duine eile annsin, agus bí 'gac ré sliabhadh aca go raib ainm gach uile páirte sliabhdte aca. Ceapadh dá cúl báire annsin, agus fearsoar as an dá dhaoine. Rith na páirtí eile isteach i lár na páirce. Rinne an máighistir dá rang dhíobh ar aghaidh a chéile. Rug gach garúil ar láimh ar an mbuachaill a bí amach ar a aghaidh. Cuir an máighistir an liathróid isteach eatorra. Annsoin hoibrigheadh na camáin. Sgortuigheadh cloigne agus lámha agus cosa. Cuireadh roinnt fola i n-aer freisin. D'éigean do'n máighistir Marcus Ó Móráin a ruagadh ar an imirt bí ré com foilbhéarach rin. Fá deire thiar thall cuireadh an

báire ar muintir Cuilm, agus mara raib Glionndar ar muintir Pádraic ní lá go maidin é.

1. Sgríob tráctar Gearr rá caiteam-aimsire ar bit eile a conaic tú ar riubal ag páirtí.
2. Déan cur-síos aiteasach ar t-obair lae ar rgoil.

Baill-beata

Nílim ar aon inntinn leir an bream adeirear nach mbíonn imnide ar bit ar garúr ná ar cailín. Is é mo thuairim go mbíonn a thriobloíd féin ar gach páirte atá rá corc agus rá rmacht. Is minic borra te ag na páirtí céanna! Ach, mar rin féin, nach breág an rud a beit ós agus éadtrom-chroideach. Is iomda rult agus rpóirt agus riamra agus cluiche a bíor ar riubal aca ar an rgoil féin, go n-áitrid lá báirdige nuair nach féidir leó bualad amach rá an rréir.

Bíor irtig i rgoil, an lá rá deire nuair a bí ror ar riubal, agus bí Glionndar ar mo chroide a' breathnú ar na rcoláirí a' rúgrad dóib féin. Sgoil mór a bí innte, agus bí na buachailli agus na cailíní ag imirt le chéile. D'féadfá gach aon rgairt gáire a chloirteáil leis-mile bealaig ó'n rgoil. Bí go leor cluichí dá n-imirt aca, ach reo é an ceann a b'fearr liom—"Baill-beata," mar thugaidír air.

Tomár Ó Nualláin a togad mar ceannburt ar na buachailli, agus Nóra Ní Ceallaig ar na cailíní. Dubrad liom nach raib dá ealadantóir eile ar an rgoil com garta leir an mbeirt céanna.

Tug Tomár a cuid raigdiúr leir gur cuir ré i n-a ruide rír ar caob de'n reomra iad; ruid na cailíní

tall ar a n-aghaidh, agus Nóra i na mbun. Annsin is eadh a thosuigh an sgeann.

Tomár: Déarfa mé leas-ainm ar gach buachaill anois, agus cuimhnigeadh gach duine ar a leas-ainm féin. Tusa an ceann, tusa an t-éadan, tusa an fadhra, tusa an béal, tusa an muineál, tusa an slinneán, tusa an dhuim, tusa an dorn, tusa an com, tusa an chromán, tusa an már, tusa an t-alt, tusa an súitin.

Nuair a bí leas-ainm tugtha ag Tomár ar gach buachaill thosuigh Nóra leis na cailíní mar seo:

Nóra: Tusa an sluc, tusa an cluas, tusa an trsón, tusa an lámh, tusa an cheathramha, tusa an trúil, tusa an ordóg, tusa an iongha, tusa an fiacail, tusa an teangha, tusa an loisgha, tusa an glún, tusa an trál, tusa an ghuala, tusa an thoigh, tusa an chos, tusa an arcall, tusa an brágha.

Tomár: Dhuil leas-ainm ar gach duine anois?

Na Scoláirí: Tá! Tá! Tá!

Annsin fear Nóra agus Tomár ar dá chathaoir, agus thosuigh an sgeann dárire.

Tomár: Anois, sladhfa mé an cailín, agus sladhfa Nóra an buachaill, agus caithfe siad éisge i na fearaibh ar an bpointe, agus béidh ar gach duine aca fuid eicint a rádh fá an leas-ainm atá ar an duine eile. Mara mbí sé ráidhte sul béar "Aon! Dó! Trí!" comhairigthe agam caithfe an té a chirfear dul síos go dtí an dosar agus fanacht annsin go mbí an cluiche criochnuighte, agus geobhfa sé pionúr uaim. Anois.

Nóra (a' féachaint ar na buachaillí): Ceann.

Tomár (a' féachaint ar na cailíní): Cos.

Ar áit na mbonn phreab an beirt a luadhadh i n-a fearaibh.

An Cailín (a' dearcadh ar "Ceann") Nach mór an ceann atá ort, a stóir?

An buaċaill (a' dearcaḋ air "Cor"). Is cam i do cor, a muirnín.

Sgairt na sgoláirí eile as gáirdeċ. Suiḋ an deirt síor annsin, agus dorusg Tomás agus Nóra arís.

Tomás: Súil.

Nóra: Béal.

Sheas deirt eile i n-a seasamh.

Buaċaill: Dún do súil, adeirim leat.

Cailín (go seargaċ): Dún do súil féin, a ḋailtín.

Tomás: Aon! Dó! Trí! Tá dearmaḋ déanta agat, a Máire. Ba ċeart duit rud eicint a ráḋ rá n-a déal, Gaḃ síor anoir go dtí an dorus agus san annsin.

Máire: "Ó! muise, níor ċuimnigeas mé orm féin." Ċuaiḋ Máire síor go bunáiteċ agus a méar i n-a béal aice, agus dorusg na sgoláirí eile a' bualaḋ bos agus a' magaḋ fúiṫe. Lean an sgéal mar sin go raiḃ sceata ag an dorus. Bí an uair fada bunáiteċ caiṫṫe anoir. Comair Tomás gaċ a raiḃ fágta i n-a ranng féin annsin, agus comair Nóra gaċ a raiḃ de cailíní aice agus, ó bí níor mó daoine fágta i ranng Nóra ná mar bí fágta i ranng Tomáis, gnóṫuigeas Nóra an cluiċe. Annsin ċuaiḋ Tomás síor go dtí an dorus, agus ċuir sé sionúr sgeannmar ar gaċ sgiorúnaċ. Ċuir sé comair ar gaċ duine agus bí orra uile é foġluim de gan-meaḃar:—

"Ruḃ beag dearg a bí a' fár ar ċrann;
Conaic deirt é; ḃain cúigear é;
Canġail ḋáréag é,
Agus leig aon duine amáin riar é.
Céard é sin? Uball airiḋ."

Ba mór an sgeann a bí aca, agus b'fearrde mé an ċuairt a ṫug mé ar an sgoil; is orm a bí an t-aiṫméala nár féadar sanaċt níor fuirde i measg na bpáirti.

Ceisteanna:

'Mearann tú a mbíonn mórán imnidhe ar páirtí beagá? Cé aca a b'fearr leat a beith in tsear meadon-aorta nó in do gárún? Cá raibh an tseiseóinn an lá úd atá i gceirt? 'Raibh an lá tiúm? A' ndeacá na páirtí amach rá'n rséin nuair a bí por aca? Cé bí i gceannar na mbuacaillí nuair a bíodar ag imirt? Cé bí a' rtiúradh na gcailíní? Cuir ainm ar na baill-beatha do luadh Tomár agus Nóra. Innir rá'n gcaoi ar h-imigeadh an cluiche. Cé aca de'n beirt a ghótuig an cluiche? Cé'n rórt pionúr a cuir Tomár ar na daoine a clir. Abair liom ar bit atá agat. Innir dom tomair ar bit atá fior agat.

Bronntanais ó Dia

Tug Dia dá rúil breaga dom
Le h-agaidh 'é uile rud a feiceál;
Tá rróinin dear freirin 'gam,
Ar dá cluair le fuama cloirteál.
Tá teanga caoch irtig in mo béal
Ar trioca riacail bána;
Tá inntinn agam agus ciall
Ní labrócad focal dána.

Féach ar mo láma nach iad atá go dear,
Na méaracá, na h-ordóga, ir na hingne.
Nach iomda rin obair le mo lear
Atá mé i ndoin a déanamh libre?
Tá rála cruinne ir rúitíní caola
Le h-agaidh riubail nó ritte leó
Nach ceart dom a rádh, "Ir é Dia atá rial
Molra me A Ainm go deó."

Ceisteanna:

Cad é an lear a bainear duine ar a rúile, ar a cluara ar a béal, ar a cora, ar a teanga?

Ce'n t-ainm a tugtar ar duine nach bruil i ndoin labairt, ar duine nac mbíonn amairc na rúl aige, ar duine nach mbíonn úráid a cor aige?

SLÁINTE AGUS EASLÁINTE

Bí luigeacán orm féin san órbuidéal an trát atá i gceirt, agus ní raib fíor agam rá talamh na h-Éireann an trátnóna úd cé'n fát an fotsam agus an ruaille buaille a bí ar fud an tige. Bí mná riagalta agus banaltraí agus lucht freastail a' ric anonn agus anall, agus, maidir leis na cluig, bí an oifead fotsaim fúta ir bí le closa Seandúin lá de'n traogal. Fá deire táinig bean riagalta de na Seóigig tart.

"Tomair ort," adeir rí liom féin, "cé tá a' teacc irteac cugainn."

"Cuir tú ceirt orm," adeirim féin.

"Pádraic Aniar ar Cnoc a' Tige," ar rire, "agus támuid mait go leor mara gcuire ré an áit thé na céile. Ir beag bídeac nár buail ré an cléireac ar a teacc irteac dó; agus, mac Páidín na gCireán a tug deág-cainc éigin dó, leag ré le aon dorn amáin é."

"Cé'n rórt éalang atá air?" adeirim féin.

"Ní mearaim go bfuil faic na frighe air," ar rire, "ac deir ré féin go mbíonn na rgoilteacha ag gabáil dó. Caitfear leaba a tabairt dó annfeo i ngar duitre. Mara mbí tura i ndon beagán rmacc 'a coinnéal air, béid an teac i n-aon rí-rá amáin aige."

"Nac mait atá rib liom?" adeirim féin. "Béid fáilte agus fíce agamra roim mac 'atar; agus má bíonn roinnt cuideacta againn annfeo anoir agus arír ir géar a tearcuigear ré."

Ní bailead a bí an focal deire ar mo béal nuair a cuala mé uaill ra reomra amuig.

"Ó reo é é! reo é é!!" adeir an bean riagalta: "go bróire Dia orainn anoir." Ghread rí léice ar an mbealac ar an bpointe boire.

Ní i bfad gur fear Pádraic Aniar i mbéal doras an creomra. Déarc ré faoi agus cairir gur leag rúil orm féin.

"Héi!" ar reirean, "rilim go braca mé cura ceana," a' riubal anuar cugam.

"D'éireoca'd duit," adeirim féin—"céad fáilte romhat ar aon nór."

Cuamar 'un cainte, agus cugar cart é go braca ré furmhór na n-ocar.

"Céard tá ar an mbuacaill rin?" ar reirean liomra.

"An eitinne, mearaim," adeirim-re.

"Bfuil rí tógálac?"

"Nil fior agam," adeirim-re.

"Má tá," adeir Pádraic, "dár ndóig ní ran órbuidéal reo ir ceart dó a beit, ac i n-áit ar leit dó féin. Ir dóig go riteann an eitinne céanna ra bfuil, cé go noeir an doctúirín r' againne go bfáigtear ar fuact agus ar flaigdán freirin í."

Earbaí a bí ar an gcéad duine eile a conaiceamar, agus níor mait do duine breatnú air leir an gcaoi a raib a éadan bruite amac. Bí daoine annrin a raib an galra buide orta, rcata eile a bí buailte ruar le leicneac, cé nac rabadar ran go han-dona; bí dream ann a raib galra dubán orta, daoine a raib múcad orta, daoine a dóigead, daoine a gortuigead, daoine a raib leitir marbta orta, agus daoine nac raib dada orta, act a fíl go raib.

"Dá dcnact dá bfuil mo cuid rgoiltreaca," deir Pádraic Aniar "fanfar nac ra mbaile a rfan mé agus ola lampa a cuimilt díom féin reacar a teact irteac ran áit beannuigte reo. Ir géar a teartuigear gneim le n-ite uainn anoir." Fágaimir ag a furpéar é.

Ó Gaillimh go b'Liáð' Cliaþ

Ag rtaþ na traenaċ i nGaillimh þom lá þe na laeþe ar þiúltuiġ luċt an þorta þul ag obair. Go tíreaċ nuair a bíor ag þul irteaċ i gcaṙáirte ċualar an "Hóra, a Tam" taoþ ċiar tíom. "Hóiġ," aþeirim féin þá fhreagairt. An go baile Áta Cliaþ atá tú ag þul? " arr an fear. "Seaþ," arra mire. "Bféidir go nþéanfá teaċtaireaċt beag þom?" "D'éireóċaþ þom," aþeirim féin.

An Bairéaþaċ ar Cluain na Binne a bí ann. "Tá na coiníní a' þéanaṁ áir ar an nGlarra atá againn ra mbaile, agur níl aon fúþar agam le h-agaiþ an gunna. B'féidir go taþbarfá nóta ċuiġ mo þeirbhiúr atá i mBaile Áta Cliaþ." "Déanfa rin," aþeirim-re.

"Níl ré rgríobta agam fór," aþeir ré. Tarrainġ ré amaċ giota páiréir ar a þóca agur peann luaiþe, agur þoruiġ ré a' rgríobaþ ar a ṁine-ġéire, aċ má þoruiġ féin níor fan luċt na traenaċ leir. Ċraiċ an gárþa a bhatać, ċuir an t-inneall feaþ ar, agur b'éigean þo'n Bairéaþaċ an páiréar a feaċaþaþ þom féin mar bí ré. Sáitear féin in mo þóca é gan rmaoineaþ riar arír air go tí maiþin lá'r na bárać ċuar i mBaile Áta Cliaþ.

Níor bfuarþa áit ruiþe fáġail an tráthnóna céanna leir an méaþ pairinéarai a bí ann—fean-þaoine agur þaoine óga, þaoine gléarta galánta, agur þaoine naċ rnaiþ orċa aċ giobaill. Fá déire þ'éirig liom cúinne beag fáġail. Bí cailín óg ra gcomhluaþar 'na ruiþe i gcoirnéal, agur, mara rnaiþ a ráiť talṁan fúiťe, cartar léiťe é. Bí toitín i láiṁ aice, agur uball ra láiṁ eile, agur ní túirge ċaiteaþ rí gail þe'n toitín ná bainteaþ ar rmailc ar an uball.

"Ní bréag naċ agat atá an compléarg," aþeirim-re in m'inntinn féin.

Moirfainn do duine ar bit a béad ag dul ar éraen ruainne mait de fáiréar a tabairt leir agus peann nó peann luaide, rin nó leabar eicint a gcuirfeann ré ruim ann. Éirfeóca tú tuirfeac a' dearcad rna rúile ar daoine eile agus a' féacaint amac rna fuinneóga. Ni raib ag an mac reo an lá úd ac giota beag de fáiréar, ac breac ré an méid rin go mait. Ni rgriobnóirfeacht tar barr dar nóig ir féidir leat a déanam ar éraen mar geall ar an gcraitead, ac, mar rin féin, déanfa tú féin amac arir i. 'An rud a rgriobar an púca léigfe ré féin é.' Táinig triúr cailini óga irteac ag Baile Ata an Rioig. Caoineadar go dog úr, agus nior tairg leir an muintir a bi dá dtiodlacan é. Bi boicin leiteadac ra gcarráirte, agus doruig ré a' meangad gáire púca. Ni abróca mé céard d'feilfead dá leiteide, ac tá fior agam céard ba cearr a tabairt dó. Tarrainnt ar Béal Ata na Sluag bi carráirti dóigte le feiceál caitte i leattaob ar an mbóthar iarainn. Nuair a fhoic an éraen an baile mór rin glan cuid de na pairinéarai amac, agus ni hi an óige a cuiread le duine nó beirt aca, mar riad féin a bi fotalac rumnda.

Ni raib ra gcarráirte anoir ac cúigear againn, an cailin báire—cailin na dtoitini tá fior agat—agus triúr fear agus mé féin. Bi duine de na fir i na codlad, beirt eile a' léigteoireacht; an cailin a' caiteam léi ar fead na fuide. Cugar rá deara gur leabar Gaedilge a bi ag fear aca, agus cuirear caidéir air.

Chom ré ar a cuid léigteóireacht' i gceann tamaill fear óg a bi ra bhairinéara eile ba goire dom agus páiréar a bi gá léigead aige-rean. Seacad ré dom féin é tar éir rgatáim big, agus b'fin i an déirce i n-a h-am féin, arae, bior cuirfeac ag iarraid a beit a rgriobad.

Nior rtad an éraen ó d'fág ri Béal Ata na Sluag gur fhoic ri Béal Ata Luain. Caitead trí nó ceatair d'uiscir

annseo: níl fíor agam cé'n fáth, ach cuireadar fgannradh ar daoine.

Mairid le móin, ir ar an mbealach údaig atá a tabairt amach, ach ir beag an mear a béadh ag muintir Conamara uirte: 'caorán' a béarraidír uirte. Ir coramail le brící na fóid mónа úd.

Ir iongantach an méad corr-éirg a bí le feiceál i n-aice leir an mbóthar iarainn an lá céanna. Conaiceamar ceann taoi amuig de Baile Átha an Ríog, ceann i n-aice Mhóta Gráinne Óige, agur ceann eile i bproigreacht naoi mile agur trí fichid do Baile Átha Cliath. Séarad a cuir iongnadh orainn gur i ngarradanta bána a bí gach aon ceann aca, an áit nach raib abainn ná loch, ná linn ná uirge i n-a ngoir ná i na ngaobar.

Fiche nóiméad roimh an reacht iarad iampaí na traenach, cé nach raib gábad ar bit iad a larad com luath rin, mar bí polur an lae glégil ann fór. Bí an canáil atá a' rnigead idir Áth Cliath agur Áth Luain le feiceál an trát seo. Nach airteach an rud go ndeárnad an bealach uirge seo agur an bóthar iarainn com gar dá céile? Ní mearaim go mbaintear mórán lear' ar an mbealach uirge céanna. An lá úd ar caoi ar bit ní raib bád ná curracha ná oidead ir tubán mór féin le feiceál air.

A' tarraint ar Baile Átha Cliath—ceann-rgríbe—anoir, agur ir maith linn rin. Ir fada an tamall cúig uaire a caitheamh ar traen mara mbí fuit éigin ar riubal. Ní déanfainn aon iongantar dá mbéad pictiúir dá dtairbeáint ar na traentacha céanna amach annseo. Gíorródaidír an bealach, bréidir, dá mbéad aon rath orra.

Ag an gCloich leathain rá deire tiar tall. Buail mé féin agur an fear ós bleid ar a céile. Fuairear amach gur oirigeach ar luimneach a bí ann; agur, ar feirean, "mara bruil lóirdín fáigte agat tara uait i n-éindig

liompa." Níor liom do b' fairligé é. Tug fé go deac mé i n-aice le Faitce Naoim Sciopán. Ní mórán Gaedilge a bí aige féin, ac níor mar rin d'oifigeac eile a carad linn i dteac an lóirdin: bí feirean i ndoon a labairt agus a léigead go paitionta. Cosail mé féin agus an Gaedilgeóir i n-aon treompa an oíce úd. An maidin dár gcionn leagar an leitir a fuair mé ó'n mBairéadac ar an rgátán nó go niginn m'éadan. Darr ar an mi-ád marar táinig riota gaoice ircead an fuinneóg agus marar féird rí an páipéar anuar ar an urlár, anonn go dtí an áit a raib an t-oifigeac. Bí mé féin pocruadógac leir na neite reo a tabairt rá deara, ac pérbe cé'n trúil tug mé tart conaicear an t-oifigeac a' léigead rud eicint, agus factar dom nac raib ré baogal ar com fáilid ir bí an oidce roime rin.

"Céard é rin agat?" arra mire leir.

"Ir dear an buacaill tusa!" ar feirean, a' léigead amac dom an rud a rgríob an Bairéadac.

"A Mairgréad, cuir an méid púdair ir féidir leat 'fágail abaile le Tam reo . . ."

"Le h-agaid coinini a mairbú," adeirim féin "Ó read, dár ndóig" arr an t-oifigeac. "Má'r read nó marab ead caitfe tú a deacc liompa do'n forlongport."

Ac cuiread fior ar an oifigeac a bí liom ar an traen, agus marac é béad mo fáit agamra de púdar an Bairéadaig.

ceisteanna:

Cá raib an rgríobnóir nuair a táinig an Bairéadac go dtí é? Céard a dearcuig ó'n mBairéadac? Cé leir ar rgríob ré an leitir? Céard a rinne an gárda? 'Raib mórán daoine ar an traen an lá úd? Innir rá na daoine agus rá nud a tug an rgríobnóir rá deara ar an turar? Cé'n áit i mBaile Áta Cliat a bruair ré lóirdin? Céard a bí i leitir an Bairéadaig?

SGÉALTA

CAILÍN BEAG

Lá bpeáġ te bí cailín beag dar b'ainm Nóra Ní Ċeallaiġ ag dul ar rgoil. Bí rí ag dul tar fiopa. Ḋearc rí irteać ra bpuinneóiġ. Bí oráirtí ar díol ra fiopa. Ċuir rí láṁ in a póca. Bí dá pinginn ann. Irteać léi ra fiopa. Ċeannuiġ rí oráirte. Nuair a táinig rí amać bain rí an cpaiceann de'n oráirte. Ċaiṫ rí an cpaiceann ar an gcarán. Tamall i n-a diaiḋ rin bí fear-oibpe ag dul tapt, agur fear pé ar an gcpaiceann. Sgior pé agur tuit pé. Nuair a d'éirig pé ċuir pé piop ar an doċtúr. Bí pé coicíp tinn. Ċuala an cailín beag fá'n timpirt, agur bí aiṫméal uirpe.

CEISTEANNA:

Cé'n fórt lá a bí ann? Cá raiḃ an cailín beag a dul? Cé'n t-ainm a bí uirpe? Céard a ḋonaic rí i bpuinneóiġ an tpiopa? 'Raiḃ mórán airgid aici? Cé ṁéad? Céard a ḋeannuiġ rí ar an dá pinginn? Céard a pinne rí le cpaiceann an oráirte? Cé bí ag dul tapt tamall i n-a diaiḋ rin inr an áit ḋéanna? Céard a tárla do'n fear oibpe? Cáide bí an fear oibpe tinn? Raiḃ aiṫméala ar an gcailín?

Cum rgéal ar an eolar reo: buaċaill beag ag imirt ar an trráid—gluaipteán ag dul tapt—doċtúr agur carr—órbuidéal—an buaċaill ra mbaile arír, agur é níor fearr.

MADRAÍ AGUS EILE

Bí buaċaill beag ar Sráid a' Margaiḋ a' dul piar go Bóthar na Trágha aon lá amáin. Bí a máthair tinn, agur ċeartuiġ an doċtúr uaiṫe. An oíċe roiṁe rin, bí rioc mór ann, agur bí an talamh reóiḋte. Ba gearr go dtáinig mada mór amać, agur rit pé i ndiaiḋ an buaċalla.

Śaoil an buaċaill beag cloċ 'ṫáġail, aċ níor ṫéad ré aon ċeann a tógáil mar ġeall ar an rioc. Rit ré leir ó'n mada, agus dubairt leir féin :—

" Is airteaċ an áit é Bóthar na Tráġa, mar tá na cloċa ceangailte ann agus na madraí ṡgaoilte."

ceisteanna:

Cé'n tṡráid a raib an buaċaill beag i na ċomnuidhe innte? Céard a dug riar Bóthar na Tráġa é? Cé bí cinn ar an mbaile? 'Raib an aimsear úd fuar? Cá bṡior duit? Cé'n rór aimṁidhe a ṫig amaċ i ndiaidh an buaċalla. 'Mearann tú a' raib faitċíor ar an mbuaċaill roṁ an mada? Cé'n fáċ nár éiriġ leir an mbuaċaill cloċ ṫáġail? Céard a dinne ré nuair a ċinn air cloc ṫáġail? Céard dubairt an buaċaill i n-a inntinn féin faoi Bóthar na Tráġa. Sgṁiob giota geaṁ pá do ṁada féin ,má tá a leiṫeid agat. Mara bṡuil, ṡgṁiob giota pá ṁada na comurran.

An Gadhaidhe beag

Aon lá aṁáin i láṫ an Ṫóġṁair bí buaċaill beag dár b'ainm Tomár a búṡca ag dul riar an Bóthar Árd. Bí ré ag dul ċar uball-ġoṙt. Ċonaic ré ubla bṡeáġa deaṙga ar na crainnte. Ċuir ré dúil ionnta. Irteaċ leir ċar ċlaidhe agus ruar leir ar ċrann. Dain ré uball agus uball agus uball eile. Lion ré a ṗócaí leó. Nuair a bí ré ag teaċt anuas bṡir ré ġéag. Bí teaċ i n-aice leir an uball-ġoṙt. Bí mada mór ra teaċ, agus ċuala ré an toṙann. Rit ré amaċ, agus ṫoṙuiġ ré ag taṙann. Ṫáinig feap-an-tiġe amaċ gan ṁoill. Bí bata aige. Rug ré ar ġualainn ar an mbuaċaill, agus ṫug liúṙaḋ Ónáin dó. Sgaoil ré bóthar leir annṙin, agus dubairt " Ná déan goid feaṙta."

ceisteanna:

Cé'n féarúṙ de'n bliain a bí ann? Cá raib an buaċaill beag a' dul? Cé'n t-ainm a bí ar an mbuaċaill? Cé'n t-ainm atá oṙṫra? Cé'n roṙt ġoṙt a ċonaic ré? 'Raib ubla a' fár ar na crainnte? Cé'n rór ubla? Ar ic tú uball aṁáin? 'Raib ré

milir? A' nDeaca Tomár a Búrca irteac tar claidi? Ar bain ré mórán uball? Céard a táila nuair a bí ré as teact anuar? Céard a rinne an mada nuair a cuala ré an torann? Céard a rinne fear-an-tige leir an mbuaicaill? Céard dubairt ré leir?

An Duine Dearmadac

Bí fear ra Spidéal aon uair amáin, agur bí ré an-dearmadac. Cuaid ré féin agur a bean, lá, go baile mór na Gaillimhe. Nuair a bí an fear ag teact abaile tráthnóna bí ré ag rmaoineadh go raib dearmad eicin déanta aige.

D'féac ré ra gcarr, agur bí gac rud ann. D'féac ré ra leabar-cunntair a bí aige, agur bí gac rud ceart dá réir rin, ac, mar rin féin, ní raib an fear rárta i n-a intinn. Bí an dearmad déanta aige, ac níor bréidir leir cuimhniú air.

Nuair a bí ré i ngar do'n teac táinig a ingean, Brigid, amac go dtí an geata.

"Ó, a daidi," ar rise, "cá bruil mo mhama? Cé'n rát nár táinig rí abaile?"

CEISTEANNA:

Ciarb' ar an fear? Cé'n condae a bruil an Spidéal ann? Cé'n rórt duine a bí ann? An duine dearmadac cura? Cé bí i n-éinfeacht leir go baile mór na Gaillimhe an lá úd? 'Raib rí: n-éinfeacht leir abaile? Cad cuige nac raib?

Cum rgéal rá na nithe seo: Buaicaill beag goid ubla—cuir i gcoca féin iad—oíche dorca lar cirín dá dtórruigeacht—an féar éré laraid.

Doctúir Léigeanntа

Lá de na laetibh bí doctúir léigeanntа i na comnuidhe i mBaile Átha Cliat. Bíod ré ag rmaoineadh agur ag caimnt leir féin go mion minic. Níor bruaruda a cuid

bíodh a ghléasadh i gceart dó. Níor mhaith leis an ubh a bheith go bruighte, agus ní thaitneódadh sí leis leath-bruighte ach oiread: bíodh an cailín thé'n a céile aige.

Aon mhaidean amháin tháinig an cailín chuige agus dubairt: "Bhuil an ubh tú féin indiu, cuir síos san uirge go ceann trí nóiméad í, agus tóg aníos annsin í."

Tharraing an doctúir amach a uaireadóir: bí sí i n-a láimh aige agus an ubh i láimh eile. Shuidh sé ar fud an treomha agus i gceann tamaill céadh a rinne sé ach an uaireadóir a chur síos dá bhuil agus an ubh a choinneál i n-a láimh.

CEISTEANNA:

Cá raib an doctúir léigeannta úd i n-a choinnibe? 'Raib tú amuigh i mBaile Átha Cliath? Ar thaitnigh sé leis an gcailín aimsire? Céadh a thug sí dó le bhuil aon mhaidean amháin? Cé'n botún a rinne an doctúir?

An Bláthach Géar

Suim bliantra ó shoin bí buachaill ar Conamara ar aimsir i gCo. na Mibe. Bádhe teach a raib sé ann d'fágadh sé go leor oibre le déanamh agus an chuid-chuid de'n bliadh. Lá dá dtáinig sé isteach chuig a béilí ní bhfuair sé ar a dhinnéar ach fathaí agus bláthach géar. Nuair a bhain sé de'n bainne chuir sé sthainne air féin, agus thug bean-an-tighe fá deara é. "Inné," adeir sí, "buaileadh buille ar an mbainne sin." "Muise," adeir an buachaill, "bhiain fá lá inné a chuill sé é."

CEISTEANNA:

Cáide ó chuir an sgéilín seo amach? Cia'b'ar an buachaill? Cá raib sé ar aimsir? Cé'n condae a bhuil Conamara ann? 'Raib tú amuigh i gCo na Mibe? Cé'n loch a bí ag an mbuachaill ar an teach úd? Céadh a fuair sé ar a dhinnéar aon lá amháin? Ar thaitnig an t-annlann sin leis? A' bhaca bean-an-tighe an

an rgiainnc a cuir ré air féin? Céard dubairt rí? Cé'n freagra a tug an buachaill aimrire uirte? 'Braca tú bean a' déanamh mairgneach amach? Má conaic, déan cuntas ar an gcaoi a ndeárna rí é.

Leat-phleidce

Bí leat-phleidce i n-a comhnuidhe inr an cir seo fad ó, agus chuaidh sé ar aimrir chuig feilméar go ceann bliana. D'fág sé an feilméar ar chuma ar bith dar éir fáilte beith irtig aige leis, agus, ar an ádhbar sin, chuir an feilméar dhige air, agus thug sé or comhair bhreitheamhan é. D'fiarfuig an bhreitheamh de'n leat-phleidce cé'n fád ar imthig sé ó n-a mháighirtir rud dá raibh an bliain caithte, agus d'freagair seirean mar leanas:—

"An céad mí a chaitear ann," ar seirean, "fuair sean-bó bán, agus fuair mé cuid di ar mo dhinnéar gach lá. An dara mí a chaitear ann caillead sean-muc, agus fuair mé cuid di ar mo dhinnéar gach lá. I dtús an tríomhadh mí fuair sean-capall bán, agus d'imthigear an lá céadna."

CEISTEANNA:

Cé aige a ndeacha an buachaill ar aimrir? Cáide a chuir an feilméar aimrir air? Ar chan an buachaill go raibh an bliain caithte? Céard a rinne an feilméar leis annsin? Cár thug sé é? Cé'n ceirt a chuir an bhreitheamh ar an mbuachaill aimrire? Ar fhreagair an buachaill aimrire é?

An Bean Tinn

Bí bean óg ann aon uair amháin, agus bíodh sí a' tabairt an-aire dá fláinte, agus a' pit go dtí an doctúir gach aon darna lá beagnach nó go raibh sé bothuighte aice faoi deire.

Táinig sí chuige, lá, agus dubairt: "Ní airighim mé féin go maith cor ar bith indiu, a dhoctúir."

"Céard tá ort?" arr an doctúir.

"Ó, bhionnglóidhigh mhillteach a bí agam aréir," ar sise. "Ceap mé go bhfaca mé mo sean-máthair."

"Céard d'ith tú ar do shuipéar?" arsa an doctúir.

"Ó, níor ith mé dada ach leath sicín," arsa an bean óg.

"Téigh abhaile, a bean chóir," arsa an doctúir, "agus ith an leath eile, agus b'fhéidir go bhfeicfeá do sean-athair anocht."

CEISTEANNA:

Cé na daoine atá i gceist sa sgéilín seo? Cá dtéigheadh an bean óg gach aon dara lá? Céard dubhairt sí lá áirithe leis an doctúir? Céard d'fhiafraigh an doctúir di? Cé'n comhairle thug sé di? 'Raibh sé dá ghnáth?

IMIS MEADON

Deirtear go raibh buachaill aimsire ag obair i nImir-Meadon ruim blianta ó foin le feilméar a bí gortach go leor. Fé'n bhe seach a raibh an buachaill ann fuair sé go leor oibre le déanamh, ach ní mó ná go maith a bí an biadh. Nuair a bí an buachaill aimsire a' fágáil na h-áite cúm sé rann. Seo é é.

"Imir Meadon, imir gan 'rán,
Imir gann gortach;
Mara dtuga tú leat 'rán
An lá nach tú ann,
Béidh tú an lá sin in do chorgadh."

CAM I N-AGAIDH AN CAIM

Sathain amháin bí an tsaen i na seasamh i Maig Cuilinn. Bí bean uasal istigh i gcaisléan agus mada aice ann fheisin. I gceann tamaill fhuaigh fear cuaiche isteach inar an gcaisléan céanna agus thosnigh sé ag caiteam tobac.

Níor caitniġ rin léir an mnaoi uasail. "Níl ceaḋ tobac a caiteaṁ annseo," ar sise go fearġaċ. Níor ċuġ an fear cuaiche fleasga uisse, agus níor ċuġ sé aon áiṫe uisse. Ċar éis tamaill siubail an bean uasal anonn go dtí é, tarraing sí an siopa ar a béal, agus ċaiṫ sí amaċ trío an druinneóig é. Ní deárna an fear cuaiche dada aċ siubal anonn go dtí an mada, breiṫ ar ṁuineál air, agus é caiteaṁ amaċ trío an druinneóig freisin. Nuair a sroiċ an tsaen Gaillimh ceárd a conaic an beirt aċ an mada ag teaċt cuca agus an siopa i na béal aige.

An bean leisgeaṁail

Fá dhúr a bí i na gcomnuide i Ror na gCruaċrać, trát an sgéal seo—fear óg, a bean, agus a ṁáċair. Bí an bean óg an-leisgeaṁail. Ir beag obair a ghníod sí ó ṁaidin go faoiċin. Fiú an báinín níor nig sí dá fear ar feaḋ i brad, agus, fá deiriḋ ċiar ċall, d'innis sé d'á ṁáċair fúiċe.

"Taḃair anuas do báinín go dtí an ċirtneaċ," adeir a ṁáċair leis, "agus leig ort féin go bfuil tú ag dul dá nigeaċán. Ní féidir nó buailfe náisi í, agus nigfe sí féin annsin é."

Rinne an fear óg mar ṁol a ṁáċair dó. Fuair sé tubán agus uisge te agus gallaoiseaċ agus bí sibin air, mar'ḋ eaḋ. Bí a bean amuig mar seo, aċ ċáinig sí isteaċ gan mórán moille. D'feuċ sí ar a fear, ċonaic sí a ṁuinċilli crapta suas agus cuma na h-oidhe air.

"Céard tá tú a déanaṁ?" ar sise leis. Duḃairt sé go raiḃ sé a dul a nigeaċán a ċuid sean-éaḋaige. "Ó, fan ort nóiméaḋ," ar sise, "go dtuga mise anuas na túḃáilli salaċa ċugat."

An t-Amadán Iarainn

Sé bliana ó foin, nuair a bí an cogaḋ mór ar siubal san Eórair bí buaċaill ar Conamara irtiġ i mbaile mór na Gaillimhe. Bí ré ag dul fior an trráid an lá seo, agus ċonaic ré go leór foillseaċán ar na ballaí ag iarraid air buaċailli óga na tire seo dul isteaċ i n-arm Sasana. Do stad an buaċaill, agus bí ré a' léigeaḋ ceann de na páipéir nuair a ċáinig oifigeaċ go dtí é. D'fiarruiġ ré de an raib ré a dul a troid do Sasana.

"Mear tú," arr' n buaċaill "bruil mé ráċaċ árd?"

"Cinnte, táir," adeir an t-oifigeaċ.

"'Mear tú bruil mé ráċaċ foġlumta?" adeir ré. "Go dearbċa, táir," adeir an t-oifigeaċ, agus bí ré ag éirġe mi-foiġdeaċ leis an mbuaċaill, "agus," ar seisean, "níl leiġeas ar bit agat, buaċaill breáġ láidir mar tusa gan an sgilling a ġlacaḋ."

Do stad an buaċaill ar seaḋ samaill, agus annsin dubairt ré go simplide:

"Mear tú bruil mé i m'amadán ċo mór sin."

Nóra Ní Briain

Suim blianta ó foin bíoḋ daoine rá'n tuaiṫ mór go maiṫ rul d'fáġaidir brógа nuaḋa. Bí Nóra Ni Briain ar Garraide na Sroiġe ré bliana déag d'aois rul fuair ri péire nua. Ba gnár an uair sin leis na mná imṫeaċt cornoċta nuair a bíoḋ ag dul go Stigeaċ, agus a mbrógа 'iomċur ar a mbaclain. Ċuiridir na brógа orra nuair a bíoḋ i n-aice Stigiġ.

Lá dá raib Mórna a' dul go Sligeach buail rí barr a coise i n-agaid cloiche, agus gortuigeadh go mór í.

"Ó! nach orm a bí an t-áth dearg," ar sise, "nach raib na brógha nua orm: beidir millte."

Ag na Rásaí

Bí cailín ar an gCairleán Mór ag dul go rárai an Chuirrais aon uair amáin. Ceannuig rí péitleóg nó rgát fearcainne. Bí rí a' rgairteóireacc cart ar fáirc an rára le cailín eile, nuair a táinig cloc mór báirdige go h-obann.

"Cé'n rát nach n-orclann tú do péitleóg?" arr an cailín léi.

"'Bfuil tú ag iarraid orm í a milleadh?" arr an cailín a mba léite an tréitleóg.

Cúrsaí Cleití

Lá de na laetc carad beirt fear ar a céile ar Bóthar na Sgeach i n-aice Luimnig. Fear crionna céillide b'eadh duine aca, agus leat-pleidce a bí ra bfear eile. Bí an fear crionna bréag mór beathigte, agus an leat-pleidce tanaide caitte. Cuir an leat-pleidce bleid ar an bfear eile.

"Cé'n rórt leaba a gcodluigeann tura uirre?" ar reirean leir.

"Leaba clúmaig," arr an fear eile.

Bí go maic. I gceann tamaill big rgaradar le n-a céile, agus d'imtig an fear crionna abaile. D'fan an leat-pleidce a' riubal cart. Tar éir rgatain conaic ré

cleite ar an mbóthar. Chom sé síos, thóg sé é, agus thug sé leis abaile é. Chuir sé i dtaisge go cúramach é go dtáinig an oíche. Nuair a bí sé i n-am codlata, thóg sé amach an cleite, leag ar an urlár é, agus luig sé síar air. Bí sé lán-cinnte go mbéadh codladh fáin aige, ach níor chodail sé oiread agus néal ar feadh n-a h-oíche. D'éigean dó éirghe ag a sé a chloig ar maidin, bí a chámha chomh brúighte tinn sin. Séamus dubairt sé nuair d'éirigh sé "Go bfóire Dia ar an té a mbíonn na céadta cleite faoi gach oíche,"

Gramadach

An mod oruigtheach.—An dara pearsa uathaid

Sear fuar, a Úna. Rit go dti an doras. Orcail é. Sméid ar Nóra. Lar an lampa. Cuir fíor bhaon tae. Sgar an t-éadach cláir. Nig cupán, fó-cupán, sgian, agus fpúnóg. Leag anuar an cupán agus an fó-cupán, an sgian agus an fpúnóg. Leag anuar an fiúcha agus an bainne, an t-arán agus an t-im fheirin. Lion amach cupán tae. Cuir fiúcha agus bainne air. Mearg é. Stad anoir. Ól fuar an tae.

An aimsear caitte.—Briathra Riagalta

Sear Úna fuar. Rit fí go dti an doras. D'orgail fí é. Sméid fí ar Nóra. Lar fí an lampa. Cuir fí fíor bhaon tae. Sgar fí an t-éadach cláir. Nig fí cupán, fó-cupán, sgian, agus fpúnóg. Leag fí anuar an cupán agus an fó-cupán, an sgian agus an fpúnóg. Leag fí anuar an fiúcha agus an bainne; an t-arán agus an t-im fheirin. Lion fí amach cupán tae. Cuir fí fiúcha agus bainne ann. Mearg fí é. Stad fí annfin. D'ól fí fuar an tae.

Inr an áit a bfuil an focal "Úna" cuir isteach an focal "Seán," agus déan gach athrú dá bfuil riachtanach inr an fséilín annfin. Ir féidir na focla mé, tú, finn, fib, fiad a chur i n-ionad an fhocail "Úna" fheirin.

An aimsear chaitte.—Briathra Riagalta—(ar leanamhaint) Obair an lae

D'éirig Seán Ó Néill go moch ar maidin indiu. Chuir fé air a chuid éadaig. Chuir fé air a chuid fstocaí agus a chuid bhróg. Nig fé a éadan agus a lámha. Chir fé a

ꞩʀuᴀꞩ. Ṡuiᴅ ṗé ṗíoꞩ aꞩ an mᴅoꝛᴅ. Ꞩeaꝛꝛ ṗé ꞩiᴅᴛa aṗáin leiꝛ an ꝛꞩín aꞩuꝛ ᴅ'iᴛ ṗé é. Lion ṗé ᴀmaċ cuṗán ᴛae ᴅó ṗéin. Ċuiꝛ ṗé ꝛiúċꝛa aꞩuꝛ ᴅainne ann. Mᴇaꝛꞩ ṗé annꝛin é le ꝛṗúnóꞩ. D'ól ṗé ᴅloꞩam aꞩuꝛ ᴅloꞩam eile. Ċaiᴛ ṗé a ᴅꝛiᴄeaꝛᴛa. Ṡeaꝛ ṗé ꝛuaꝛ annꝛin. Ċuiꝛ ṗé a ċuiᴅ leaᴅaꝛ in a ḿála aꞩuꝛ ᴅoꞩ leiꝛ aꝛ ꝛꞩoil.

Nuaiꝛ a ꝛṗoiċ Seán an ꝛꞩoil ᴅaim ṗé ᴅé a ċaiṗín aꞩuꝛ ċꝛoċ ṗé aꝛ ṗionna é. D'oꝛꞩail ṗé an ᴅoꝛaꝛ aꞩuꝛ iꝛᴛeaċ leiꝛ ꝛa ꝛeomꝛa. Ṡuiᴅ ṗé ꝛíoꝛ. Ċaꝛꝛainn ṗé amaċ leaᴅaꝛ aꝛ a ḿála, aꞩuꝛ ᴅ'oꝛꞩail ṗé é. D'ꝼoꞩluim ṗé ᴄeaᴄꝛaḿa ᴅe ᴅán.

ʀᴀᴍᴛᴀ

Aꝛ maiᴅin inᴅé
Mᴀꝛᴅuiꞩ mé ꞩé.
Ui an ꝛꞩian ꝑo-ꞩéaꝛ,
Ꞩeaꝛꝛ mé mo ḿéaꝛ.

Ꝺíol mé ᴅá ċaoꝛa, ᴅíol mé ᴅá ᴅó,
Ꝺíol mé an-ᴛꝛaoꝛ iᴅ aꝛ aonaċ Ꝺúnmóꝛ;
Ċaill mé an ᴛ-aiꞩeaᴅ aċ aon leaᴄ-ċoꝛóin aḿáin,
Aꞩuꝛ ꞩoiᴅé ꝛin ᴅo'n ᴛé ꝛin naċ mᴅaineann ꝛin ᴅó?

ᴄeiꝛᴛeanna:

Cáꝛ ꝑiᴛ úna? Céaꝛᴅ ᴅ'oꝛꞩail ꝛí? Aꝛ oꝛꞩail ꝛí an ᴅoꝛaꝛ? Aꝛ oꝛꞩail ꝛí an ꝑuinneóꞩ? Céaꝛᴅ ᴅo laꝛ ꝛí? Aꝛ laꝛ ꝛí an lampa? Aꝛ laꝛ ꝛí an ċoinneal? Aꝛ laꝛ ꝛí an ᴛeaċ? Céaꝛᴅ ᴅo ċuiꝛ ꝛí ꝛíoꝛ? Cáꝛ ꝛꞩaꝛ ꝛí an ᴛ-éaᴅaċ-cláiꝛ? Aꝛ ꝛꞩaꝛ ꝛí an ᴛ-éaᴅaċ-cláiꝛ aꝛ an uꝛláꝛ? Cáꝛ leaꞩ ꝛí an cuṗán, aꞩuꝛ an ṗó-ċuṗán; an ꝛꞩian, aꞩuꝛ an ꝛṗúnóꞩ? Céaꝛᴅ eile leaꞩ ꝛí anuaꝛ aꝛ an éaᴅaċ-cláiꝛ? Céaꝛᴅ ᴅo ċuiꝛ ꝛí inꝛ an ᴛae? Aꝛ ól ꝛí an ᴛae?

An éirigh Seán Ó Néill go moch an maidin indiu? An nigh ré a éadan? An nigh tusa d'éadan indiu? Cár fuirid ré nuair a bí ré péid glan? Céard d'ith ré an a bricfarta? Céard d'ól ré? An ól ré tae? An ól ré fíon? Céard a rinne ré nuair a fhoich ré an rgoil? Cár chroch ré a cairín? Céard a tarrainn ré amach ar a mála? Céard d'fogluim ré? Innir dom céard a rinne tusa ó táinig tú irteach ra rgoil indiu.

An mod ordúigteach.—Briatra Mí-riaghalta

Abair do fairfeacha, a Nóra. Má tá tú péid, téig amach agus tabair irteach gabáil móna. Déan greim arán. Beir ar an tlú, agus cuir fíor teine. Fág an feánach agus tabair irteach bhaon uirge. Ith do bricfarta, agus téig ar rgoil. Má bíonn tú deireannach gab do leid-rgéal leir an máighirtreár. Tar abaile ag a trí.

Briatra Mí-riaghalta.—Aimrear Caitte

Dubairt Nóra a fairfeacha. Cuaid rí amach agus tug rí irteach gabáil móna. Rinne rí greim arán. Rug rí ar an tlú, agus cuir rí fíor teine. Fuair rí an feánach, agus tug rí irteach bhaon uirge. Cuaid rí ar rgoil. Bí rí deireannach, ach gab rí a leid-rgéal leir an máighirtreár Táinig rí abaile ag a trí.

Ceisteanna:

An dubairt Nóra a fairfeacha? An dubairt tusa do fairfeacha an maidin? Cá nfeacha Nóra annrin? Céard tug rí irteach léide? An cuir rí fíor teine? Céard a tug rí irteach inr an bhreánach? Nuair a d'ith rí a bheicfearta cá nfeacha rí? 'Raib rí deireannach? An gab rí a leid-rgéal?

BRIATRA MÍ-RIAGALTA.—Aimpeap Čaitte (ap leanamaint)

Lá bpeáġ te pa bpóġmap bí pġata páipti a' púġpaó i n-aice le Loć Coipb. Čuaió duine aca píop, agup peap pé ap bpuaċ an loća. Bí plat iapġaiġ i n-a láim aiġe, agup ċopuiġ pé aġ iapġaipeaċt. Aċ bí an áit éadoimin i n-aice leip an mbpuaċ, agup amaċ leip an mbuaċaill ap ċappaiġ pa loć. Mí-ċpáċamail go leóp bí an ċappaiġ pleamaim, pġiop an buaċaill, ċuip pé ipteaċ ap mullać a ċinn pan uipġe, agup pinne pé copann móp. Ċuip pé pġpeaó agup pġpeaó agup pġpeaó eile ap. Bí peap móp a' baint ċoipce ap an taob ċall de'n loć, agup ċuala pé an pġpeadaċ. Siop leip an bpeap go dtí an loć. Tpáċamail go leóp, puaip pé báo annpin agup maidí páma, agup ċuġ pé leip amaċ iad. I ġceann tamaill ċonaic pé ceann an buaċalla aniop ap an uipġe. Ruġ an peap ap ġpuaiġ ap an mbuaċaill, agup ċappainn pé ipteaċ pa mbáo é. Ġpoiċ an beipt talaim tipim plán páibáilte, agup bogadap leó go teaċ an pig móip. Nuaip a ċáinig piad ipteaċ pinne bean-an-tiġe paróid le h-aġaid an buaċalla. Nuaip a bí pin ólta aġ an nġapún agup ġpeim apáin itte aiġe buail pé leip abaile. Dubaipt pé a ċuid paipdeaċa, agup ba maiċ an buaċaill uaid pin amaċ é.

CEISTEANNA:

Cé'n péapún oc n-Uliam a bí ann? Cá paib na páipti a' púġpaó? Cáp peap duine aca? Céapd a bí aiġe i n-a láim? Raib an áit doimin i n-aice leip an mbpuaċ? Cá ndeaċa an buaċaill? Céapd a ċápla do'n buaċaill? A' ndeáipna pé copann móp? Cé bí a' baint ċoipce ap an taob ċall de'n loć? Ap ċuala an peap móp an pġpeadaċ? Céapd a ċuġ pé amaċ ap an loć? An bpaca pé an buaċaill? Céapd a pinne an peap nuaip a ċonaic pé cloiġeann an buaċalla aniop ap an uipġe? Ap ól an buaċaill an deoċ de a puaip pé? Cá ndeaċa pé annpin? Céapd dubaipt pé nuaip a ċuaió pé abaile?

A' ndeaċa an buaċaill abaile ar maidin? Ní ḋeaċa ré abaile i n-am. Naċ ndeaċa ré ag iarraideaċt? Dubairt Séamus naċ ndeaċa ré féin go baile Áṫa Cliaṫ amáċ. Cá ndeaċa na páirtí eile? Dubairt Páḋraic go ndeaċa siad a' blaoḋaċ ar congnaṁ. Mara ndeaċa ir olc a ċruṫuiġ siad. An raiḃ . . .? Ní raiḃ . . . Naċ raiḃ . . . .? Dubairt Micéál naċ raiḃ. . . . . Cá raiḃ . . .? Dubairt Máirtín go raiḃ . . . . Mara raiḃ . . . . An braca . . . .? An ndéarna . . .? An bruair . . . ? Críoċnuiġ na páirte sin.

AN AIMSEAR LÁITHEAC

Éiriġeann Seán ag a h-oċt a ċloġ gaċ maidin. Niġeann sé a éadan agus a láṁa. Cíoraann sé a ċuid gruaige. Abrann (deireann) sé a paidreaċa. Téiġeann sé síos an staidre ċuig a briocfasta. Ieann sé a ḋóṫain. Tógann sé a ṁála. Cuireann sé a ċuid leaḃar isteaċ ann. Imtiġeann sé ar scoil. Ġnionn sé a ċuid oibre annsin. Trátnóna tagann sé abaile. Ólann sé a ċuid tae. Annsin téiġeann sé a' fraisteóireaċt. Filleann sé abaile ag a naoi a ċloġ. Ḃogann sé suas go ḋtí a seomra leapta, agus abrann sé a paidreaċa. Oscluinn sé leaḃar. Toruiġeann sé a' léiġeaḋ. I gceann tamaill múċann sé an coinneal. Tugann sé an leaba air féin annsin, agus codluiġeann sé go ráṁ.

AIMSEAR LÁITHEAC.—Briathra Mi-riaġalta

Téiġeann Páḋraic amaċ sna páirceanna gaċ lá. Cionn sé na ba ag inḃear agus na h-éin ar luamain Ġeiḃeann sé a síopa in a ṗóca, agus tarrainneann sé amaċ é. Ḃeireann sé ar ġiota ṫobac, agus gearrann sé é. Caiṫeann sé gaiṫ. Cloiseann sé na h-éin ag canntan ar na sceaċa. Ġnionn sé roinnt oibre ṫall sa ngort.

Ḃaineann ré bláṫa (paḃraeṫe), agus ḃeireann ré leis abaile iad. Taġann ré isteaċ ċuiġ (aġ) a ḋinnéar annsin. Ċíonn ré na páirtí ag aċrann, agus bíonn feaṙġ mór air. Aċ ġaḃann fiadṙan a leiṫṙéal leis. Maiṫeann ré ḋóiḃ. Ḃeireann ré bláṫ do ġaċ páirte annsin, agus bíonn ṡiméad oṙṫa uile.

ceisteanna:

Cé'n t-am a n-éiriġeann Seán ġaċ maiḋin? A' n-éiriġeann ré ag a reaċt? A' niġeann ré a láma? A' niġeann ré a ċoṙa ar maiḋin? A' n-aḃṙann ré a ṗaiḋreaċa? A' nalṗann tuṙa do ṗaiḋreaċa ġaċ lá? Cá ḋṫéiġeann Seán annsin? Céard iṫeann ré? Cá ġcuireann ré a ċuid leaḃar. Nuair ṫéiġeann ré ar ṙgoil céaḋ a ġníoṙ ré? Cé ḃíoṙ ṙa ṙgoil roime mearann tú?

---

anoċt. an oíċe anoċt. inné. an lá inné, ɾɾɪ.

D'éiriġ Seán Ó Néill go moċ ar maiḋin indiu. Ḋeaṙc ré amaċ agus ċonaic ré rioċ liaṫ ar an talaṁ. Ḋuḃairt ré go raiḃ an ṁaiḋin indiu sliaṫ go leor aċ naċ raiḃ an ṁaiḋin inné aṁlaiḋ. Ḃí an ġrian a' ṙraḃaḋ go breáġ ar maiḋin inné. D'fiaṙṙuiġ Seán ḋíom cá mbéinn anoċt. "Má ḃíonn an oíċe anoċt fliuċ," aḋeiṙiṁṙe, "anṙa mé ṙa teaċ, aċ, má ḃíonn ṙí breáġ, raċa mé a' ṙraiṙteóireaċt. Ḃí an lá inné fliuċ, aċ tá an lá indiu go breáġ." "Níl fíoṙ agam," aḋeiṙ Seán; "ḃí mé tinn inné, agus ní ḋeaċa mé amaċ ċoṙ ar biṫ." "Ḃí ṙtoiṙm mór ann aréiṙ fṙeiṙin. Mearaim go raiḃ an oíċe aréiṙ ġarḃ go maiṫ."

"Cá mbéiḋ tú amáiṙeaċ?" aḋeiṙ Tomár le Seán. "Má ḃíonn an lá amáiṙeaċ breáġ," aḋeiṙ Seán, "raċa mé ag iarġaċ, le conġnaṁ Ḋé. Níl an t-iarġ ċoṁ fairrinġ i mbliana agus ḃí anuraiḋ."

"Is fíoṙ ḋuit," aḋeiṙ Tomár, "ḃ'ait an ḃliain í an

bliain anuraid gan amhras. B'féidir le Dia go mbéad an bliain seo gach uile oslac dom maith amach annseo. Rada mé féin sior ar an abainn amáireach agus ar an loch achú amáireach fá'n-a beith slán dom: bí mé ag iarraidh ar an sruthán móir achú imbé. Deir na daoiní go mbéid an lá amáireach, agus an lá achú amáireach, agus an lá i n-a diaid sin arís fliuch, ach tá súil le Dia agam nach mbéid."

ORD-UIMHREACHA

Fad ó an oíche agus an lá ó foin, bí sean-fear i n-a comhnuide i mbothán beag ciar i Leitir Seirc. Bí sé bocht, agus ní bocht go dtí é. Lá amáin dár dearc sé faoi a'r caithir sa teach cuig sé fá dearga nach raib greim le n-ithe fá caolach an tige, ach cuimnigh sé go raib gar mór gabáirte a' fár sa ngarraide ag an dorsar iadta.

Bí dáréag mac ag an sean-fear, agus dubairt sé leis an mac ba sine dul amach, breith ar an ngar gabáirte, agus é a tarraint. Chuaid an céad mac amach, rug sé ar an ngar, ach cinn sé air seanne a baint ar. Annsin dubairt an t-athair leis an dara mac a dul amach agus breith ar an gcéad mac. Chuaid an dara mac amach, rug sé ar ar gcéad mac, rug an céad mac ar an ngar, ach cinn sé orta é tarraint. Annsin dubairt an t-athair leis an tríomad mac dul amach agus breith ar an dara mac. Chuaid an tríomad mac amach agus rug sé ar an dara mac, rug an dara mac ar an gcéad mac, rug an céad mac ar an ngar, ach ní raib riad i ndon é tarraint. Annsin dubairt an t-athair leis an gceathramad mac agus leis an gcúigmad mac dul amach. Nuair a conaic an t-athair gur cinn sé ar an gcúigear an gar a tarraint, d'iarr sé ar an séimad mac a dul amach agus breith ar an gcúigmad

mac. Amac leir an réṁad mac agus mus ré ar an scúigṁad mac, mus an cúigṁad mac ar an sceadramad mac, mus an ceadramad mac ar an tríomad mac, mus an tríomad mac ar an dara mac, mus an dara mac ar an scéad mac, mus an céad mac ar an nsar, ac cinn ré orta é tarrainnt. Cuaid an seachtmad mac, an t-ochtmad mac, an naomad mac, an deicṁad mac, an t-aonmad mac déag, agus an dara mac déag amac, mar an sceanna, ac ni raib riad i mbocht an sar a tarrainnt mar rin féin.

Fá deire ciar tall, cuaid an t-athair féin amac, agus mus ré ar an dómad mac déag, mus an dómad mac déag ar an aonmad mac déag, mus an t-aonmad mac déag ar an deicṁad mac, mus an deicṁad mac ar an naomad mac, mus an naomad mac ar an ochtmad mac, mus an t-ochtmad mac ar an seachtmad mac, mus an seachtmad mac ar an réṁad mac, mus an réṁad mac ar an scúigṁad mac, mus an cúigṁad mac ar an sceadramad mac, mus an ceadramad mac ar an tríomad mac, mus an tríomad mac ar an dara mac, mus an dara mac ar an scéad mac, mus an céad mac ar an nsar; tarrainn riad ar na fréamaca é, agus sinne riad beirt breag de.

Briatra mi-rialta.—Aimsear Fáirtineac

Lá breag Sréine i lár an traṁrad bos Tomár Ó Duibtaig amac fá'n tuait a' rpairteóireacht. Irteac leir i bráirc. Conaic ré dá crann breaga móra. Deanc ré ruar orta, agus torruig ré a' cainnt leir féin.

"Nac dear an áit é," ar reirean, "le luarcán a cur ruar, act nil aon téad agam. Raca mé abaile agus seoubra mé téad. Cire mé mo dearbrátair, má bionn ré ag baile. Déanra mé mo dícheall é tabairt liom go

oti an áit seo. Déarfa mé ar láim air, agus déarfa mé riginn dó, má tagann sé. Tiocfa an beirt againn go oti na crainn seo, agus beid sprad (sgeann) againn. Cloisfimid an cuac agus an tradhnac, agus éanlait eile ag cantan ceóil. Nuair a racar sinn abaile iosa mé mo shuipéar, déarfa mé mo pairtneacha, agus déarfa mé an leaba orm féin."

Abaile le Tomár. Trátamail go leór, bí a dearbhráthair irtig roimhe. Dár ndóig níor leis-sean do b'failligh é; 'sé a raid uaid riamsa. Sgread an beirt leo sna sealadh-baidhtí go oti an páirc com luath agus fuaireadar téad. Cuireadar suas luargán agus d'fanadar annsin go oti árd-trátnóna. Nuair a tángadar abaile bí ocrar agus tart orra. D'ithead agus d'óladar a ráit, dubhradar a bpairtneacha, agus chadar a codladh.

An mod coingeallach.—Briathra Mi-riaghailta

Lá amáin sa bhóthar dá raid sean-Tomár Ó Fataigh ar Mhonloch ag baint coirce chuala sé sgreadach práidhte anior ar loch Coirb. Ar dheireadh tart dó céadh a cisead sé ach cloigeann fir anior ar an uirge amuigh i lár an locha. Ar áit na mbonn nit Tomár sior go bruach an locha, ach má nit féin ní raid sé i na cumar aon chongnamh a tabairt do'n fear. I gceann tamaill, ní raid amháin ar bit le fágail ar an té a bí dá bádadh.

"Dá mbéadh sean-tubán féin agam," arsa Tomár, "racainn amach ann. Cifinn an fear boct nó cloisfinn é. Béarfainn ar cloigeann air dá bréadainn, agus béanfainn mo dícheall le na tárnáil. Seobhfainn earonóir agus fileáil leis an tubán, ach cé'n dochar sin? Tiocfainn ar air go oti an áit seo arís. Déarfainn le Máire

paróid a cur síos le h-aghaidh an duine uaicht. Déarfainn a dhinnéar freisin dó. D'iosfainn mo dhinnéar féin annsin agus béinn sásta."

Ní baileach a bí an siormharnach seo tart ag Seán-Tomás nuair a conaic sé bád ag teacht aniar an loch ó Catair na Saillime. Cuir sé béic ar, agus dhírigh sé a méar cuig an áit a raibh an fear dá bádhadh. Tuig an bádóir é, agus d'oibrigh sé ar a mine-ghéire. D'éirigh leis an fear a fháil, acht nuair tug sé isteach i dteach na mbád é i mBarr a' Chalaidh ní raibh data acht go raibh an té ann.

NA DIOCLAONTA

Lá de na laetha d'fág Seáinín Ó Duibhtaigh teach, talamh, agus tráigh annsin iomnur go bhfeicfeadh sé an domhan mór nó cuid de ar cuma ar bith. Ní raibh sé i bhfad ó'n teach nuair a casadh cat mór bán leis. D'aistigh an cat é an cat céanna, óir bí sé i ndoon labhairt. "Cá bhfuil tú ag dul?" ar seisean le Seáinín. "Tá mé ag imtheacht fómham," adeir Seáinín leis an domhan mór feicheál. "A' leigfeá mise i néinbhoig leat?" adeir an cat mór bán. "Leigfead agus fáilte," adeir Seáinín; "dá méid dá mbí siom ir amhlaidh ir fearr."

Ní acar fada a bí riubhalta aca nuair a conaicseadar cat mór bán eile. Cuir an cat seo na ceithearnna céanna ar Seáinín a cuir an céad cat. D'fheagair Seáinín iad, agus annsin bog sé féin agus na cait mhóra bána leo, leis an domhan mór 'feicheál. I gceann tamaill céadh d'feicfidís ar coill an bóthair ac muc beag dubh. Bí a leath-ceann taobh istigh de claidhe agus táinig sí amach i mbeárna a bí ann. Annsin d'imthigh Seáinín agus na cait mhóra bána agus na muca beaga dubha síos eile de'n

bóthar. Cé carrai orta i mbéal na reóide ach dá doctúr óga. D'fill na doctúiri óga ar a rála go ndeachadar i n-aoinfeacht le Seáinín agus leis na cait móra bána agus leis na muca beaga dubha. Da coramail le pléiream é annsin. An céad dream eile a carad ar Seáinín, cailíní beaga deara. Tamall i na diaid sin chonaic ré lachain bhreacha a' snám ar linn a bí i n-aice an bóthair mhóir. Nuair a táinig an clap-folur chuig Seáinín agus na cait mhóra bána agus na muca beaga dubha agus na doctúiri óga agus na cailíní beaga deara agus na lachain bhreaca isteach i gcoill go leigidir an oíche tarta. Ní fadadar acht tamall ime chlaide nuair a chonaiceadar folur beag bídeach i lár na coille. Thialladar ar an mbothán, dearc Seáinín isteach thíd an bhuinnéoig big, agus cé béad taob istig acht beirt gaduidhe, agus iad ag comairleam airgid i muinín a gcroidhe agus a n-anama. Rinne Seáinín comharta dá comlucht. Tuig siadsan céard a bí uaid go maith, agus thosnigeadar ar a mine-géire. Nuair a chuala na gaduidhe mí-ádaigil na gcat, fionaigil na muc, feadgail na ndoctúiri, béiceamach na gcailíní, agus sgreadach na lachan, buail faitcíos an beirt, ní nach iongnadh. D'orgladar an dorus iadtha agus amach leo gan fanacht le toilann a gcos. Isteach le Seáinín agus le'n a luct leanamhna. An t-airgead a d'fág na gaduidhe 'na ndiaid roinn ré ar na doctúiri óga é agus ar na cailíní. Péidhe rolamar a bí sa teach h-iead é, tugad an fuigleach do na hainmhidhe agus cé go raib ré doimhin go leor san oíche buail gac n-aon bóthar abaile arís.

Dos an buachaill beag amach a' sraitreóireacht. Chonaic ré coill mór i ngar dó. Bí éan beag donn ar barr géige agus é ag canntan ceóil. Da fuarad an buachaill

beag é, óir tuig ré ar cloic, agus cait ré leir an éan boct i. Bí fean-fear ag dul an bealac, agus conaic ré an buacaill. Bí maide ag an fean-fear, agus buail ré buille mór aniar ra druim ar an mbuacaill. Rit an buacaill abaile annrin, agus d'innir ré an scéal dá máthair. Tug rire liúrad eile dó, agus uaid rin amac níor bac ré leir na héanlait bocta.

Gac ainm-focal, fos-ainm, aidiacht, agus alt dá bruil inr an uimir uachtaid ra ngiota rin, cuir inr an uimir iolraid iad; agus déan gac athrú eile dá bruil gábad leir.

An uimir Díse

T. A. Bí an dá bád móra ag an dug ar maidin indiu.
T. C. Conaic mé an dá bád móra.
T. G. Bí feóltа an dá bád mór rtróicte.
T. T. Bí teinte tior inr an dá bád móra.
T. Gairm. A dá bád móra. . . . .

T. A. Tá an dá bróig beaga ar mo cora.
T. C. Ar maidin glanar an dá bróig beaga.
T. G. Sin iad rála an dá bróg beag.
T. T. Bí deannac ar an dá bróig beaga ar maidin.
T. Gairm. A dá bróig beaga. . . . .

ceisteanna:

(1). Déan idir-dealú idir a dá ordóig agus a dá hordóig; a dá rúil agus a dá rúil.

(2). Cuir 2 agus 12 roimh na focla seo, agus déan athrú ar bit atá riachtanach: méar fear, cor, lám, bean, dorar (ní glacfar le figiúrача inr an bhreagra)

CLAON-INNSINT

"Tá mé príomhta leis an bhuachaill," arsa an mathamhain, "agus is é a bhuil uaim mé féin a chéiteadh leis an teine."

"Tarraing anuas 'un na teineadh mar sin," arsa beanan-tighe, "ach feachain do chuid fionnaigh."

"Ná bíodh faitchíos orraibh rómham-sa," ar seisean leis na páirtí, "fanaigidh nóiméad agus racha mise i néimhe liom. Mac ri mise, agus bí sé ar mo chinneamhaint na coillte seo a thairteal go bhuigeadh an gadhaire úd bár. Tá seisean marbh anois, agus tá mise saor slán. Bí mo chuid airgid goidte aige, ach seo é annseo agam arís é."

"Ní h-ionann mise," arsa Domhnaillín, "agus na h-éanlaith atá thart annseo. Ní fanfa mé níos fuide inr an áitin fuarach seo. Racha mé 'un a' baile mór."

"Fóir orm, a Dhomhnaillín," ar an t-uirse, "agus fsníob 'un bealaigh na duilleóga seo."

"Nach orm atá an baogal?" arsa Domhnaillín; "fsníob 'un bealaigh tú féin iad; tá mise a' dul 'un a' baile mór."

"Fóir orm, a Dhomhnaillín," ar an teine; "féid do fsiathán go bráfa mé put aeir."

"Nach orm atá an baogal?" arsa Domhnaillín; "tá fuid eicint eile ar m'aire; tá mise ag dul 'un a' baile mór."

"Fóir orm, a Dhomhnaillín," ar an gaot, "agus fgaoil 'un bealaigh mé go féid mé thé na coillte."

"Nach orm atá an baogal?" arsa Domhnaillín; "tá fuid eicin eile le déanamh agam—tá mise a' dul 'un a' baile mór."

Déan claoninnsint ar an dá giota sin, agus freisin ar an ngiota a leanar .i. Airní.

Dubairt a h-athair le Mórsa searrán suas, sut go dtí an doras, é orcailt, an lampa a lasadh, braon tae a cur síos, an t-éadach cláir a sgaradh ar an mbord, cupán a misgeadán, siucra a leagan anuas, cupán tae a líonadh amach, siúcra a cur ann, é meascadh, agus an tae ól.

Cé na focla adubairt an t-athair?

Áirní

Aon lá amáin chuaid Seán beag agus Seán mór amach a' bainte áirní. An méid a bain Seán mór chuig sé do Seán beag iad le cur i dtairge dó. Tráthnóna, táinig sé go dtí Seán beag go bráthach sé na háirní uaid.

"Cait mé uaim iad," adeir Seán beag.

"Duailse mise a luaic oiti," arsa Seán mór, agus chuaid sé a' tóruidheacht slaite.

"Cá bfuil tú a' dul?" arsa' an tslat.

"Tá slat uaim a dhuailfeadh Seán beag go géar géar, mar cait sé uaid mo chuid áirní inné."

"Ní macá mise leat," arsa' an tslat, "go brága tú sgian a geasfar mé."

Chuaid Seán mór go dtí an sgian.

"Cá bfuil tú a' dul?" arsa' an sgian.

"Tá sgian uaim a bainfeadh slat, slat a dhuailfeadh Seán beag go géar géar, mar cait sé uaid mo chuid áirní inné."

"Ní macá mise leat," arsa' an sgian, "go brága tú cloc a líomfar mé.

"Uisge a fliuchfar mé.
Fiadh a fhámfar mé.
Gadar a fuaigfear mé.

Im a cuimleocar mé de mo coraib.
Lucóg a rgríobrar mé.
Cat a ruaigfear mé.
Dainne ó na buaib breaca úd tall.
Arbar ó na buailteoiri.
Donnóg aráin ó mnaoi an tige rin.
Trí criatar uirge ón tobar."

Di ré a' cinnt ar Seán mór criatar uirge a tabairt ón tobar, ac táinig dreoilín tart agus dubairt: "Buail dóib air, buail dóib air."

Rinne Seán mór amlaid agus tug ré irteac lán trí criatar d'uirge annrin cuig mnaoi an tige. Tug rire donnóg 'ráin dó le h-agaid na mbuailteoirí. Tug na buailteoirí arbar do na buaib. Tug na ba dainne do'n cat. Ruaig an cat an lucóg. Sgríob an lucóg an t-im. Cuimil an gadar an t-im dá cora. Ruaig ré an riab. Snám an riab an t-uirge. D'fliuc an t-uirge an cloc. Géarruig an cloc an rgian. Dain an rgian an trlat. Buail an trlat Seán beag go géar gér, fá gur cait ré uaid na háirní inné.

CEISTEANNA:

(1). Déan idir-dealú idir na páirte atá in (a), (b), (c), agus (d)

a. {An áit a d'fág ré
{An áit ar fág ré é.

b {Sin é do ceannuig ré
{Sin é ar ceannuig ré.

c. {Sin é ar ab áil liom.
{Sin é ir áil liom.

d. {Sin é atá uaim.
{Sin é a bfuil uaim.

Aitrgríob (c) agus (d) agus cuir inr an aimrir caitte iad.

(2). "Ir olc liom a dtéigeann de daoine óga go Sarana. Ní beag liom a bfeicim de brón." Aitrgríob an méid rin agus cuir na briatra inr an aimrir caitte.

(3). Mínigh na páirte seo :—

(a). Tógann sé agus gan uaim é.

(b). Ní tiocfa sé go fleibh.

(c). Oíodh gach fín' fíoc má'r buan, díogha gach teine feannóg úr, díogha gach bíth mil má'r fean, díogha gach díogha droch-bean.

(4). Cuir ' dá ' nó ' má ' isteach sna páirte seo :—

(a). Chuaidh an t-éan amach—bhí an fuinneog forgailte.

(b). Chaimfeadh Páidraic—mbuaileadh Seán é.

(c). —— bhorgluigeadh Seán an fuinneog nach dtáinig an t-éan amach.

(d). —— ceannuigim an bó, a' n-íocfa tusa uirre ?

(e). —— bíonn tú annseo amáireach cíbe mé tú.

(f). —— mba mise thusa ní fanfainn annseo níos fuide

(g). Rithe an mada 'un bealaigh—buailteann é.

(h). —— mbaintí na fatai i n-am ní beidís lobtha mar sin.

(i). Béinn tuirseach—dtéiginn go barr an chnuic.

(l). Ní béadh an bail sin orm—ndéantá mo chomairle-sa.

(m). —— fad an lá tagann an tráthnóna.

Sean-focla

Ní bádóir go lán tsóid,
Ní tuigeadóir go cúinne,
Ní h-eirleoir go caoltóg,
'S ní figeadóir go rúsa.

Ní throimide an loch an lacha,
Ní throimide an t-each a shnan,
Ní throimide an chaora a h-olann,
Ar ní throimide an cholann ciall.

Ceisteanna :

(1). Cúm rádh agus an focal feadhmde ann ; cinn eile agus na focla mirde, doicide, lugaide, móide ionnta.

(2). Sabáil féin ; coca féin ; as baint móna ; as sróiseadh móna. Cé'n fáth 'gcuimtear féimhiú ar " f " agus ar " m " ?

(3). Cé'n t-ainm a tugtar ar (a) fear déanta cliab (b), fear déanta ballaí, (c) fear a díor a' tomair talmhan (d), duine a chuireas díon ar each ceann-tuige (e) duine a díor a'teasgairg páirtí ?

tuille ceisteann:

(1). Sgríob ċúig ráiṫte Gaeḋilge agus cuir irteaċ ionnta an tuireal geimeaṁnaċ uaċaiḋ de na focla seo:—

caċaoir. fíor. ciall. bog. boiṫ.

(2). mínig ar Gaeḋilg na ráiṫte seo:—

(a). Cuir bealaḋ rá d'iorgaḋaí.
(b). Bí an t-aral ag imṫeaċt in a ċora-i-n-áirde.
(c). Ní tráṫ dá fairlige é.
(d). 'Sé a fearaċt fin libre é.
(e). Níor ṁirde liom.
(f). Dá ḃonaċt é ir maiṫ ann é.
(g). Tá ré i n-am a taḃairt do na buinn.
(h). Bí ré ag cur ċar maoil.
(i). Déiḋ leat má fheagrann tú na ceirteanna fin.

(3). Sgríob ráiṫte Gaeḋilge agus cuir irteaċ an ċéad fearra iolraiḋ, aimsear gnát-ċaiṫte de na briaṫra seo: Deir ar. Taḃair Sméid. Dain. Croċ.

(4). Cuir fíor a bruil ar eolar agat rá éanlaiṫ aeir na tíre seo.

(5). Céard ir tuireal geimeaṁnaċ uaċaiḋ de na focla seo?— bóṫar, coileaċ, buaċaill, cloigeann, deoċ, fearg, geimreaḋ Sgríob ráiṫte Gaeḋilge agus cuir irteaċ ionnta iad.

6. Déan cur fíor aiṫgiorraċ ar ċoillte na hÉireann, agus na cineálaċa cluin atá le feiceál sa tír.

7. Sgríob deiċ ráiṫte Gaeḋilge agus cuir irteaċ ionnta an ċéad fearra uaċaiḋ, aimsear fáirsineaċ (fuilm ċáiṫte) de na briaṫra seo—

Ceannuiġ. Airiġ. Codail. Croċ. Dúiriġ. Caiṫ. Ceangail. Siuḃail. Aḃair. Daġair.

(8). Sgríob litir Gaeḋilge aḃaile, agus cuir fíor ar aon ċeann aṁáin de na neiṫe seo—

(a). Lá grinn ar biṫ a bí agat.
(b). An cluiṫċe imeartha ir fearr leat.

9. Céard tá ar eolar agat rá ṫráṫáil na h-Éireann?

Cumadóireact 7 Sséalta

CURAIDEACT AGUS GARRUADÓIREACT

" Ir fada mire amuig faoi fneacta 'gur faoi fioc,
'S gan dánact agam ar aon neac;
Mo feirfeac gan fgur, mo dranar gan cur,
Ir gan iad agam ar aon dor.
Nil carair agam, ir danair liom rin,
Do glacfad mé moc nó déideanac,
'S go gcaitfe mé dul dar fairrge foir
Ó ir ann nac dfuil aon de mo gaolta."

Ir iomda duine fa tír feo atá dunáite do fágta ir dí Éamonn a' Cnuic doct; ac iad feo atá ar a mhalairt de daoi agur a dfuil feirfiġe agur dranair dá gcuid féin acu, altuigdir é. Nil aon deág-Gaedeal ar fud an domain módr nár mait leir dorad céadtac a deit ar talamh na hÉireann; ac caitfear admactáil fan am céanna go dfuil talamaidte annfeo ir annfiúd ar fud na tíre a díor fárta go leór le curaideact leidideac agur le barra ruarada. Dhianta gearra ó foin (1905) nuair a cuiread fiat ar Éirinn fritead amac ón domar go raid leat na tíre feo 'na cimín nó 'na talamh féarraig, agur ar cúigead cuid na tíre ní raid dorad ar dit dá daint, ac é 'na dearg-fárac. Sa nGearmáin rul doruig an coga mór ir beag péirre talmhan nac radtar a' daint lear eicin ar, agur díod fíor againn go dfuil cnuic agur fléidte agur talamh ruarac fa nGearmáin com mait agur tá fa tír feo. Ac cuir na Gearmánig cóir agur learú ar a gcuid talmhan féin agur dí a fliocht orta—

bíodar i mbóčt cač ir comhrac a coinneál leir an domhan mór ar feadh ceithe bliana mór fada.

Na Crainn

Déarfa feilméara leat gan aimhreas, "Céard ir féidir liom a déanamh leir an gcriačač báidhte?" Ir feidir cuid mhaith den chriačrač céanna a chromú, a tabairt irteač, agus a faočrú; agus an méid de nač bfuil feileamhnač le h-aghaidh cuir tá sé feileamhnač le haghaidh crann. Cručuigeann an giumhrač fáigtear rna portaig go raib criačrača na tíre seo fá coillte gan aimrir i n-allód.

"Trí huaire," adeir an Doctúr Céitinn, "do cuir Éire trí monga ir trí maola di."

Agus le deireannar anuar dubairt file eile:—

"Do b'árd a coillte 'r ba díreač réid,
'S an blát mar aol ar mhaoilinn géag."

Faríor géar, ní mar rin atá an rgéal fá láčair, agus má mairéann d'on gearrač ir do'n rmiočad atá dá déanamh ar cranna ir gearr, mar deir an t-amhrán, go mbí "deire na gcoillte ar láir." Ní mó ná go mait a čuigear cuid againn cé'n díogbáil atá dá déanamh ag an dream úd atá a' bánú na tíre mar seo. "I na diaid," adeirtear, "ir ead feicear a lear don Éireannač." Nuair a béar dromčla (.i. uačtar) na tíre seo lom, nočtuigte gan crann gan coill, nuair nač mbéid rail d'ádmad na hÉireann le fágail le cur ar čeal nó ar bočán, nuair a béar deiread le "ceol na n-éan ar bárr' na gcrann,"—rin i an uair a buailfear aitméala rinn fá gur leigeamar rileig ran obair ba čóir a beit ar riubal le blianta againn .i. cur na gcrann. Ač ir fearr go deireannač ná go brád. Tá an geimhread a' teannad linn; agus tá lá aidhid leagta amač ag muintir na

tíre reo le crann a cur. Cuirtear iad, i n-ainm Dé, an lá rin, i nit an ġeimridh, nó i dtúr an earrraiġ; agur ná bíteap a' rúil leir an bpeap call le n-a déanam. Duine ar bit a bpuil meadair-cinn ann tá fior aige cé'n cineál crann ir fearr a fárrar ar a cuid talman féin. Tuigeann ré an crann a fárrar go mait ar talam dúbradáin nac móide go brárrad ré go mait ar talam créafóige. Ir eol dó má tá cloc eidir ar a cuid talman go bpuil cromnte áitride a feilfear dó; agur má tá ré aineolac i dtaob na gcrann agur i dtaob mianaiġ a cuid talman ġeobra ré comurra eicin a cuirfear ar an eolar é, nó b'féidir go mbéad múinteóir feilméaracta an Contae roilġearac go leor leir rin a déanam. In gac baile b'fearr do na daoine a ceacht le céile agur na crainn uilig a cur i n-aon ġiodán amáin ná crann aonraic a cur annreo ir annrúd. D'fárrad an dair, an leam, an cuileann ir an fuinnreoġ go mait ra tír reo; an crann bán, an crann caoṁcainn, an crann fearna, an crann labrair, agur an crann railiġe, agur na rgórta cineál eile nac féidir linn ainmniú annreo. Nac ar coill i ngar do Baile Áta Cliat a fuair Liam Ruad Sarana ratai agur taobáin le h-aġaid halla mór Dert-minrter? Go mairimid uilig go bfeicimid rlacht ar éadan na tíre reo arír ag cromnte ir ag coillte!

Talamaidheacht

Or ag cainnt ar curaidheacht ir ar talamaidheacht é d'féadrad cuid de na máiġirtrí rgoile rompla mait agur deáġ-comairle a tabairt uata i n-áiteacá. Áit ar bit a bpuil ġáirdín irteac leir an rgoil agur an múinteóir oilte ar ġarrdadóireacht níl aon bacainn air eolar a tabairt do na páirtí rgoile ar an gcóir bu cearr a cur ar an talam i nioct ir go mbainfí fear-ir-barr toraid ar.

Ir iad buaicaillí rgoile an lae indiu a bear 'na bpeil-méarai amac annreo, agur, ó'r rud é gur talamaideacht an trlige-beaca atá ag furmór na nÉireannach (agur a béar go ceann tamaill), nior mirde gach eolar ir riachtanach don feilméara a tabairt do páirti rgoile na tuaithe ar cuma ar bith. Nuair chuadhuigear an trlat ir deacair a rniom 'na gad, agur má éirigeann buaicaillí rgoile na tuaithe ruar gan eolar beacht ar curaideacht ir é ir doichide go leanra riad don nór a bi ag a n-aitheacha rompa, biod ré olc maith. Ach má glacann an múinteóir na páirti mar ir cóir cuirre riad ruim agur rpéir i dtalamaideacht nach rgarra leó go luath; béid muinín acu arta féin nuair geobhar riad giodán talmhan dá gcuid féin, agur ni béid an oiread ronn orthu an tuaith fágáil agur a n-agaid a tabairt ar na bailte móra.

Leagan amach an Gairdín

Nior bhuláir cnainn, móra, nó fál maith árd a beith ar an taob ó thuaid agur ar an taob thoir den gáirdín; arae, an gaoth i dtuaid bionn rí cruaid agur cuireann rí fuacht, ni h-é amháin ar daoine, ach ar gach ni dá bhárann, agur tá an gaoth anoir bunáithe 'cuile phoc do nimheach.

Annrin nior mór an gairdín a roinnt ioir na páirti agur a giodán féin a beith ag gach malrach. Ir riachtanach, ar a laigead, piora deith throithe fichead ar fad agur naoi throithe ar leithead a tabairt do gach páirte agur giodán nior mó má'r féidir é. Da cearth do'n chárán idir 'ch aon dá phiora beith ó throith go dtí dá throith go leith ar leithead do réir mar béar fairringe ra ngairdín. Ir féidir riol féin, bhrici, clocha, nó blátanna a cur le ciumhair na gcárán. Féadrai dioga a deanamh áit ar bith ra ngáirdín a bhuil cárán le beith, an chéadóg ar an dioga a caitheamh amhor agur a rgarad amach ar an talamh; clocha

móɾa a ċuɾ aɳ ċóin na ɒioɡa annɾin, mioɳċloċa oɾ a ɡcionn aɡuɾ ɡaiɾɒéal oɾ a ɡcionn ɾin aɳiɾ ɡo mɒí an áit coɱċɾom leiɾ an talaɱ eile. Aɡuɾ aɡ ɾíoɾ-ioċɒaɾ an ɡaɾɾɒa béiɒ ɒioɡa móɾ ɒoiɱin a' ɒeaɾɒáil. Béiɒ ɾé ɱiaċɒanaċ ɾíoɾa oċɒ ɒtɾoiɡɒe aɳ leiċeaɒ ɾáɡáil ċaɾɒ ɒimċeall an ɡáiɾɒin le h-aɡaiɒ cɾoinnɒe beaɡ, ɾɡeaċa, ɾiaɒaile, aɡuɾ bláċanna; aċ má cuiɾɒeaɾ ɾiaɒaile, ba ċeaɾɒ iaɒ a ɒaiɱɒ ɾuɭ ɾɡeiċeaɾ an ɾíoɭ.

Sa bɾíoɾa ɾeo a ɾáɡɒaɾ ċaɾɒ ɒimċeall an ɡaɾɾɒa ɾéaɒɾaí cɾaiɱn uɒall, ɒluɱa, aɡuɾ ɒeiɾíni a ċuɾ; aɡuɾ ɾɡeaċa ɾɾionáin aɡuɾ ɒeaɾcóɡ; ɾuɡ cɾaoɒ, ɾuɡ talɱan, ɾméaɾa, aɡuɾ iomaɒ ɱuɒ eile.

Litir Meiricá

Cúiɡ ɒliana ɾiċeaɒ ó ɾoin ni ɡaċ ɒuine a ɒí inɒoin litiɾ a ɾɡɾíoɒ? Aɒá a n-oiɡɾí ann ɡo ɾóill ɾéin. Aɾ an áɒɒaɾ ɾin má ɒí ɒe ċáil oɾɒ ɡo ɾaiɒ tú i ɒo 'ɾɡoláiɾe' iɾ minic hiaɾɾɾaí oɾɒ litiɾ a ɾɡɾíoɒ' ċuiɡ mac nó inɡin ċomuɾɾan. Tá ɾɡɾíoɒtá an oiɾeaɒ iɾ aɒéaɾɾaí leaɭ ɾɡɾíoɒ' ní ɒéaɒ ɒuɭ litɾiɒeaċta aɾ ɒo ɾaoċaɾ, aċt múna mɒéaɒ, ɒéaɒ ɡɾáɒ aɡuɾ ɾɱaoinɾí na nɒaoine inntɾe aɒéaɾɾaɒ ɡo ɡcuiɾɾeá ɾá ċomaoin móiɾ iaɒ tá ɾɡɾíoɒtá litiɾ ɒóiɒ. Iɾ cuiɱneaċ liom ɾean-ɒean a ɒuaileaɒ iɾteaċ ċuɡainn féin cúɾla uaiɾ ɡaċ ɒliain, ɡo ɾɡɾíoɒainn ċuiɡ á n-a mac a ɒí i ɡCealaɾóiɾne. Ni ɾáɡɾaɒ ɾí ɾúɱ féin é: ċaiɾɾinn ɾocal aɳ ɾocal, ɒo ɾéiɾ maɾ aɒeiɾeaɒ ɾí féin é ɒo ɒualaɒ ɾíoɾ. Aɒá ɾí aɳ ɾlíɡe na ɾiɾinne anoiɾ aɡuɾ ni ɒoċaɾ ná ɒioɡɒáil mac-a-ɾaɱail na litɾe ɾɡɾíoɒtaoi a ċuɾ oɾ ɒuɾ coɱaiɾ.

Ceann Ramar,
Uactar Árd,
Co na Gallimhe,
Éire,
17.1.1897.

A Cóil Choide,

Fuaireas do litir agus an peic ar cúig punt cuirir cugam reactmain ó foin. Go brága Dia do flainte agat, a Stóp, agus i n-ait-bliain go raib tú i mbon a déanta. Bu géar a tearcuig an t-airgead céanna uaim óir fuair ceann de na gamna bár orm agus d'fág rin ar an gcaol-cuid mé, d'iocar cior leitbliana—b'rin dá punt ar. Ceannuigear mála plúir ar coróin ir punt—Tom Ó Fátarta cug ar Gaillimh cugam é; agus péire bróg a coram leat-roban agus cugar coróin bí ar iarácht agam ó Máire Neili dí. Ní raib fágta agam annrin act punt, nuair cé buail irteac cugam act Bairbre Rua ag iarraid, dá mbéad pé ra doman le fráráil agam, cúig déag a tabairt dí go nDíolad Seán na muca ar aonac an Spidéil. Níor bréidir liom i eirteac—gid gur cruaid tearcuig pé uaim péin. D'fág rin taob le coróin mé, agus ar mo dul tar teac an tragairt indiu dom, gab mé irteac cuige agus cugar leat-coróin dó le Airgeann a rád ar do fon—go gcoinneoca Dia ó anacain agus ó tubairte na bliana tú; agus coinneoca a Stóp, le'n A congnam agus congnam A Máthar mionbúiltig.

Atá rúil le Dia agam go bruil do flainte ar feabar. Tabair aire mait duit féin agus ná tabair fuact ná fliucán duit féin. Agus ná marbuig tú féin le rgláibuigeact, mar, mar adeiread Tadg Uaitéir fadó " ní filleann an óige rá dó coidce," agus ir mait atá a fior agam-ra rin, ní ag cearact ar Dia é.

'Bruil baogal ar bit go dtiocfa tú abaile go luat?

D'fearr liom ná ór an domain tú feiceál arír, a Stóp. Níl oíce dá luiġim ar mo leaba nac ag cuimniú ort dim; ar faitčíor go n-éireóc' tada duit.—Dia do do fádáil i ngac gábad dá brúil rómat. Go bróire Dia ar máitreacá bocta an domain! Ir mór an díol truaiġe iad! Act cé'n mait dom a beit ag clamrán; caitfimid cur ruar le toil Dé.

Mo čuimne! ní čreidfeá cé dór an mí reo ġab tapainn, ac ingean Peiġin Muiġe Uan. Fear—már ceart dom fear a ġlaodac air, ar Srait Salac a carad léite agus i ag déanam turair Mám Čan, má bíor di féin. "Ní h-iad a cuid pairtneača a bí ag déanam imnide di," arra tusa. Níl ann ac pirčeóirín de feitide beag ġránna ir gan tarrainnt na gcor ann ar éigin. Di braon óltа aiġe an oíce rá deire agus toruiġ buačailli an Čampa ag rpiočad ar—mar bí an tubairte ar an buačailli céanna 'čuile lá ariam, agus dá gcloirteá an čainnt a bí aiġe, čeapfá go mbuailfead ré a dtáinic ir a dtiocfad; ac ruġ mac le Bríġid Ni Feača air, čait ar a ġualainn é agus deaman ar rtad ré gur čait ré irteac ra teač čuici é. Annrin read toruiġ an t-ár dá rire. Lean Peiġin iad agus ir beag nár tarrainn rí an baile ar fad ortu. Mara brúil ag Dia atá faitčíor orm go brúil raoġal corrac amac rómpa triúr; ac ná bacaimir leo, atá a dóčain mór ar gac capall agus a čarr féin a tarrainnt.

Buail Micil Dub agus a čliamán a čéile go bfeáġ ar an marġad an lá rá deire. Rinneadar "reó" díob féin. Micil a car leir an gcliamán go mbíod ré ag cur a capaill ar a talam féin ór ireal gac oíce,—gur ag goid agus ag fuadac uaid čaiteap ré a raoġal; ac go gcuirfead ré féin deire leir fearta. D'éiġean do na póili a teačt agus péidteač a deunam eatorra. Di Seán Gearrta, millte. Agus cé'n docar ac an inġean

ir rine leir an sgliamhan ag rúil go bpórra Tadg an Cairleáin í. Béid rí aige muir!

Tar a magad rin féin bu rí-beag nár bain dearmad dom a rád leat go bruilim ag cur dá péire rtocaí cugat le mac Séamuir Báin o'n Dún Beag, a béar ag dul go Meirioca an treactmhain reo cugat. Ná déan dearmad iad a meabhú dó ar a caractáil leat—dá péire—péire bán ir péire dub, ir na rála dúbailte ionntu. Bí a mhuinntear-rean an-glic i gcomhnuide, agur ba dual doib é; ní ó'n ngaoit dógadar é.

Bí laog ag bó Pheait a' Porta an oidce rá deire. Cuir brigid canna breag bainne buide cugam; go mbu raogalach í.

Ní comairfeá cé duit ar a fearamh Diardaoin reo gad tart?—ní mórán atá ag caitheamh in a diaid go deimhin, nó "cuige mbéad?" arra tura, bu é an fleargach é. Ir iomda rin duine dug a mhallact dó lá de'n traogal—ré d'fágaib do rean-adair agur go leor nach hé caitte ar daoib an bótair, agur d'fágaib dú féin ar fán ó do mháirín—ach bratrhau mór, an tigearna talmhan. Ní raib ré ach daoib amuig de Deac na Cúirte, t'réir ré punt a gearra ar Caitriona Gearabealdi, mar geall ar bhaon beag de rúg na h-eornan a bí i mbuidéal ra gcórra aici. Atá ré imcigte anoir agur má fágainn ré an íde céanna dug ré féin do mío-portúin a bí in a tuilleamaig ní béid fuacht air. A'r ná raib ar fairtíor go mbéad. Act túr breitheamhnair ag Mac na Maigdine agur nár duga Sé bár dúinn gan ola gan aitrige!

Cuirim mo mile beannacht cugat, a Gráid, agur atá rúil agam go rgríobfa tú go luat arír cugam.

DO MÁTAIR.

Tuille.—Táinic ingean Stiopáin Figeadóir abaile inné, cuala mé. Atá brad fiacail aici, cloirim, agur gac

ceann acu ar dat an óir. Punt an fiacail cornuigeadar adeir fí, agus ata fpéacláirí uirri freirin, agus fladrad beag tar a cluair riar dá gcoinneál ruar uirri. Ni'anam, gur b'ait an mac an raogal, agus fpéacláirí ar injin Stiopáin! Ni tiubhrar "Meaig Manntac" arir go deo uirri. A' gcreidfeá nár aitin fí an t-aral nuair táinic fé go dtí an doras "Ce'n cineál beitideac é rin, a atair"? ar fire, i mbéarla galánta. Ni raib a fior ag Stiopán bocht céard ab fearr dó a rád "Ni'anam, a injean ó!" ar reirean "gurab fin é an t-aral bíod agat ag tabairt na móna abaile cúpla bliain ó foin."

Mo fcéct mile beannacht ort, a Stóir,

DO MÁCAIR.

Tuille fóir.—Atá capall ir carr ag muinntir Siubáin Páidraic anoir agus nil Domnac ná dálac, nac dtéigeann riad amac ag tógáil aeir a t-raogail dóib féin. Ni tógfainn ar na daoine ógra é ac ni déanfa tada Sean-Siúbán go mbí fí féin ar an gcéad duine agus a brat timcheall a glún aici. Ni éirge-in-áirde go dtí é, a mic ó! Ac an oifead le injin an figeadóra bu beag na caiple nó na carrannaí díob ag á na fean-mácair nuair fiubladh fí don Ror ir ar air fado, ag fniomacán ar a páide lae—agus ba beag é—do muinntir Tairg Móir.

Mo fcéct mile beannacht ort arir agus arir eile,

DO MÁCAIR.

Micín a' Ġaḃa

Feairín beag buiḋe agus é cromṫa, crapṫa aṫá i Micín a' Ġaḃa. Féaróigín ġann ġráinneoġaċ air. Cóṫa mór—cormail le cóṫa mór ragairt, uair,—rá ċaonaċ liaṫ le aoir go rálaí air. Sean-haṫa ḋuḃ air. Péire bróg raoi naċ bruil ionnṫa aċ go scoinniġeann riaḋ a ḃonnaċaí de'n ḃóṫar.

Bí lá den traoġal agus ní raiḃ a ḃualaḋ an taoḃ reo de Ġaillimh a' caraḋ uiṫe nó a' cur iarainn ar roṫ, agus bu roil-béaraċ an capall cinnṫe naċ rmaċtóċaḋ ré.

Aċ leag Día lám ar an ḋuine boċt agus níl ann anoir aċ riṫeóirín ġan ċéill a' ḋul ó ċeaċ go ceaċ ir a' leiġean air go bruil feilmneaċa agus ḋúiṫċí ar éaḋan a ċéile aiġe; go bruil eaċraiḋ ir cairle ir ḃa ir caoiriġ aiġe ir naċ bruil riġeaċan le n-a raiḋḃrear. Níl uṁóid ná ḋioḃáil ḋ'fear ná ḋo ṗáirṫe ann, aċ é ag imeaċt leir mar aḋuḃrar, ġan ciall ġan féarún i leaṫ a mbíonn ré a ráḋ.

Ḃuail ré irteaċ ċugam féin anuraiḋ. Ḃreaṫnuiġ ré orm:—

"Ní raiḃ a ṫior agam go raḃair ra mḃaile," ar reirean, "nó cáiḋe ó ṫáimiciṙ?"

"Aṫáim ra mḃaile le ḋá lá," aḋeirim féin. "Cé'n ċaoi bruil ṫura ar an raoġal reo, a Micín?"

"I mo reaċt reoil, a Ṗáḋraic, i mo reaċt reoil, a mic ó, buiḋeaċar mór le Día."

"A ċonáċ rin oṙt, a Micín," aḋeirim-re, "ir maiṫ an aġaiḋ oṙt é. Agus níl ḋá feaḃar ḋá mḃeiċeá náiḃ amlaiḋ ab fearr liom é."

"Aṫá ṫior agam rin, go deimin, a Ṗáḋraic, go raoġ-luiġe Día ṫú," ar reirean, "agus aṫáim amlaiḋ leaṫ."

"Cá mḃíonn ṫú anoir?" ar reirean. "Ceannṫar ṫuair Mic Éaḋaiġ i gcomnuiḋe, ir ḋóiġċe?"

"Dior ann tamall ó foin, a Micín," adeirim féin.

"Tir breág?" ar seisean.

"Tir álainn, a m'anam gan bréig," adeirim féin.

"Daoine dearfa?"

"Daoine láidhe, gan aimhreas, ní ar uéd mise dá rád é; daoine do láidh ir carrai leat in do fiubal lae."

"Carad cuid acu liom go deimhin, ar fártaí Daile an Rósa, ac ir fada ó foin anoir é. Bí fear de Clainn Donnchadha ann agus bí cáil mór air mar feanchaidhe. Bfuil sé beo i gcomhnuí?" ar seisean.

"Go bréadfá rád," adeirim-se, "gurb é atá beo bioguil, bail ó Dia ir ó Muire ar an bfear; agus maidir le beid ina feanchaidhe dó ní feanchaidhe go dti é."

"Níl loct le fáil ar feanchaidhe," arsa Micín, "go gcaille sé na fiacla. Níl aon mac liom féin," ar seisean, "ó caillear mo cuid féin. Surdid uada mar fiacla, níl a fior agam céard a digear orda go dtuiteann siad. Nach airteac é, bí brad ag m'adair nuair caillead é, go ndéana Dia trócaire air, agus go deimhin duit beidé i n-éad leo, beidé sin; biodar do bréag sin, gan bunreadh gan bheannadh gan bheacadh ac cuile ceann acu mar fiacail con."

"Atá mná bréagha diar ainsin?" ar seisean.

"Mná bréagha, an eadh, adeir tú, a Micín?" agus iongantar an domhain orm cad cuige ar cuir se a leidheid de ceist.

"Seadh, mná," ar seisean. "Ní féidir gur bodar atá tú."

"Ní go maid cuigear céard adubhair, a Micín," adeirim féin.

"Bfuilid do bréag ir atá a gcáil?" ar seisean.

"Ní féidir go bfuilid a' brad ar pórad?"

"Seo é an caoi a bfuil an sgéal anoir agam," ar seisean. "D'fág m'athair, mar atá a fior agat, d'fág

ré feilm na Cluaire agus an teach mór agam. Nuair a fuair mo dearbráthair bás, dá bliam ó foin d'fág ré le n'údacta go bruighinn Dun na gCipeán agus leat an Mhacaire agus atá fúm dúiche Roibeáird Máirtín a ceannacht ina gceann rin. Béid timirtéar tíre annsin agam a racar ó Uachtar Árd go Maig Cuilinn. Béid fliuch ir loch agam ar an méid rin agus nuair a béar caoi agus feirtear agam ar cuile ní, ní béid aon duine uasal i gConnacta a mbéid-áit do breág leir aige. Mar atá a fíor agat féin atá or cionn céad go leit acra i gcroide na Cluaire. Toga na talmhan atá ann: ina chlár mín cothrom co-réid. Atá fúm cúrra rára a déanamh de rin—ní béid a leicteid eile i nÉirinn; agus amach annseo ra rathrad nuair a béar agaid an domhain air: na fróigte a' tarrainnt ir a' triall ann ina gcuid eitealláin agus gluaisteán, mire i mbannaí go mbéid rsléip ir riamra ann. Ar nDó, níl aon áit ra domhan do haoibinn leir, ir go dtig le duine an fairrge mór ó dear feiceál uaid, riar Conamara go Dúic' Seoigeac ir do na Beanna Beola, Loch Coirb agus Mág Tuiread agus Cnoc Meádba go dtige tú go Gaillim. Béid na cairle ir fearr ra domhan a' coimlinnt ann, arae, atá fúm dúbrlán lucht capall dá luaithe dá bruil le fáil a tabairt. Atá groig agam le dá bliain gá rianad ann agus atá aon capall amáin orthu nach féidir le duine ar bit dul a' marcuigeacht air ach mé féin agus cuirre mé an dúiche air go mbuailre ré aon capall rára dá bruil ra domhan: "

"Sin an-gairge, a Micín," adeirim féin.

"Cuirre mé do roga geall," ar reirean.

"Maith go leor," adeirim-re, "ní béid mire ina diaid ort má éirigeann leat."

"Ní rin amáin," ar reirean, "ach cuig cuile riginn dá bruil agat, bíod ré beag nó mór, ar an rára; agus abair

le muinntir Tuar Mic Éadaig an cleas céanna a déanamh. Déanfa tú lán do hata agus ní feicfir lá boct arir go deo, ni feicfe fin."

"Nuair a tiocfar an lá, a Micín, béidmid ann, má'r beo dúinn," arra mise, "ná biod faicéior ort."

"Ac fá'n scapall seo atá agam-sa, seo é an caoi a bruil a fior agam go nsnódócad," ar seisean.

"Ceithe bliana ó foin cualar go dtigead eac uirge aniar ar loc Simdile ir go scaitead sé an oíce ag imbeir dó féin tart ar an Teac Dóigte. Siar liom: mé fein agus fsuiac de na Maicíní ar an léim go ndeacamar do fada leir an loc ir d'fanamar fan áirdeall annsin go raib sé amac doimin fan oíce. Dordáil a dó déag conaicear féin an rud a' fnáim tharna an loca cugainn. Níor leigeamar osainn ac tus cead a cinn dó. Bu gearr gur buail sé talam ir gur buail faoi ag imbeir dó féin. A' teannad leir an riad dó d'éaluigear féin liom ins diaid gur caitear púil ribe de fópa tar a muineál ir gur cuireas i ngreim é. A leitéid de phrincam ir bí aige, a duine! Bí a' caint ar trail fiadáin: ní béad innti ac go mbeannuige Dia duit ar a gualainn. Ac dá mbéad neart traltaca na cruinne ann bu beag an mait dó é, agas, atá sé de buaid agam-sa an capall nó an beitídeac ir fiadáine ir ir fraochmaire dár cuir subball uaid amach nó dartaca i n-aer a ceannsú ir a mimú. Tugamar linn abaile cuig an gCluair é, cuir mé i trádla é agus níor leig mé amac ar rin é go raib lá agus bliain caitte. Atá sé anoir do déanta ar an áit ir dá mbu leir féin é, ac amáin nac leigfe sé do duine ar bit dul a' marcuigeact air ac mé féin. Atá a fior agat cá bruil Gort an Uirge ar nod, cé'n caint rin orm ir gur ann a bíor na párdaí le do cuinne—ac ní ann nuair a béar cúrra na Cluaire péid agam-sa. Deile, tugar capall ós cúl mbliana atá agam de fiolrú 'Buadaill a' tSléibe,'

an capall fára a bí ag Eogan Caobain, ar Magh Cuilinn —sé a gnóthuig an fára mór i mBaile Uí Dubgaill bliantа ó foin— tugar é féin agus an capall seo atá i gceirt agam amach."

"A' dtugair aon ainm air go póill, a Mhicín?" adeirim-se.

"Fágfad sin ag mo mhaoi le déanamh," ar seisean.

"Atá fút póraḋ mar sin, a Mhicín?" adeirim-se.

"Póraḋ! Agus 'tuige nach bpórfainn?" adeir sé. "Cá bfuil an fear i gConnacta atá i ndon bean a coinneál do maith liomsa. Póraḋ! níl ach aon rud amháin do mo choinneál ó póraḋ ar an bpuinnte."

"Céard é féin sin?" arsa mise.

"Ó, cuile ní leis an aimsir, a mhic ó: cuile ní leis an aimsir. Atá mé cuṁta amú agat. Céard seo bí mé 'rád rá'n gcapall?"

"A' coimhlinnt le 'mac' do 'Buacaill a' tSléibe' bís."

"Sea ḋ, a m'anam! Atá an aois a' teacht orm, a Pádraic agus atá mé a' cailleamhaint na meabhrach, atá faitcheas orm. Ach leis an sgéal a sgiorrachan chuḋar féin agus ceann de mo chuid marcach amach ar Sort an Uisge, le fáinniú an lae Dé luain seo caitte go bfeicimis cé'n luas a bí ionntu reachar a céile. Agus, a Duine mo chroide tú! d'fág mo capall-sa slán agus beannacht leis an gceann eile ar an bpointe, agus tiubhrainn an cúrsa liom rá ḋó do sgiorta leis; agus maidir le léim a caitheamh ní féadfainn aon tramhail a déanamh ḋó ach luasgaḋ an faoilleáin lá gaṁ Mháirta."

"Sin ainm an-feileamhnach anois dó a Mhicín" adeirim-se.

"Deamhan a bfuil go dona de" ar seisean. "Agus mat bán atá air sheirin agus ar an uisge táimig sé, mo chonnar! molfaḋ do mo mhaoi mar ainm é—ach déanaḋ sí a rogha ainm a bhaisteaḋ air: béiḋ ceaḋ a cinn ag mo mhaoi-sa a rogha rud a déanamh—agus ní fuil deor alluir

leir ac é a' printeam co macnuiac ir bí ré nuair caiteap an diallaid air ar maidin. Dá mbu liom dúiche an Phaoraig, dá mbu liom talam na hÉireann, dá mbu liom an domhan ó barr go bun agus cuirfinn ar an pára rin iad."

"Ir mór an fear capall tú, a Mhicil," adeirim-re.

"Ir mór, cinnte," ar feirean. "Ac ní béid mé rochruighte i gceart go brórad, a Pádraic." "Nil rud ar bit a' dul idir mé agus codlad na hoíche ac go bfeice mé mo bean ir mé féin ag treorú marcaig Connacta ar fiadaig dá chéine" ar feirean.

"Caithe ré go bfuil an bean ina mnaoi maith capaill mar rin."

"Agu, atá rí, a duine, ceal nár cualair fúithi?"

"Atá rí i bfocal mar rin ceana agat?" arra mire.

"Agu atá, a dearbhadair, le fada, le dá—le trí bliana anoir."

"Cé í féin ru? nó an mirde fiafraighe?"

"Si plúr na mban í, a Pádraic, agus bí an t-ád i mo cairdin an lá dar Dia liom í, bí rin," ar feirean.

"An té a mbíonn an t-ád ar maidin air bíonn ré air trathnóna, a Mhicil," adeirim féin.

"Níor cualair cé mar buail rí liom—cé'n caint rin orm! cé'n caoi bréadfá muna gcuireadh do mhuintir rgéala cugat."

"Deamhan ar cuir, muire," arra mire.

"Cuaid mé cuig práitai na Gaillimhe trí bliana ó foin, lá na báirtighe móire, már cuimneach leat é. Bí tigearnaí ir tuatai ann ar éadan a céile. Bíor féin cuar ar an árdán mór agus nuair a bí pára 'Pláta na Gaillimhe' dá féachaint laidir cailín uaral taob liar bíom "Gnóthóca 'Dearg-ban-ir-gorm," ar rire, "agus má gnotuigeann cuirfe ré míle punnt in mo rpaparán." Breathnuigear féin riar uirri. "Ni gnóthóca, a óig-bean," adeirim-re,

"Ag gnóthóca 'Glar-bán-ir-buide.'" Leir sin cé tainic anior cugainn ag a hathair.

"Aneir an duine uaral seo," ar sise, "nach ngnóthóca 'Dearg-bán-ir-gorm'."

Breathnuig a hathair orm féin—

"Ó! do céad fáilte, a Micéail," ar seisean. "Rit, sit," ar seisean, "le n' ingin agus cuir an méid airgid atá agat ar 'Glar-bán-ir-buide'; atá an mianach ceart agus an tiacht aniar ann," ar seisean.

"D'imig léi agus ní raib ann ach go raib sí i n-am, agus cinnte go leor gnóthuig 'Glar-bán-ir-buide' agus gnóthuig an óigbean dá mile punt."

"Bior féin ir a hathair i n-ár 'dá-gcuid-déag' le céile agus nuair a d'fill sí cugainn, 'Ceal nach bruil aithne agat ar mo chraid?' ar seisean. 'Seo é an duine uaral a bruil an gnoig capall aige ar an gCluair i n-aice le Uachtar Árd.'"

"Ceapfá gur ar na flaithir tuit mé féin cuici."

"Ó! ní féidir gurb é atá ann!" ar sise. "Ir maith liom do chaidream a déanamh. Caithfe ré a ceacht ar dimnéar linn tránóna, a athair," ar sise.

"Ó! atá ré gealltca a ceacht linn ceana féin," arsan t-athair.

"Tiocfad agus fáilte," adeirim-se, "cuige nach dtiocfainn le ingin t-athar gan tráth air féin."

"Ní chreidfeá céird i féin, a Pádraic? Ní chreidfinn, déaman é."

"Tomair?" arsa Micín.

"Níl aon mait ann, a Micín, dá mbéinn leir go deo ní déanfainn amach í."

"Ingean an Búrcaig Móir," ar seisean, agus goic air le gairge ir glionnoar.

"Ní féidir!" adeirim-se, agus béal orm co mór le béal cupáin le iongantar, mar dóig de!

" Manam ! gur féidir ! " ar reirean.

" An é Búrcac Mór a' tSléibe atá i gceirt agat ?" arra mire.

" Go dtuga Dia ciall duit ! Búrcac Mór a' tSléibe go deimin ! Ni hé agur ir maith atá a fior agat nach hé."

" Sé Búrcac Mór na gCairleán mar rin e."

" Cé eile," ar reirean. " Mar atá a fior agat atá fuinneog i n-agaid gach lae ra mbliain ar a pálár, atá rin," ar reirean, " agur maidir le raidhbreas atá ré ann le caithead, ach go deimin nil a gcuid raidhbrir a' déana aon imni domra."

" Ach leir an rgéal a giorracan, deaman a leigfidir abaile go ceann reachtaine mé, di an oiread rin rud acu liom agur rá deimead diot féin co mór rin i ngrád leir an ingin gur iarrar uirri mé pórad."

" Nior car aon fear ariam liom," ar rire, " a gaidhnig co mór liom leat-ra, agur pórfad tú má'r féidir."

" Bfuil aon rud a' déanam——."

" Atá ré a' rit le mo muintir-ra le mile bliain," ar rire, " nach ceart do'n ingin ir fine pórad mura dtig leir an bfear óg atá i ngrád léi cat duib a cur ar fáil di—cat co duib leir a' bpúca ; gan fiú aon pibe amáin bán a beit in a cuid fionnfaig, le h-agaid an ádha. D'féach trián ceana leir," ar rire, " agur cuartuigeadar Éire agur nior éirig leo cat 'fáil beag co dtí leir a' bpúca. " Atáim féin a' cuartú cinn ó foin, agur a' rgríob' ar rud na tire a' cur tuairirg' a leitheid ach nior éirig liom aon ceann fáil."

" Mara bfuil do do coinneál ó pórad, muir," adeirimre, " ach an méid rin, ir féidir leat rgríob' cuici agur a rád léi an lá a focrú. Díob cat dub annreo rul ar fág mire an baile agur má atá ré beo tabair leat é agur fáilte."

"'Son Dé!" arra Micín, agus d'at a dá fúil co mór le dá uball le teann áthais ir luthgáire.

"Manam go raib," adeirim-re, "agus ir minic ghníod rinn iongantas de nach raib ribe bán ar bit le feiceál ann; ach é co dub le pic."

"Muire! go raoghluighe Dia thú, a Pháidraic," arra Micín, "mara tú thóg an t-ualach de mo chroide; tiocfa tú chuig an mbanair, ar faithios go ndéanfainn dearmad air arís, agus tabair duine ar bit ir mian leat leat freirin," gur thoruig ré a' feadaigil go hog binn dó féin, gur chroch amhán go chroidheamail ceolmar ir gur dubairt.

"Dá mbu liom-sa mo roghain de mhá dearg an domain; rí inghean an Búrcaig ab fearr liom."

"Cá bfuil ré, mear tú?" ar reirean.

"Fan go dtige mo mháthair irteach. Déid a fior aici-re cá bfuil re, atá mé 'ceapadh," adeirim féin.

Cé táinic irteach ar an ala ach mo máthair agus thátamail go leor bí an cat le n-a rálaí.

"Má leig ort anoir, a Micín," adeirim-re, "ach má atá an buaidh rin agat adeirir, meall leat é."

D'fan Micín coir na teineadh go ceann ceathrama uaire a' cainnt ir ag caoin-chómhradh. Táinic an cat anuas agus fuid ar a ghogaide gar do'n ghiorraig. Bí Micín a' bheathú air go géar.

"Co dub leir a' bhúca cinnte," ar reirean de chogar liom-féin.

"Ní dub go dtí é," adeirim-re.

"Pir! pir! pir!" arra Micín. "Puirin beag dear! Puirin beag gleoidte," ar reirean, a' cuimilt a láimhe dá cheilltar agus dá fliocadh.

"Mí-ám!" arr an cat ruar i n'éadan.

Sear Micín ruar—

"Déid mé a' bogadh liom, a Pháidraic," ar reirean.

"Nil a fior agam céard atá mo chuid fear a théanamh

micín agus an cat dub

mar seo in mo diaid ó mhaidin. Slán agaibh agus go mbu seacht seapp a béar rib ar teacht dom aiṙ," ar seirean.

D'ionntuig sé ar a fáil go dtugad sé an doṙar air féin. Di gad sgadán ar an mballa crocta agus sgiobar féin ceann acu agus fleamhnuigear irteac i bpóca cóta móir Micin é.

....Racad an sean-cat dub sin seagainne—macad sé i dtig tubairte, go maice Dia dom é 'rád, i ndiaid sgadán agus nuair a fuair sé bolad an sgadáin marar lean sé mo duine, agus ruar tsíd an mbaile mór leir an mbeirt acu—Micin a' riubal ar a mile dícéall; an cat le n-a fálai, cruit déanta dá druim áige, a iarball caol díreac san aer aige agus cuile 'mi-amha' co crádte aige ir dá mbu é an meadon oíce bi aige ann.

Di sin ceapt go leor go dtug aor ós an baile pá deapa iad, gur leanadar iad; go raib roir ós ir aorta in a ndiaid pá deire: go dtámic na póilíor ir gur fuag-ruigeadar doíb cúlú agus dul abaile go raib sé i n-agaid an dlígid do sgata ar bit daoine a beit le céile, gur freagair sgurac eicin iad ir gur geapp go raib sé in a raic eatorra.

. . . . . .

Máiria Neili a táinic irteac i gceann leac-uaire a cluig, gan put dá hanáil aici. Nuair táinic a cainnt cuici:

"Muire! go gcuire Dia an t-áb ort, nó a bruil an cat irtig, a Bríghid," ar sise le mo mháthair.

"Cé'n cat?" arra mo mháthair.

"Do cat féin su; an sean-cat dub sin lib féin," arra Máiria.

Dlaoid mo mháthair ar an gcat; ac dá mbéad sí a dlaodad ó roin ní tiocfad an cat cuici.

"Ó! Dia dár réiteac! nó céard déanfar dor ar bit, sé bi ann cinnte, a Bríghid," ar sise. "Atá an baile

mór thí'n a céile aige, agus pileapr agus bpaguin in a diaid agus——"

"Cpoic céarta cúmacta coippeacain Dé opainn, nó go céapd atá a' tiacd ort cop ap bit a Máipia?" "Gab piap agus tabair aniap an buidéal uipge coippeacain go beo, a Pádpaic," apra mo mácair liom-pa, "pgannpad eicin atá a' gabáil di."

"Uap bpig a' leabair! a Dpígid," apra Máipia, "ni bpéag atá mé 'déanam leat, nac bpaca mé le mo dá púil péin é a' leanamain Micin a' Gabda amac bótap na Cluaipe agus é a' pgeamaigil go cpáidte. D'imip Micin eapapladeact eicin aip co cinnte ip atá pé beo map ni péidip le pileap nó dpagún gpeim páil aip nó é caiteam péin; ac é a' cup cpuite aip péin leo agus a' caiteam pmugaipli leo. Ni paca duine ap bit beo apiam a leiteid de pud," ap pipe, "agus pé an paitciop atá opm go mbéid pé ina dpoid idip muintip an baile agus na pileapr map geall aip. Go rábála Dia na daoine," ap pipe.

Ni paib pocal aram péin.

Nior pan pocal ag mo mácair.

D'imig Máipia.

I gceann noiméid mó nap pin, bpeacnuig mo mácair ap an ngad pgadán:—

"Di pgadán eile annpin ap ball," ap pipe.

"Raib?" adeipim-pe.

"Raib?" ap pipe. "Mait atá a pior agat go paib."

"Mapab é an gpeann agat é," ap pipe, "a' déana 'peó' dinn op comair a' tpaogail. Du cóip duit náipe a beit ort péin. Du cóip pin."

....Cualap in a diaid pin go otug Micin an Cluair aip péin an oide pin, ac amapc aip péin nó ap an gcat ni pacap ó poin; nó nior cualap aon pséala gup pórad é; nó nil a pior agam a mbéid an pápa mór ap cúpra na Cluaipe map di pé a pád.

CEANN GAN CÉILL

"Racamuid do'n Ceathramhain Dola indiu," arra mo mháthair liom lá. Ní rabhar ach tuairim ré nó reacht de bhliantaibh d'aois an t-am úd agus ní raibh rud ar bith beo ir fearr a thaitnigh liom ná beith ar an gCeathramhain Dola bhí ghléidhte ir coillte ir locha ann. Bhí coilig ir cearca fhanncaig ir lachain ir géadha ann, bhí ba 'gus caoirig 'gus uain ann, agus bhí 'Neiti' rtaic d'aral bhréag láidir ann. Nach agam bhéadh an raogal ag marcuigeacht, ag reolad na mbó, ag iargaireacht, ag cuartú neadracha gan duine le cur irteach orm nó méar fhiuch leagan orm; cuma céard a dhéanfainn. Ní fhéadfá do fhón a chur thaobh amuig den dorar ra mbaile mór nach mbéadh duine eicin i do dhiaidh do do thabairt irteach; ar faitchíor go racadh carr nó carall trearna ort, nó go scaichfeadh malrach eicin eile méaróg leat, nó go dtiocfadh rean-Dárd, an tincéarai mór, ir go dtiubhradh ré leir ina mhála tú, nó go n-íorad gannoal Mháire Mhig Fhionnáin thú, nó go mbuailfeadh múille Seáinín Rormuc thú ra trúil, nó go—ach cé'n mhaith a bheith ag cur ríor ar an méid a bhí le tárlú duit, dá gcuirfeá do chor thar an tairrig ra mbaile mór.

Nach mé mig m'éadan!—chloifeá 'cuile uir uir den uirge nuair chuimleochainn mo dhorn de m'ághaidh céad rlat uait. Nach mé chior ir d'at-chíor mo ghruag go raibh rí comh rleamhan comh rliocht le craiceann earcon. Nach mé glan ir liomhuig mo bhróga, go bheicteá thú féin ionntu; nach orm bhí an fuadar ar eagla nach mbéimn réid i n-am! Fá dheireadh, bhíomar ullamh le h-aghaidh an bóthair. Dhaineamar amach gur fhoicheamar an Ceathramhain Dola i gceann dá uair a chuig agus bhí agam annrin an raogal nua—domhan dom féin—a bhí uaim. Nárb fhin i an trlat iargaireachta rinte ar chrosai rá dhion an tige! Nárb fhin é an t-aral i ngarradh an locha? Agus na h-uain ag

léimniġ ir aġ ṗuinneam dóiḃ féin i ḃráirc a' Loċáin! agus na ba riar uainn ar an ġCúil Léana. Agus an madaḋ—ní-ḃeaġ nać raiḃ dearmaḋ dċanta agam air—ag luarġaḋ a iarḃaill ag teaċt fá mo ḋéin. Aċ ir ġeapp gur ḃaineaḋ riċ aram; riċ a ċuir mo ċroiḋe i mo ḃéal ir gur ṙileap nać dtiubṙainn mo ċora liom go deo: an coileać ṙanneać a ṙinne páinne dá iarḃaill—ḃar liom go raiḃ ré ċom mór cruinn le ḃoċa caṙcać agus a ḃain ṙineaḋ ar a ṁuineál, gur ionnruiġ ré mé féin: go mb'éiġean dom ḃainc ar ċom teann i nEirinn ir ḃí ionnam. Níor leiġear orm le mo ṁáċair go raiḃ aon ṙaiṫċíor orm ar nóḋ; aċ ir cuimneać liom go raiḃ rí ag ġáirí ġiḋ gur leiġ rí uirri féin go raiḃ an-truaġ aici ḋom; agus gur ḃaġair rí go marḃoċaḋ rí an coileać coiġaċ cṙorta céadna aċ a ḃraiġeaḋ rí ġreim air.

Ċuġ mo ṁáċair an ḃóċar uirri aḃaile le contráċ na h-oíċe agus ṙáġaḋ mé féin ḃṙuil mo ṙean-ṁáċair go ceann míora mór raḋa. Nuair tuġaḋ aḃaile arír mé ḃí na comurrana ag rrioċaḋ aram ag iarraiḋ rġéalta rá 'ċuile ní: ar ċaiṫniġ reo ir riúḋ liom, an ṙíor gur ḃainne arail tuġtaoi le'n ól ḋom; nać raiḃ aon ḋeor tae amaiṁ ar an ġCeaṫramaiṁain Ḋola, gur leiṫe ḃíoḋ againn le h-aġaiḋ an ḃricṙarta: gur ṙaṫaí ir ralann ḃíoḋ ar an ruiṙéar againn, nać raiḃ an ṙean-aral i nḋón mé iomċuir; nó nać raiḃ rincín nó ḃricín nó boirlín ra loċ ann. Maṙar cáineaḋ an Ċeaṫramaiṁain Ḋola níor cáineaḋ ṙór é agur maṙar molaḋ é níor molaḋ ṙór é; mire ḋá ṁolaḋ ar nóḋ, agus iaḋ-ran ag ciaċt póṁam ar 'ċuile ṙuinnṫe. Nuair a cuireaḋ go cruaiḋ orm:

"Ḃeil, bí ruḋ ann nać ḃṙuil aġaiḃ-re," arra mire go móṙḋálaċ.

"Ara, céaṙḋ é féin 'ru?" arra Máiria Neilí mar, bí an mí-áḋ ar Máiria—go maiṫe Ḋia ḋom é—'ċuile lá amaiṁ ag rrioċaḋ aram agus ag raiġeaḋaḋ rúm.

" Bí ' Ceann gan Céill ' ann," arra mise go brónamail.

" Mi'anam go bréagpá 'ráb," ar sise.

" Ac ní faca tusa aniam í, nó ní feicfir," adeirim-se.

" Bí beirt agaib ann mar sin ! " ar sise.

" Ar cuala tú aniamh, a Máirín," adeirim-se, " duine ar bit a bíor ag magad go mbíonn a leat fá féin." Aonuigim go ndeaca an sruoca go smior ionnam.

" Ob bu bu búna ! " ar sise, " mara mait cuaid do mi duit. Cé cuala tú dá ráb sin ? "

" Peaitr Ó Tnúthail atá ar leat-súil," adeirim-se, " táinic sé cuig an muileann lá agus cé bí roime ac Páidin Bacac agus Máirtín Ó Daimín ón Sean-baile. Ni raib Peaitr taob irtig de'n dorar gur bain Páidin lán béil ar." " Seacain do súili ar an deannac, a Peaitr," ar seisean.

D'ionntuig Páidin, agus goca seargac go leor air, air, " ir olc a tagar sé duit a beit ag carad mo súili liom-sa, a Peaitr," ar seisean. " Tú féin agus do seancor bacac ! "

" Ni ag baint foga ná aitir arta, abair," arra Máirín.

" Ni ag baint foga ná arta, dar a fon," adeirim féin.

" Ac céard fá ' Ceann gan Céill ' ; nó céard i féin ? " arra Máirín.

" Ni innseoca tú do duine ar bit é ? "

" Ni innseocad."

" Nó ni tiocfa tú rómam go raib sé imrigte ? "

" Ni tiocfad."

" Nó ni déana tú aon gáirí súiti ? "

" Ni déanfad."

" Nó ni béid tú ag magad súm arir go deo ? "

" Ó ! muise teinn t'fiarruige ort annsin, marab agat atá na coingeallaca ! deirim ort nó ni béid sé crioc-nuigte agat go dtige sear a' porta irtead."

Nior beag sin. Bí a sior agam go mait dá scloiread

fear a' porta é go scuireadh ré i bfad ir i ngearr orm é.

"Ní raib mé ac i mo suide," adeirim-re, "an céad lá dom ann nuair táinic Tam Nóra ar a madadh cuig an teac. (Bu cláirineac é Tam boct agus bíod ré ag dul tart ar madadh mór millteac a bí aige, agus sí nár cuir ré cor faoi ariamh ní raib aon buacaill báire i scondae mór-leatan na Gaillime com mór leis. Sníod ré neat i scluasa buacaillí Uactar Árd tréir gur ceapadar féin nac raib a rárú an taob seo de Baile Áta Cliat) Nuair conaic ré mé féin:

"Muire, ní féidir gur tú atá agam ann?" ar seisean, "nó cé'n caoi bfuil do conablac uasal, cé'n caoi bfuil do mama, gur t-adair agus 'cuile duine agaib ra mbaile, nó a' bfuil aon scéal nua leat ón mbaile mór?" D'fiafraigh féin é com maic ir d'féadar.

"Branra tú i bfad?" ar seisean. "Atá ré co maic duit fanacht linn i gcomnuí. Ní faca tú ariamh ac an rpraoi a béar againn. Ceapraimid coiníní agus déanraimid iargaireacht ag Corad an Muilinn agus béid coga raogail againn, feicfe tú féin."

Aduibhar féin, ar nod' go bfanfainn comfad'r fágfaí mé, agus nár bfearr liom aon ceo ra domhan ná béit ar cóir coiníní ir ag iargaireacht.

"Seo," ar seisean. "Cuir púainne rá tríacail—ag reacadad rtumpa tobac dom. Canzlócad ré féin an méid tobac atá ar seo go Baile Áta an Rioz. Diúltuigear féin de, óir níor lugar liom uirge na bratai ná tobac an t-am rin—sí gur b'iomda rin gal leigear le gaot ó foin!"

"Ir amlaid ir fearr é," arra Tam breáz, "dá mbéad an beirt againn in a éadan bu gearr a fearfad ré."

"Cá bfuil 'Ceann gan Céill' indiu, a Peige?" ar seisean le mo fean-máthair.

"Ní facar ó maidin í," ar rise. "Atá rí ag rirteoracht

"ceann gan ċéill"

léi ir dóca. Imteact gan teact don cleiteacán dítcéilli céanna, atámuid dodruighte aici!"

"Nil neart aici air," arra Tam. "Ac an oiread leir na daoine nuair ceannar an aoir leo, ir dóca go mbuaileann leanbuideacta iad. Mear tú céard a bí Ruaidri an Macaire Móir a déanam an lá rá deire—agus atá mé 'ceapad go bruil ré tarraingt ar na ceithre rgóir anoir, a Peige?—ac trí fóid móna déanta ina ghróigín aige agus é ag caiteam léim tartu ar a lán-díceall. Dá bfeicteá an reárra dugad ré; ir gan air ac a drár ir a léine, gan bróg, gan rtoca, gan hata, gan caipin, murab mbéad agat act aon gáirí amáin agus caithfeá a déanam faoi, caithfeá rin: "Ir mé an fear ir fearr ar an Macaire Mór go fóill," adeiread ré, "agus é ag maoideam ar féin thréir 'cuile léim. Bí mé féin ag faire air, taob diar de cláide an bóithrín agus mé ag bhread mo chroide ag gáirí agus béarrainn an leabar go raib an meangad gáirí ar agaid an madaid fheirm. Sin é an caoi céanna bíor ré ag na héanlaith," ar reirean.

"Ac cé hí 'Ceann gan Céill' a Tam?" adeirim-re. "Tarla uait," ar reirean, "go rcuartuighimid i." Suar leir ar a madad. Amac linn riar an bóithrín gur rhoicéamar 'Sgeac Seáin Ui Eidir.

D'irlig Tam. "Ieb, ieb, ieb," ar reirean. Freagruighead é.

"Atá rí ann," ar reirean, agus leir rin amac leir an trean-ceard rhanncaé bu rine ir bu ghánna dá bfaca rúil ariam. Bí rí ar leac-rúil, ní raib d'iarball uirri ac aon cleite amáin agus é rin féin ar riar, ir gan cleite gan clúmac ar a brollac.

"An galla cleiteac atá uirri, a Tam," adeirim féin.

"Ni h-ead go deimhin," ar reirean, "ac galla ra haoire ir na dítcéille. Ghíonn rí na rudai ir airtige conaic tú ariam; caithfeá gáirí a déanam rúirí amannta

dá breicteá na céadusr diof fúiti." Ceapann sí go mbíonn sí ar gor i gcomnuí agus go mbíonn álta an domain aici leis an bruadar a díor fúiti, ac go deimin féin," ar seisean, "is fada ó bí tear an guis innti an trean-óinseac boct. Fan go breicimid céad atá annseo aici ? "

Cuartuig sé. "Mo choide do Día," ar seisean, "mara bfuil siad te," agus tapsainn sé amac seact nó h-oct d'fatai.

"M'anam, a cailín," ar seisean, "gur fada beitea i do fuide oidu seo go dteagad éanlait ionntu. Ní raib sí ceadt ón lá baineadh an trúil airti, céid cé'n fád é," ar seisean.

"Cé bain an trúil airti ? " arsa mise.

"Coileac an sproicaille fada," ar seisean. "Na ceadca a bí ag piocad sráinne ardair dóib féin agus an coileac ina gceadt-lár ag déanam cotrom na féinne dóib nuair d'áitig dá ceann acu ar a céile—cipcín beag, breac, gaedealac agus ceann mór eile de na cinn buide gallda úd ; Dus Arsington, nó ainm airteac eicint eile mar é atá oidca—fá sud eicint. Nuair conaic 'Ceann gan Céill' iad ag tabairt fá na céile, sid sí isteac ag iarraid séiteac a déanam nuair buail 'Sproicaille fada' gob ra trúil uisti, gur bain an bodac an trúil airti den iarraid sin. Bu dual dó beit fosdac go deimin, óir bí a adair féin, má'r ceadt dom adair a tabairt air, ar na coilig bu dunnda sotalaige ar seo go h-Ád Cinn. Níor fág sé coileac i Maig Cuilinn nó ar an Ror nár dall sé. Sé d'fág malaí geadsta acu agus a gcnead ag déanam braoin ; go mb'éigean cleite a cur ina sróin fá deisead, ac cá bfuil sí anoir ? " ar seisean.

Leanamar arís i agus cá raib sí mear' tú ac fá dun an cnainn caoidainn ag dinn an tige. Bí sí in a luige arís gan cor gan car, gan gios gan geag airti :—

" Sí, Sí," arra Tam.

Ir i n-aGaid a cor d'fáG rí a nead aGur céard a bí fúiti an babta reo ac ceithe cinn de cloca beaGa, cruinne :

" Ní mionGnaD ar bit é Go bruil do broillac lom," arra Tam, " aGur cé'n docar dá mbeaD tada aGat dá mbarr. Ní féadfá 'GluGar' féin a déanamh díob reo ac feicfe tú féin nac mar reo béar tú i Gcomnuí."

" Céard a déanfar tú dí ? " adubairt mé féin.

" Má bac leir," ar feirean, " ir mór an díol truaiGe í aGur ní ceart í fáGáil aG déanamh óinriGe dí féin mar rin. LeiGeara mire an rGéal nó cailfe mé leaGan leir." An lá dár Gcionn táinic Tam arís. Díor féin roime aG binn a' tiGe.

" Cá bruil rí ? " ar feirean.

" Fá'n Gcaortann," arra mire.

" 'Bfeicir an rean-corcán úd tall a bruil a béal bairte —an rean-corcán manntac rin. Tabair leat é aGur cuir ar Fargad fá'n Gcruaic coirce é. FáG rop tuiGe aGur cuir ann é, le do toil."

Rinnear amlaid. " Seo," ar feirean, aG tógáil ub mór amac ar a póca, " cuir í rin irteac ann aGur cuir ' Ceann Gan Céill ' ina fuide uirri."

Rinnear mar molad dom a déanamh ; aGur mura fuil ' Ceann Gan Céill ' fárta roimeanmnac ní lá fór é. Dúnad rí an leat-púil a bí aici. D'forGluiGead rí arís í :—

" Bfeicir í aG caocad na púile orainn ? " arra Tam. " Atá a fíor aici Go bruil léiri fá deiread. Ní béid rí ina baintreabaiG fearta Gan mear Gan áird aG na héanlaiC eile uirri. Sin é atá rí aG iarraid a ciallú." Ac ní mar filtear bitear. Sin í an ub bain nic airri ful i bfad.

Dá lá ina diaid rin, cualamar an-forad fa Gcorcán. Ricéamar fá'n-a déin. Bí an t-éinín Gé bu Gleoidte

agus bu deire dá bfaca fúil amach ann agus a 'ge, ge, ge' aige. Ní raib cleite ná fionnac air, ar nod,' ac an clúmac bu mine agus bu buide órda ar an doman. Bí ré annsin agus 'cuile 'ge, ge, ge' aige agus má bí féin ní gan fáth é. Céard a bí an fean-cailín a déanamh, mear' tú, ac ag caiteam léim ran aer agus ag tuitim anuas ar an éinín boct, go gceapfá go marbocad rí é "Do chroide cuig an d——l," arra Tam, "bfuil fút é marbú nó céard atá ag tiacht ort cor ar bit." Tóg ré anior an t-éinín gur fág ar an talamh é; go bfaigead ré a anál "mura tú an lear-mátair chíocnuigte," ar reirean, "nac orm a bí an mí-ád nár fág fá'n a mátair féin é." Nuair táinic an t-éinín cuige féin, d'féac ré le riubal tart. Tuit ré. D'éirig ré. Tuit ré arír ir arír eile. Bí 'Ceann gan Céill' ag faire air i rit an aga agus nuair a conaic rí é ag éirge ir ag tuitim ir ag tuitim ir ag' éirge ir ag iarraid a rgiatáinini a finead amac uaid, buail rgannrad í, leig rgread agus ar go brát léi. A leiceid de rgréacaigil nior cualatar aniam. Ní raib i rgread na cuirre éirg ac 'go mbeannuige Dia duit' ar a gualainn. Agus an rit! Ní ag rit a bí rí, ac ag caiteam bonnóg ran aer. Amac léici tar cliabteacai ir trínrí ir páirceannai ag bladad ir ag béiciúc. Cuala na ba í. Croc an bó bfeac a hiarball ran aer, crom a ceann agus ar go brát léici féin trío an bpáirc. Cuala na caoirig ir na h-uain í—rit na h-uain rá déin a máitreac agus rit na máitreaca le céile. Cuirid trua ort ag méileac ir ag méileac, rgannruig rí com mór rin iad. Cuala an t-aral í. Croc a ceann, cuir a iarball agus a cora deirid uaid, leig grág agus cuir ciot tartac ran aer de'n iarraid rin.

Bí Tam agus a béal forgailte aige ag faire ir ag éirteact leir an raic; gur imtig 'Ceann gan Céill' tar talamh ir loc ir go dtug Cill 'ac Goill uirri féin. Coir-

ruig Tam é féin. "M'anam ón d——l, a Pádraic," ar reirean, "mura bfuil rí rin glan ar a céill. Nil rteamar aici. Cá bfiop dúinn nac ceann de na daoine maide í? Atá rí imigte anoir reacar amach, ac má atá féin, nil againn le rád léiti ac ár mbeannact a feolad ina diaid. Agur cuireann rin i gcéill dom nac ceart do mallacht a tabairt do rud nó do duine cuma céard a déanfar riad. 'Nior bfur focal maid fiacail amach' agur má filleann rí ar air go deo, ni béid aon olc aici dúinn."

D'fill 'Ceann gan Céill,' ac má bu meara maol bu reacht meara mullac! Cá raib rí mear' tú nuair cuadmar amac an lá d'ár gcionn? Bi mairtin de madad caorac ann agur gealladh go raib cuain coiteán aici. B'olc an mairtin í. Tréig rí iad; ac má tréig ni fada biodar ina ndilleachtai. Cualamar an rglamaigil fá'n gcoca féin. Tarraingeamar air agur cé bi ann ac 'Ceann gan Céill' agur na coiteáin beaga ag rgeamaigil tart uirti. Ni go mait bi na púili ar orgailt acu agur ir dóca nac mó ná go mait d'aitnigeadar cé bi acu ann. Bhur a gairi air Tam, "Ir mait 'n a céile tú féin 'r iad féin," ar reirean murab é 'tiodlacan na n-óinread agaib é! Go bróire Dia ar dilleachtai an domain. Fanfaimid go breicimid céard a déanfar rí. I gceann tamaill d'éirig rí agur d'imtig léiti fá déin tom neanntóg, Bain rí billeog agur tug léiti cun an coca í. Ir dóca go braca rí blaorg uide ar a bealac óir car rí agur tug léiti lán guib di. D'fill annrin ar amar na muc go dtug gráinne min-buide léiti. "Gárug rin a braca mé amach," arra Tam. "Cuala mé amach 'go mbrireann an doutcar trí púili an cait'—ni dá cur i gcomórtar leir an gcat é, go deimin, dar a fon! Ac cébi céard i 'Ceann gan Céill' atá an captannar agur an croide mór innti, atá rin, ni fearacht a mátar—ni learainn 'mairtin' a tabairt uirti go deimin. Agur rud eile——"

" Atá mé fada go leor ag éirceaċt leat," arra Máiréa, " ag breiċ greim ar an tú agus bréagadóir ċom mór—" aċ níor fanar féin go gcloiginn céard eile adubairt sí, agus ir orm bí an t-áṫ nár fanar óir, ċuaiḋ an tú amaċ ċaiṁ ar mo ḋul amaċ an doṁar dom.

foclóirín

a, prefixed to voc. case, as **a** **beán** **cóir**.
a, **a** **ʒléaṙaḋ**, to cook; **a** **ṙáḋ**. to say.
a, **a** **leiṫeiṫ** **ṫ'oíċe**, such a night.
aḃa (**aḃainn**), g., **aḃann** (**aiḃne**); d., **aḃainn**; npl., **aiḃne** or **aiḃneaċa**; g.pl., **aḃann**; f., a river.
aḃaile, ad., home, towards home, homewards.
aḃaiṙ, imper. 2nd sing., say.
aca, prep. pr. 3rd pl., at them.
aċt (**aċ**), conj., but; prep., but, except.
áḋ, g., **áḋa**, m., luck, fate.
áḋaṁail, a., fortunate, lucky.
aḋeiṙim, I say, utter, tell.
aḋṁáil, **-ála**, f., acknowledgment, receipt for payment; also **aḋṁaċtáil**.
aḋubaiṙt, said.
aʒ **bṙeaṫnú**, looking.
aʒ **ḋeaṙcaḋ**, looking.
aʒ **ṙéaċaint**, looking; with **aṙ** or some prep.
aʒaiḋ, ir **maiṫ** **an** **aʒaiḋ** **aiṙ** **é**, he deserves it, is worthy of it.
a' **leáʒaḋ**, thawing, dissolving.
a' **ṙleaṁnú**, sliding.
a' **ṫuitim**, falling.
aibṙéan, **-áin**, m., the month of April.
aice, g. id., f., immediate vicinity, proximity; **i** **n-aice** **an** **ḋoṙais**, near the door.
aiʒe, at him.
aillóḋ, in ancient times, long ago.
altuiʒ, give thanks; **altú**, thanksgiving.
aimṙeaṙ, **-ṙiṙe**, f. time, weather, season
aimṙeaṙ, tense (grammar).
ainm, a name; npl., **ainmneaċa**, m.
ainmniʒ, imper. 2nd sing., name.
aiṙḋeall, watching, attention, care.
aiṙʒead, **-ʒid**, m., silver, money.
airṫeaċ, a., odd, strange.
ait, a., queer, strange; excellent, peculiar, as, **ir** **ait** **ṫú**.
áitiʒ, attack, abuse, argue.
aiṫne, g. id., f., recognition, acquaintance with, knowledge.
áiṫṙiḋ, certain; **lá** **áiṫṙiḋ**, a certain day.
aiṫṙiʒe, remorse, repentance, regret, sorrow.
am, g., **ama**, pl., **amanna**, **amannṫa**, m., time, occasion.
amaċ, out.
amáiṙeaċ, ad. of time, on tomorrow; **an** **lá** **amáiṙeaċ**, tomorrow.
aṁaiṙc, **-iṙc**, pl. id., m., sight; **aṙ** **ḟeaḋ** **ṫ-aṁaiṙc**.
amuiʒ, ad., out, outside.
an, the.
anaċain, trouble, harm.
anḃṙuiṫ, **-e**, m, soup, broth.
aniaṙ **ṙa** **ḋṙuim**, in the back.
ann, in it; there.
annṙeo **aʒur** **annṙiuḋ**, here and yonder.
anoċt, ad., to-night; **an** **oíċe** **anoċt**, to-night.
aonṙaic, alone, solitary, isolated.
anuṙaiḋ, ad., last year; **an** **bliain** **anuṙaiḋ**, last year.
aṙ **aʒaiḋ**, opposite; **aṙ** **aʒaiḋ** **an** **ċláiṙ** **ḋuiḃ**, opposite the B.B.
aṙḃaṙ, corn.
aṙṫa, f., a charm.

Ba, v. irreg., was, were.
Ba, pl. of bó, a cow ; cows, kine.
Bábóg, -óige, n. p., óga, f., a little baby, a doll.
Bac, -aic, pl. id., m., a stop, impediment, prop ; v., ná bac leis, do not mind him (it).
Bád, g., báid, pl. id., m., a boat.
Báidóir, -óra, -óirí, m., a boatman.
Bagún, -úin, m., bacon.
Bail, -e, f., success, prosperity ; Bail ó Dia, God speed (or bless) thee.
Baile, g. id., pl. -te, a town, a village, a home.
Baile mór, a town ; pl., bailte móra.
Baile Átha Cliath, Dublin.
Baileach, scarcely, ad.
Bambaisne, tá mé i mo bambaisne, I am in a predicament.
Bainear, I plucked, dug, mowed, reaped, subtracted, etc.
Báinín, g. id., pl. -nte, m., a white body-coat or jacket of flannel.
Bainne maṫan, thick milk ; bainne, g. id., m., milk.
Bainc ná ráinc, ní raib bainc ná ráinc agam leis an rud sin, I had not " hand, act or part " in that matter.
Bainrioġan, -ġna, -ġanta, f., a queen.
Baintear, pres. auton, is reaped, etc.
Báirneach, -tige, f., rain.
Ball, ar ball, by and by.
Ballach, a., speckled, spotted.
Balcair, -e, í, f., a garment, a rag ; usually worthless clothes.
Balla, g. id., pl., -aí, a wall.
Bán, a., white.
Banair, wedding, also bainṫeir.
Bánaṫ, le bánaṫ an lae, at dawn of day.
Bannaí (pl. of banna), m., bail, security. Rachá mé i mbannaí ort, " I'll bail you."
Bannc, banc, g. id., a bank, m.; bainnc, also as gen.
Baoġal, -ail, pl. id., and -lta, m., danger, peril.
Barr, ṫar barr, excellent ; barr nuaidheacht(a), any news.
Barranna, p. of barr, a crop ; also barraí.
Bás, -áir, m., death ; fuair sí bás, she died.
Barġaiġte, níl tú barġaiġte ċor ar bit, " you are not bad," passing fair.
Bata, g. id., pl., -í, m., a stick.
Báṫaṫ, g., báiṫte, m., act of drowning ; v. past auton. of báiṫ.
Béaṫ, go mbéaṫ, would be ; dubhairt sé go mbéaṫ sé ar sgoil amáireach, he said he would be at school to-morrow.
Beag, comp., lugha, little, small, tiny.
Beagnach, ad., almost, nearly.
Bealb, short form of ' Barbara.'
Bealach, míle bealaiġ, -aiġ, pl. id., and -aiġe, a road, a way.
Béal-fliuch, wet, moist.
Béal-dorair, comhrra béal-dorair, a next-door neighbour.
Bean, g., mná, d., mnaoi, pl. mná, gpl., ban, dpl. mnáibh).
Bean-an-tige, the woman of the house, housewife.
Beannacht, -a, f., a blessing, a salutation ; beannacht leat, good-bye.
Beannuigeadar dá céile, they saluted each other.
Beannuiġ, go mbeannuiġe Dia annseo, (may) God save all here.
Béarla, speech, language, the English language.
Béarra mé, I'll give.
Béarrainn, I would give.
Béar, fut. rel.

Beaṫa, a beaṫa a ḟaoṫḿú, to earn his livelihood; g., -aṫ, f., food, etc.
Béiciúic, shouting, squealing, calling aloud.
Béiṫ, fut. of tá.
Béiṫinn, I would be.
Beiṫíṙ, they would be.
Béile, g. id., pl., -lí, m., a meal.
Beimíṙ, we would be.
Beiṙ aṙ, catch, seize, overtake, imp. 2nd sing.
Beiṙeann ré, v. tr., he gives.
Beiṙimid, go mbeiṙimid beó aṙ an am ṙeo aṁíṙ, may we be alive this time next year.
Beiṙt, -e, f., two persons.
Beiṫ, a beiṫ, to be.
Beiṫiúiġ, nom. pl. of beiṫiúeaċ, m., a beast, an animal.
Bí, 2nd per. sing. imper. of táim, I am.
Bí, past tense of tá.
Biaṫ, gen. bíṫ, pl. biaṫa, m., food.
Bídeaċ, a., very small.
Bille, g. id., pl. -lí, m., a bill of a/c.
Billeoġ, a leaf, also duilleoġ.
Bímíṙ, let us be.
Bínéaġla, vinegar.
Binn, -e, a., sweet (of sound), melodious, harmonious.
Bíoṫ, used to be.
Bíoḋaṙ, they were.
Bíoġúil, lively, active.
Bíomaṙ, we were.
Bíonn, habit, pres. of tá.
Bíoṙ, pres. rel.
Bíteaṙ, auton. present.
Bíṫeaṙ, auton. past.
Blát, g., bláṫa, pl. nom., bláṫa, m.
Bláṫaċ, g. -aiġe, bláiṫċe, f., buttermilk.
Blaiṙ, tasted, blaiṙ Seán ṫe'n bainne, John tasted the milk.
Blaoṫaċ (ġlaoṫaċ, ceannaċt), m. f., calling, demand, etc.
Blaoṫaḋ, past auton. of blaoṫ, shout, call.
Bleiṫ, -e, f., buail ṙé bleiṫ oṁm, he accosted me.
Bliain, g., -na, nom. pl., -anta f., a year.
Bliain biṙiġ, a leap year; i mbliana, this year.
Bloġam, -aim, pl. id., m., a mouthful, a small sup.
Bó, f., a cow; bó allaiṫ, a wild ox.
Boṫṁuiġṫe, deafened, annoyed; tá mé boṫṁuiġṫe agat, you have me annoyed.
Boġ, a., soft, mild, damp (of weather).
Bóiṫṙín, g. id., pl. -í, m., a lane, a small road; bóiṫṙín na bláṫaiġe, Buttermilk Lane
Boiṁlín, a small trout (mountain).
Bonnóġ, a bound, spring, vault, leap, jump.
Boṁd, -uiṙd, pl. id., m., a table.
Boṙ, g. boiṙe, nom. pl. boṙa, f., palm of the hand.
Boṙca, g. id., pl. -ide, m., a box.
Boṫán, -áin, plr. id.=hovel, a cabin, a hut.
Bóṫaṙ, -air, pl. bóiṫṙe, m. a road.
Braon, g. braoin, nom. pl. braonta and braonaċa, m., a drop.
Braṫ, g. braiṫ, bruiṫ, nom. pl., braiṫ, braṫa, braṫaċa; bí braṫ ṙneáċta aṙ an talaṁ, the ground was covered with snow, a covering, a mantle,
Braṫaḋ, ala, a second.
Braiṫ (braṫ), a braiṫ air a ḋul aṙ an aonaċ, thinking of going to the fair.
Bráiṫlín, -e, pl. -í, and -eaċa, f., a sheet.
Breac, le breacaḋ an lae, at dawn of day.
Breáġ, a., ne, lovely, handsome, beautiful, splendid.
Breaṙal buan, father of Gailleamh, from whom Galway was named.

bréag, -éige, éaga, f., a lie; fear bréige, a scarecrow.
breathnuig, breathnuig, look at.
breit, a' breit ar an leabar, catching the book.
breitheamh, -theamhan and -tí, nom. pl., -teamhaim, m., a judge.
brionglóidigh, a' brionglóidigh, dreaming.
briorcaí, pl. of briorca, m., a biscuit.
brip, 2nd sing. imper., break.
brocach, a., dirty, filthy, foul.
brógach, dirty, smeared, soiled.
bromach, -aig, -aige, m., a colt.
brón, g. bróin, m., grief, sorrow, tá brón orm, I regret (am sorry).
bruidhin (bruighin), bruidhean, -ne, f., a fairy palace.
bruig, 2nd sing. imper. boil, cook; also bruith.
brigid, -ghe, f., Brigid, Bridget.
buachaill, -alla, -í, m., a boy; buachaill báire, a playboy.
buadhach, a., victorious.
buail, 2nd per. sing. imper., strike, beat.
buidheach, a., thankful, grateful; táim buidheach dhíot, I am thankful to thee.
builín, g. id., pl. -í, m., a small loaf of bread.
branar, fallow ground.
bricín, a sprat.
bun, i n-a mbun, in charge of them.
bunáite, almost, nearly.
Búrca, Burke, Burgo.
buntrop, m., the eaves of a house.

Cá, where? whither? Cá bhfuil Pádraic? Where is Patrick?
caidreamh, acquaintance, friendship.
caillead, caillead sgeadóg orainn, died, was lost.
caillead, past auton. of caill, lose.
cailín aimrire, a servant girl; cailín, m., g. id.
caill, 2nd per. sing. imper. lose; ná caill an leabhar, do not lose the book.
caint, -e, -eanna, f., talk, speech, conversation.
cáiread, g. id., f., respite, delay, credit; rud do chur ar cáiread, to procrastinate, to postpone.
caith, 2nd per. sing. imper., throw, hurl, fling, cast; wear, smoke.
callóg, -óige, -óga, f., a snowflake.
cantáil, -ála, f., act of selling by auction.
Caoch, winking, blinking.
caol, a., narrow, slender, slight, thin.
caonach liath, verdigris, greymould, green from wear.
caoin-fheoil, f., mutton; muicfheoil, pork; maoth-fheoil, beef.
capall, g. -aill, pl. id., also caiple, m., a horse.
Cár, Where? before past tense. reg. v. Cár chuir tú an chailc? Where did you put the chalk?
carr, -airr, m., a car.
carraig, g. -e, nom. pl., carraigeacha, carraigreacha, etc.
carachtáil, meeting, also cartáil.
carach, carach Seán orm inniu, I met John to-day.
carán, -áin, pl. id., m., a path, a way.
carós, -óige, óga, f., a coat, a long coat; a skirted coat.
cathair, g. -thrach, nom. pl. -thracha.
cathaoir uilleann (cathaoir bachlann), an armchair; -each, eacha, f.

Cé, conj., although, however.

Cé acá réapúp ve'n bliain ip fearp leat ? which season of the year do you prefer ?

Ceacт, -a, pl. id., and -anna, m., a lesson.

Céad, pl. céadta, hundred. Céad míle fáilte póinac.

Ċéad, an ċéad ċapall, the first horse.

Céadaoin, -e, f., Wednesday. Aoine, tpopgaċ, an ċéad Aoine, the first fast of the week.

Ċeal, interrog. part., did you not ?

Cealltap, from poll of head to shoulders.

Céanna, a., the same.

Ċeana, already.

Ceangailte, bound, fastened.

Ceann, g. cinn, nom. pl. cinn, m., a head, one single person or object ; tpí cinn de boptaí, three boxes.

Ceannuiġ, 2nd per. sing. imper. buy.

Ceap, think, opine, fetch, catch, ag ceapaċ coiníní, bpaċán, ɣpl.

Céapd, what ? Céapd dubaipt Séamup ? What did James say ?

Ceapt, g. cipt, m., tá an ceapt agat, you are right.

Ceaṫaip, card. numb. four.

Ceipt, -e, pl. -eanna, f., a question.

Ċeiṫpe, four ; ċeiṫpe cinn de ċaiple, four horses.

Ceó, g. ceoiġ, m., mist, fog ; also pioc nó blap, taste, jot, particle.

Cípead, 1st per. sing. future of ċím, I see.

Cimín, pasture, grass ; ap cimín, grazing.

Cineál, m., a kind, sort, class, variety.

Cinnte, indecl. a., certain, sure, accurate.

Cionn, dat. of ceann, m., ópp cionn an doipip, over (above) the door.

Ċíonn, ċíonn Seán na ba gaċ maidin, John sees the cows every morning.

Cíop, g., cípe, f., a comb.

Cipín, g. id., m., a little stick ; cipín poluip lapán, a match.

Cipeán, -áin, pl. id., m., a hand-basket.

Ciptineaċ, -iġe, -eaċa, f., a kitchen.

Ciúin, a., calm, still, mild.

Claibín, g. id., m., a lid ; joggler of churn.

Claoċlóṫ, -a, m., act of changing (weather) ; tá claoċlóṫ ann, there is a change.

Clap-ɣolup, m., morning or evening twilight.

Clár, g. cláip, m., a board.

Cláipíneaċ, a cripple.

Cleap, -a, pl. id. and -anna, m., play, game, sport, device, trick.

Cliaṁain, a brother-in-law, son-in-law.

Cleiteaċán, " moulter," a term of contempt.

Cloċ, g. cloiċe, nom. pl. cloċa, a stone ; cloċ meaṫċain, a stone weight (14 lbs.).

Cloċ eibip, granite.

Cloipeann, cloipeann ráṫpaic an clog gaċ maidean = hears.

Cloipfear, fut. rel. of cloipim, I hear.

Cnagaipe (cnaigín), g. id., m., a noggin.

Cnáṁ, -áiṁ, -aṁa, m., a bone ; teine ċnáṁ, bonfire.

Codlaṫ, -alta, and -olata, sleep.

Codluiġeann, codluiġeann pé go ráṁ, he sleeps composedly.

Cogar, -air, m., a whisper ; cogar mé leat, whisper.

Coicíp, -e, f., a fortnight

Ċoiṫċe, adv., ever, always; with neg., never (time to come); ċoiṫċe (ċoiṫċinn), for ever.
Coill-ṁóir, Kylemore.
Coileaċ, -liġ, pl. id., m., a cock, a male bird.
Coiṁlinnt, contest, race; c. báṫ, a regatta.
Coinṡiaṡ, conscience; mo ċoinṡiaṡ! 'Pon my conscience!
Coinne, ċuaiṫ Séamuṡ i gcoinne an ḋoctúiṙa, James went for the doctor.
Coinneáil, to keep.
Coinneal, g., -nle, f., a candle.
Coinnigh, 2nd per. sing. imper., keep.
Coinnleóir, -óiṙa, m., a candlestick.
Cóip-leaḃar, copy-book.
Cóir- comp. cóiṙa, a., fit, right, proper; generous, hospitable, preparation; cóir aġur leaṙú, tilling and manuring.
Colcleaṫar, a first cousin.
Ċoṁ maiṫ ṡin, so good.
Coir, coir na teineaḋ, beside the fire.
Coirb, Corrib.
Coirṡeacan, uiṡge coirṡeacain, holy water.
Comaoin, compliment, ...ṙá ċomaoin aġaṫ, indebted to you.
Cóṁḋaltaṫ, g. id., a companion, a member of a society; m.
Coṁluaḋar, -air, pl. id., m., a company, a society, a family.
Coṁ-ṁéiṙ, of equal size.
Cóṁluṫ, g. id., and -a, m., a company; an associated band.
Coṁṁuṙṙa, g., -n, f., a neighbour.
Coṁnuiṙe, g. id., and coṁnuiṙċe, f., a dwelling, a rest, an abode.
Cóṁṙáḋ, g., -ṙáiḋ, m., conversation, discourse, speech, talk.
Conablaċ, frame, skeleton, body
Conáċ, a ċonáċ ṡin oṁ! more luck to you, prosperity, affluence.
Ċonaic, past t. of ċím, I see.
Congnaṁ, g. conganta and congnaiṁ, m., help, succour, aid.
Conamara, Connemara.
Contráṫ, twilight.
Ċoṁ ar biṫ, at all.
Coṁóir, g. -eaċ, -e, and -óna, a crown, a crown-piece.
Coṁṁ-ḋuine, an occasional person.
Cor, g. coiṙe, d. coiṙ, nom. pl. coṙa, f., a foot.
Ċoṙain, ċoṙain ṙé £1, it cost a pound.
Coṙaṁail, like, resembling, similar.
Coṙnaiṁ, Laṙáin ċoṙnaiṁ, safety marches.
Craiceann, g. -cinn, pl. -cne, a skin, a hide; rind, peel.
Crann, g. -ainm, pl. id., and craiṁṫe, m., a tree; c. bán, sycamore; c. ṙeaṙna, alder; c. labṙair, laurel; c. caoṁċainn, mountain-ash; c. cuilinn, holly.
Cré, g. cré, f., earth, clay, dust; miaṙa cré, earthenware dishes.
Créatúr, -túiṙa, m., a creature.
Creiḋ, 2nd per. sing. imper., believe; ná creiḋ é, do not believe it.
Criaṫraċ, moor, expanse of bog, porous soil.
Cró, g. id., m., a hut, hovel, booth, etc.; cró muc, a pigsty.
Croċaḋ, -cċa; ar croċaḋ, hanging up, m.
Croigaí, pegs, thole-pins.
Croiṫe, g. id., pl. -ṫċe, m., the heart.
Cruaċ, g. cruaiċe, a stack, a rick, a clamp (of turf); Cruaċ Pháṫraic, Croagh Patrick.
Cruaḋ, hard, firm, difficult, severe.
Cruinn, round, circular; accurate.

Cuaċ, -aiġe, -aċa, f., a bowl, a cup or goblet.
Ċuaḋar, p. t. 1st per. sing. of téiġ, go.
Ċuaiḋ, went.
Ċualaḋ, I heard.
Cuain, a litter of whelps.
Cuibḟeann, -finn, m., dividend.
Cuid maiṫ, a fair portion.
Cuid aca, some of them.
Cúig, five.
Ċuige, towards him.
Cuimhne, g. id., f. memory, remembrance, recollection.
Cuimhniú, v. n. thinking.
Cúinne, g. id., f. an angle, a corner.
Cuir, 2nd sing. imper. put, send, sow.
Cuṁaiḋeaċt, tillage, farming, agriculture.
Cuiṁeaḋ, g. -miḋ, m., an invitation.
Cúl, g. cúil, m., the back, the poll; ar ċúl an tiġe, at the back of the house.
Cuiṁtín (cruitín) m., a curtain.
Cuirliméara, a customer.
Cúlaċa, a place-name.
Cuma; ar ċuma ar biṫ, in any case.
Caṁtar, -air, m., a shop counter.
Cunntar, -air, pl. id., m., an account, a bill.
Cur, v. n. of cuir, put, place, fix, send, etc.

Dá, two, used with noun: dá ḃorca, two boxes.
Dá mbéaḋ, dá mbéaḋ an lá bréaġ maċaḋ Seán abaile, if the day were fine John would go home.
Dá, rud dá raiḃ ré ra mbaile, before he was at home.
Dá mbṙiú, if worthy of.
Dá (ġá), (=do a), sometimes used for ag or ag a, with verb. noun.
Daba, m. a jot, anything; with neg., nothing.
Dá-ġcuid-déag . . ., they are fast friends, chums, pals.
Damṙa, g. id., m., a dance.
Daiṁteaċa, clods.
Daoine, nom. pl. of duine, a person.
Daor, a., dear, costly.
Dá'n ḃain leis, belonging to him.
Dá'n ḃ ainm Seán, whose name was John.
Dár ndóiġ, sure!
Dar údaċt, dar údaċt an tṙioġáin, by the will of the ant.
Dara, dóṁaḋ, dara, ord. num., second.
De, de ḃriorcaí, of biscuits; mar rin de, and so on.
Deacra, compl of deacair.
Deaċa, ní ḋeaċa, dep. form. did not go.
Deáġ, good; deáġ-duine, a good man, an exemplary person.
Deaide, a ḋeaide, daddy.
Déan, 2nd pre. sing., do, make.
Deannaċ, -aiġ, m., dust, powder.
Deara, ċuġ ré rá deara, he noticed (observed).
Dearcóg, currant.
Dearḃa, go dearḃa, verily.
Dearḃráṫair, a brother.
Dearcaḋ, cta, m., act of looking.
Déarṙad, I shall say.
Déarṙainn, I would say.
Dearg, a., red.
Dearmaḋ, m., forgetfulness, oversight.
Déarna, ní ḋéarna an ṙear an obair, the man did not do the work.
Dear, an taoḃ ó ḋear, the south side.
Deataċ (toit), -taiġ, m., smoke.
Deiċ, num., ten.
Deirṙir, -ṙreaċ, f., haste.
Deiṁin, go deiṁin, indeed.
Deirḃṙiúr, a sister.

Deire fóghmhair, m., the month of October.
Deire (deiriú), fá deiriú, at last, lastly.
Deirinn, I used to say.
Deirtear, it is said; auton. pres.
D'en, d'en treaċtmhain, of the week.
Dílleaċt, an orphan.
Díoga, dyke, trench, drain, furrow.
Dia, g. Dé, God.
Diaiḋ, an lá ina diaiḋ sin; tamall i na diaiḋ sin, following, after, subsequent, in the wake of.
Diardaoin, -e, m., and f., Thursday.
Diḃ, Dia diḃ, God save you.
Dínn, prep. prn., 1 pl., off or from us.
Dínnéar, -éir, m., a dinner.
Díoċlaonta, pl. of díoċlaonaḋ, a declension.
Díol ríoghe, sufficiency for a king, "fit" for a king.
Díol, díol, díolṫóir, díolta, sell, sold, a seller, sold, v. adj.
Díol truaighe, ir mór an díol truaighe é, he is a great pity, an object of commiseration.
Díom, d'fiafruigh Seán díom, John asked me (inquired of me).
Díreaċ, a., direct, straight, sure, exact.
Díre, g. of dís, a couple; two persons; an uimhir díre, the dual number.
Diúltuighe, refuse.
Do, prep. to.
Dó, fá dó twice.
Dó, ir fíor dó, true for him.
Doċtúir, -úra, m., a doctor.
Dódéag, num., twelve.
Dóiḃ, ar a dul abhaile dóiḃ, when they went home.
Dóighte, burnt; an baile Dóighte, Ballydotia.
Doire, a little wood; doire darach, the little oak grove.
Dom, to me.
Domhnaċ, -naigh, m., Sunday; Dia Domhnaigh, on Sunday.
Dona, ċoṁ dona rin, so bad.
Donn, brown.
Dorar, door.
Dorċa, dark.
Dorn, closed fist.
Drad, a set of teeth.
Dromċla, surface.
Dubhradhán, loam; talamh dubhradháin, loamy soil.
Dúbhrán, defiance; beirim do dúbhrán, I defy you.
Dul, dul litriúċaċta, style (writing).

é, pers. pron., he, it; in nom. and acc., ir é, it is he; ir fear é, he is a man; ná buail é, do not beat him.
Éad, -a, m., jealousy. Bí éad ar Seán leis.
Eaḋ, it; used with the verb ir expressed or understood. Mar ir toil le Dia ir eaḋ béar an lá.
Éadan, -ain, pl. id., m. forehead, face, countenance.
Eadarainn, prep. pron., 1st p.., between us, in our midst. Bí reanċur eadarainn, we had a conversation.
Eala, g. id., pl. -í, f., a swan.
Éalang, -aing, pl. id., m., an impediment, a hindrance, physical disability.
Eallaċ, -aigh, m., cattle of any kind.
Éan, g. éin, pl. id., m., a bird, a fowl; éanlaiṫ, f. (coll.), birds in general; pl. of éan also.
Eanair, Feanair, Fionbair, m., January.
Earrach, -aigh, m., spring, the spring-time.
Earraḋ, -aiḋ, -aí, m., property, goods, articles, merchandise.

ɛaraṁlaiṫeaċt, incantation, bewitching.
éiɣean ; b'éiɣean ɗom ꝓanaċt ꝛa mbaile, I was compelled to remain at home, necessary for me to stay.
eile, other, another ; ceiṫ eile, another question
éiṁḟeaċt (aoiṁḟeaċt), i n-éiṁḟeaċt, together ; i n-éiṁḟeaċt le together, together with, along with.
éiṁe, g. -ṁeann, d. -ṁinn, f., Ireland ; muinnṫear na h-Éiṁeann, the people of Ireland.
eiṁe (eiṁiṫ, eiṁeaṫ), g., id. pl. -aṫa, m., a burden ; ꝓeaneiṁiṫ, a very heavy burden.
éiṁeóg, -oiɣe, -oga, f., a pullet.
éiṁiɣ, v. intr., arise ; ɗ'éiṁiɣ linn a beiṫ ꝛa mbaile, it happened that we were at home ; éiṁiɣeann an páiṫe ɣaċ maiɗean aɣ a h-oċṫ a ċloɣ, the child gets up every morning at eight o clock ; le éiṁɣe an lae, at dawn of day.
éiṁiṁ, " earnest " money.
eiṫeallán, an aeroplane.
eiṫeóċainn ; ní eiṫeóċainn é, I would not refuse him.
eoċair, -ċṙaċ, -ċṙaċa, f., a key.
eolaṙ, -aiṙ, m., knowledge, skill, information.

ꝛá (ꝛá), ꝛaoi ɗó, twice ; ꝛá ɗeiṁe (ɗeiṁiṫ), at last ; ꝛá aiṁɣeaɗ, about money ; ꝛá ɗeaṁa, under notice ; ꝛá beiṫ comꝛaɗa amuiɣ, for being so long away.
ꝛaca, ní ꝛaca mé an páiṙéaṙ, I did not see the paper ; An bꝛaca ṫú Séamuṙ ? ; Did you see James ? ; Cá bꝛaca ṫú ꝓeaɗaṙ ? Where did you see Peter ? ; naċ bꝛaca ṫú an capall ? Did you not see the horse ? ; ɗubaiṙt ꝓeaɗaṙ ɣo bꝛaca ṙé an ċaoṁa, Peter said that he saw the sheep ; ɗubaiṙt Séamuṙ naċ bꝛaca ṙé ṫú, James said that he did not see you ; maṁa bꝛaca, unless he saw ; nó ɣo bꝛaca, until he saw.
ꝛaɗ, i bꝛaɗ ó n ɗeaċ, far from the house.
ꝛaɗ, ní i bꝛaɗ ɣo ꝓaiḃ, soon there was (were) ; aṁ ꝛaɗ, in length, altogether ; an ꝛaɗ, while.
ꝛaɗa, long ; ċoṁ ꝛaɗa leiṙ, so far ; ċoṁ ꝛaɗa ꝛin amuiɣ, so long away ; b'ꝛaɗa leiṙ uaiṫ é, he was anxious for it ; ꝛaɗ ó, long ago.
ꝛáɣ, ɗ'ꝛáɣaṫ, used to get ; ɗ'ꝛáɣaiɗíṙ, they used to get.
ꝛáɣ, leave ; ɗ'ꝛáɣaṙ, I left ; níoṙ ꝛáɣaɗaṙ, they did not leave.
ꝛáɣáil, aṁ ꝛáɣáil an baile ɗóiḃ, on their leaving home.
ꝛáɣail amaċ, to find out to discover.
ꝛáɣaltaṙ, aṁ m'ꝛaɣaltaṙ, in my possession.
ꝛáilṫe, welcome.
ꝛáinniú, le ꝛáinniú an lae, at dawn of day.
ꝛairṙiɲ, wide, plentiful ; ꝛairṙinɣe, g. id., f., plenty.
ꝛáiṙɣ, ɗ'ꝛáiṙɣ ṙé baṙṙóɣ oṁ, he held me tightly.
ꝛaiṫċe, g. id., f. a lawn, a green, playground.
ꝛaiṫċíoṙ, ná bíoɗ ꝛaiṫċíoṙ oṁṫ, don't be afraid ; le ꝛaiṫċíoṙ ɣo n-éiṁeoċaṫ ɗoċaṙ ná díoɣbáil ɗó, lest harm or injury might befall him.
ꝛanaṁaiṁṫ, v. n. of ꝛan, wait, stay.
ꝛánaiṫ, le ꝛánaiṫ an ṫraoṫail, on the " waves " of the world.
ꝛan, an bꝛanꝛa mé annɣeo ? Shall I remain here ?
ꝛáṙ, a' ꝛáṙ ann, growing there.
ꝛáṙaċ, wilderness, desert.

fáṫ, cé'n fáṫ ? Why ? What is the reason ?

fata, g. id., m., a potato.

faṫaċ, -aiġ, m., a giant.

fealbha, February.

féaċ, see, behold ; féaċaint, looking, trying ; rúil-féaċaint aṁáin, one glance ; d'féac orm féin, looked at myself.

feac, feac láirde, a spade-handle.

féad, níor féad Seán dul abaile, John could not go home ; ċoṁ tapa agus d'féadadar, as quickly as they could ; níor féadar a dul ann, I was unable to go there ; cé ṁéad punt ruischa a dféadfá ceannaċt ar rgillinġ ? How many pounds of sugar could you buy for a shilling ?

feaḋ, ar feaḋ na huirde, during the whole time, continually ; ar feaḋ tamaill, for a while ; ar feaḋ t-aiṁairc, as far as the eye can see, to the horizon.

feadoġail, -e, f., whistling.

féar, fearnaire féir, a blade of grass.

fear, g. fir, pl. id., m., a man ; fear-an-tiġe, the man of the house ; fear-oibre, a labourer. a workman ; fear tuaiṫe, a countryman.

fearaċt, fe a fearaċt fin agamra é, I am similarly circumstanced.

fearġ, g. feirġe, f., anger, wrath, fury.

fear-ir-barr, extra.

fearr, b'fearr liom, I would prefer, I preferred ; b'fearr ḋom, it were better for me, it was better for me ; ir fearr leaṫ na neaṫ, half a loaf is better than no bread.

fearṫann, rsáṫ fearṫainne, an umbrella.

fearaċ, ní fearaċ mé, I am not aware, I do not know.

féaróirgín . . . . a short bristly beard.

feic, 2nd per. sing. imper. See le feiceál (feicfinn), to be seen ; ní feicim, I do not see ; feicfe, ní feicfe tú, you shall not see ; b'féidir go bfeicfeá, you might see ; nó go bfeicinn, until I should see ; nó go bfeicimid, until we see ; céard d'feicfidís aċ, what should they see but . . .

féidir, ir féidir leaṫ, you may ; dá mbféidir é, if possible ; b'féidir go mbéadh ré ċoṁ maiṫ dúinn dul, it might be as well for us go . . . . ; ní féidir, it is not possible.

feil, a d'feilfeaḋ, that would suit.

féile, aonaċ na féile Míċil, Michaelmas fair.

feileaṁnaċ, suitable, also oifeamnaċ.

feilméar, farmer, also feirmeoir.

féilteaṁail, regularly.

feiṫide, a creature, beast, insect, a term of contempt.

feóil, gaċ cineál feóla, every kind of meat.

feoirling, a farthing, f.

fiaċ dub, g. féiċ and fiaiċ, m., a raven.

fiacail, e-, pl. fiacla, f., a tooth.

fiaḋ, g., fiaḋ, m., a deer ; giorr-fiaḋ, a hare.

fiaḋaile, weeds.

fiafraiġ, ask, inquire (of, de) ; fiafruiġe, f., act of inquiring.

fiann, an fiann, g. féinne, f., Fenian army, the Fenians collectively ; comṫrom na féinne, fair play.

fíbín, bí fíbín air, he was busy.

fiche, -aḋ, d. -ċiad, pl. -ċid f. twenty, a score.

fiġeadóir, a weaver.

fIGIÚR (fÍOGAIR), f., a figure.
fILLEANN sÉ, he returns.
fIOR, NÍL fIOR AGAM, I do not know; BÍ fIOR AIGE, he knew.
fIONN, leader of the Fenians; a., fair.
fÍON, fÍON fEIC, champagne; fÍON SPÁINNEACH, port wine.
fIONNACH, fur, coat of animals; also fIONNAD.
fÍOR, IF fÍOR DUIT, true for you; MÁ BHÍOR DÓIB FÉIN, if it were true for them.
fIOR, CUIR sÉ fIOR AR AN FAGART, he sent for the priest.
fIR-INNFCIN, masculine gender.
fIUCHAD, v. n. boiling.
fIÚ, fIÚ AN BÁINÍN, not even a "BÁINÍN."
fLIUCH, a., wet.
fÓBAIR, D'FÓBAIR DUIT TUITIM, "you had like to fall!"—almost fell.
fOCAL, AR AON fOCAL, unanimous; AINM-fOCAL, a noun (substantive); AR M'fOCAL, by my word.
fÓD, -ÓID, m., a sod; I BHFÓD FÁ LEITH, apart, in a quiet spot.
fOGA, NÍ AG BAINT fOGA NÁ AITIR AR, not reflecting on him; fOGA, attack; AITEAR, reproach, insult.
fOGAINTEACH, a., serviceable, useful.
fOGTACH, treacherous, corrupt.
fOGLUIM, CÉARD TÁ TÚ fOGLUIM ANOIR? What are you learning now?; fOGLUMHA, learnt.
fÓGHMAR, -MHAIR, m., autumn; MEADON fÓGHMAIR, September; DEIRE fÓGHMAIR, October.
fOIGDEACH, a., patient, long-suffering.
fOILBÉARACH, vicious, bad-tempered.
fOILLREACHÁN, a poster.
fOLLURACH, a., evident, clear.
fUADACH, taking by force, abduction.
fONN, g. fUINN, longing, desire, m., IF BEAG DÁ fONN A BÍ ORM, little I desired to = was not the least bit anxious.
FOR, AR, on; GABAIL FOR LOCH OIRBREN, invasion of Lough Corrib (islands).
FOR-AINM, a pronoun.
FORLÁMAR, AG IARRAIDH FORLÁMAR FÁGAIL AR CONNACHTA (seeking to secure the chiefship of Connacht).
FORRÁN, CUIR sÉ FORRÁN ORTHA, he accosted them.
FÓR, yet.
FORGAIL (ORGAIL), 2nd sing. impr. open.
FRANNCACH, COILEACH FRANNCACH, a turkey cock.
FRAOCH, COILEACH FRAOIGH, a male grouse.
FREAGAIR, 2nd sing. imper., answer, reply; D'FHREAGAIR, answered, replied.
FREAGRA, pl. id., m., an answer, a reply.
FREIRIN, also.
FUAIR, p. t. got; NÍ FUAIR, did not get; FUAIREAR CUIREAD, I received an invitation.
FUAR, a., cold.
FUARGAILT, -E, f., act of solving; FUARCAIL AN CEIRT, solve the problem.
FUATH, -A, m., hate, emnity, aversion; BA FUATH LEIR, he disliked.
FUIGE, NÍ BHFUIGE TÚ, you shall not get; NÍ BHFUIGTEÁ, you would not get.
FUIL, AN BHFUIL, dep. form of "TÁ."
FÚINN, AG DEARCAD FÚINN AGUS TAMAINN, looking all around.
FUINNEOG, -ÓIGE, f., a window.
FUIN, 2nd sing. imper. knead; A' FUINT CÍRTE, kneading a cake.
FÚITE, under her; D'INNIR AN FEAR DÁ MHÁTAIR FÚITE, the man told his mother about her.

fúm, under me; bí fúm, I intended.
fuṁurṫa, níor bṫuṁurṫa, it was not easy; would not be easy.

Gaṫ ríor, go down.
Gábaṫ, ní raiṫ gábaṫ ar bit leir, there was no necessity for it.
Gabáil, ag gabáil tarṫ, going by, passing.
Gabáil, gabáil ṁóna, f., an armful of turf.
Gabáirṫe, f., cabbage.
Gaċ, gaċ ríora (giotа), each piece.
Gaduiṫe, m, a thief, a robber.
Gaeṫilg, f., the Irish language.
Gail, gail ṫobac, a smoke (' whiff ') of tobacco.
Gaillimh, -e, f., Galway.
Gaimbín, g. id., usury, interest.
Gaṁain, pl. gaṁna, stirks, calves about a year old.
Gáirdín, m., a garden.
Gáire, g. id., m., laughter, a laugh.
Gáiriṫe, laughing.
Galra, g. cleiteaċ, moulting.
Gallda, a., foreign; pertaining to an Englishman.
Gan, gan ionnta aċ, they were but——.
Gan, gan ṁoill, without delay.
Gann, a., scarce.
Ganntan, -ain, m., scarcity, want, hunger.
Gaoṫ, -oiṫe, f., wind.
Garraḋóireaċt, gardening.
Gé, f., a goose, pl., géada (géaba).
Géag, g. géige, pl. géaga, f., a branch.
Geal, a., white, bright; fair, good.
Gealáin, teine gealáin, lightning; phosphorescent light.
Géar, a., sharp, sour, bitter.
Gearr, 2nd sing. imper. cut, mow, fine.
Geata, g. id. m, a gate
Geibeann, gets.
Géibeann, -binn, m., a fetter, a prison.
Geimreaḋ, -riṫ, m., winter.
Geimeaṁnaċ, a., genitive.
Geit, -e, f., a fright, a start.
Geoḃ(r)ad, I shall get.
Geoḃ(r)aḋ ré, he would get.
Geoḃtar, auton. fut. of fág.
Geoḃrar, fut. rel. of fág.
Geoḃrá, condl. 2nd sing. of fág.
Geoḃraí, auton. condl. of fág.
Geoḃrainn, 1st sing. condl. of fág.
Giodán, -áin, m., a spot, a place, a patch.
Giorraċan, v. n. shortening.
Giuṁrac, bog-deal.
Glan, a., clean, pure, clear.
Glacraḋ, 3rd condl. sing. of glac, take.
Glaineaċt, f., cleanliness, purity, brightness.
Glaoḋaċ, -ḋaiġ, m., act of calling, shouting; demand (in mercantile sense).
Glaoḋra mé ort, I shall call thee.
Gleaṁaḋ, m., a beating; downpour (of rain).
Gléar ceóil, a musical instrument.
Gléaraḋ, v. n. to cook, to dress.
Gleó, m., strife, noise.
Gleoiṫe, pleasing.
Gluaiṫeán, a motor car.
Gluġarnaiġil, a gurgling noise.
Gnaoiḋeaṁail, a., decent, modest, hospitable.
Gnár, -áir, m., a fashion, a custom, a manner.
Gníoḋ, used to do (or make).
Gníonn ré, he does; gníonn ré a ċuid oibre go maiṫ, he does his work well.
Gnóṫuiġ, v. won.
Gogaire, ar a g . . ., sitting on buttocks.
Goic, pose of head.
Goid, f., theft.

Goil, ní raib goil agam a déana, I could not do it, had no opportunity.
Goiliu, short, brief (of time or distance).
Goilm, mo goilm tú ! Bravo !
Gort, g. guirt, a field, a tillage-field.
Gortach, a., stingy, miserly.
Gortuigeadh, past auton. of gortuig, hurt.
Grádh, g. -a and -aidh, m., love, affection.
Gráinne, Greany.
Gránda, a., ugly.
Greas, greadh leat, be off (with you) quickly.
Greann, g. grinn, m., fun, mirth, sport, humour.
Greim, g. greama, pl. greamanna, a hold, a bite, a piece.
Grian, g. gréine, f., the sun.
Grianmhar, a., sunny.
Grinn, a., accurate, far-seeing.
Griobha, Griffin, Griffith.
Groig, stud (of horses), also groigh.
Gruag, g. gruaige, f., the hair of head.
Gruamha, indec. a., gloomy, grim.
Guairneal (guarnal), wandering, strolling, m., ag guarnal, wandering.
Guala, g. gualann, pl. guailne, f., a shoulder.
Gur, before p. tense, that.

Iacéad, a jacket.
Iad, they, them ; bailig iad, collect them.
Ian, a vessel, a mug.
Iarghach, ag iarghach = ag iarghaireacht, fishing, angling ; rlat iarghaig, a fishing rod.
Idir, idir chruitneacht agus eorna, including wheat and barley ; idir-meadhonach, intermediate ; idir Oirbhean agus Uilleann, between Oirbsean and Uilleann.

I gcoinnidhe, always.
I gceann tamaill, after a time.
I gceart, correctly.
I gceirt, in question ; Céard tá i gceirt agat ? What are you referring to ?
I gcoicís, in a fortnight.
I gcoinne, for ; i gcoinne uirge, for water.
I gcuimhne, in memory.
I lár an lae, in the middle of the day (at mid-day).
I láthair, present.
I leac-taobh na teine, beside the fire.
I mbarr-an-tighe, upstairs.
Imeall-bhord, m., a border, an edge.
Imtigh leat, off with you ; ag imtheacht romham, proceeding.
Im, -e, m., butter.
Inbeathar, -bhir, v. n. m., feeding, pasturing, grazing.
Inné, yesterday, advl.; an lá inné, yesterday (n).
Inniaidh an buachalla, after the boy ; an lá i n-a diaidh sin, the following day.
Indiu, advl. to-day ; an lá indiu to-day (n).
Indon, able.
Ingean, g. -ghine, f., a daughter pl. ingeanacha.
Inis, g. inse, f., an island ; ar na h-insí.
Inmar, relish, sauce.
Innis, 2nd sing. imper. tell.
Innsigeann, tells.
I n-a ' hóro-lae,' late in the day.
I na lá gheal, tá sé i n-a lá gheal, it is daylight.
I nduir leithéidí, such as you.
I n áit reatha (in our) standing.
I n-a choimnidhe, residing, dwelling.
I n-a nduine agus i n-a nduine in single file, one by one.
I n-a suidhe, tá siad i n-a suidhe they are up.

i n-a seasamh, tá siad i n-a seasamh, they are standing.
i n-aice, i n-aice an dorais, near the door.
i n-ionad a ċuid oibre a dhéanamh =i n-áit a ċuid oibre a dhéanamh, instead of doing his work.
i ngreim láimhe, in hand-grips.
i seilb, in possession.
i n-a phóca, in his pocket.
íoc, 2nd sing. imper., pay.
ioldrgoil, -e, f., University.
iomdha, compar. lia, many, much, abundant, numerous.
ionann, the same, identical, equal, equivalent, alike.
ir = ar = agus.
ir, ir fíor dhuit, true for you; ir fearr frioc ná síor-báirneach, frost is better than continual rain; ir ar éigin, hardly, barely; ir measa, worse, worst; ir féidir, it is possible; ir follusach, it is evident, clear; ir mait tú, bravo!; ir airtneach an scéal é, it is a strange story.
isteach, in; teacht-isteach, income.
ith, 2nd per. sing. imper. eat.
iúil, g. Iúil, m., July.

lá, g. lae, m., a day.
lacha, g. -n, p. -in, f., a duck.
láidir, a., nice, pleasant, obliging.
laidir, ar a laidir, at least.
lasair, nár lasair tú! Bravo! may you not be weakened.
láithreach, an aimsear láithreach, present tense.
lámh, g. láimhe, pl. lámha, f., a hand; ar chaol na láimhe deise, on the right hand side.
lán, a., full; cuir an fear a lán ceisteann ar an mbuachaill, the man asked the boy many questions.
lán-chinnte, quite certain.
laoigh, g. laoigh, pl. id., a young calf.
lár, i lár an lae ghléigil, in broad daylight.
lar, 2nd sing. imper. light.
largas, -aisge, f., a lash, a whip.
leagan, l.... amach an g..... arrangement, plan.
leamh, elm; also leamhan and liuthan.
leas, profit, advantage.
leibide, a lout.
leibideach, slovenly.
límistéar, a country side, district.
líomhaigh, polish.

má, má bhíonn an lá bhreágh, if the day be fine.
machaire, g. id., a plain, a field, m.
mac-a-samhail, copy, likeness similarity.
madra (madadh), m., a dog.
maide, g. id., m. a stick; maide éamuinn, a bolt from wall to wall of doorway.
maidir, maidir leis sin, as to that, as for that.
más, g. máighe, mágha, muighe, f., a plain.
maidean, -ne, f., morning.
máighistir, g. id., a master; maighistir scoile, a schoolmaster.
máilín, g. id., m., a little bag, sack.
máire, Mary.
maire, go maire tú i bhfad, may you live long; thank you.
máirt, an Máirt, Tuesday (n); Dia Máirt, on Tuesday (advl.)
mait, comh mait sin, so good; ir mait tú, good, bravo; go raibh maith agat, thank you.
mála, g. id. m., a bag.
malairt, barter, exchange.
malrach, child.
mamaí, mamma, mother.

maoiḋeaṁ, boasting, bragging.
map, as, for; map ḋeiṗ, ar, says; map ṗin ḋe, and so on; map ṗin ṗéin, even so.
mapaċ = muna mbéaḋ = meiṗeaċ, only for, etc.
mapa mbí ṗéin, mapa mbí ré bṗeáġ ṗéin, even if it does not be fine.
mapa bṗuil, mapa bṗuil Seán aṁ an aonaċ, tá ré ṗa mbaile.
marḃ, a., dead, killed.
marḃuiġeaḋ, past auton. of marḃuiġ, kill.
margaḋ, -aiḋ, m., a market.
marc, g. maiṫe, m., a beeve; maiṫe-ṫéoil, beef.
márta, g. id., March.
márla, g. id., m., marl.
máṫair, g. -ṫar, a mother.
máṫaiṗeaċ, go leiġe Dia ṗlán an máṫaiṗeaċ. "God spare the cows."
mé, I; mé ṗéin, myself.
meaḃair-ċinn, intelligence.
méaḋ, cé ṁéaḋ, how much? how many?; an méaḋ ṗin, that much; cóṁ-méiḋ, of equal size; ḋá méiḋ ḋá mbí liom ir aṁlaiḋ ir ṗeaṗṗ, the more the merrier.
méaḋuiġe, go méaḋuiġe Dia ḋo ṙtóṙ, may God increase thy store.
meaḋon ṙóġṁair, m., September; meaḋon-oiḋċe (mionoċt), midnight; meaḋon-lae, mid-day; Inir-Meaḋon, Inismaan.
meaḋonaċ, middle, a.
meangaḋ, a smile.
méaṙ, f., g. méiṁe, a finger; a toe.
meaṙ, -a, m., esteem, regard, respect.
meaṙ tú? do you think?; meaṙaim go bṙuil ré ṗuaṙ, I think it is cold.
meaṙa, worse, comp. of olc, bad.
meaṙg, 2nd sing. imper. stir, move.
méileaċ, bleating.
Meiṫeaṁ, -ṫiṁ, m., June.
mí, g. míoṙa, f., a month.
mí-aḃaiġil, mewing.
mí-áṫ, m., ill-luck, misfortune mischief.
mian, m. and f., a desire, a wish; má'ṙ mian leaṫ, if you wish.
mianaċ, breed, material, a mine.
miaṙa, miaṙa cṙé, earthenware dishes.
mic, a ṁic ó, avic.
míċíl, a ṁíċíl, O Michael.
mí-ṙoiġḋeaċ, a., impatient.
míle, míle alṫú le Dia, thousand thanks to God.
milleaḋ, a ṁilleaḋ, to destroy.
milleaċ, destructive, great, wonderful.
minic, go mion minic, very frequently.
miṙe, ní miṙe liom, I do not care; I have no objection.
miṙe, I, myself.
mí-ṙiaġalta, irregular.
mí-ṫṁáṫaṁail, untimely; unfortunately.
míoṙoṙtún, an unfortunate, a poor person.
míoṁbúilteaċ, miraculous, wonderful.
mo, mo bṙóġa, my boots.
mó, ir ḋom ir mó náire, more shame for me.
moċ, moċ mall, late or early.
moḋ, an moḋ oṙḋuiġṫeaċ, the imperative mood.
moill, -e, f. delay.
móin, cliaḃ móna, a basket of turf; ġáḃáil ṁóna, an armful of turf.
móinṗéaṙ, -ṗéiṙ, m., a meadow.
móṙ, baile móṙ, a town.
móṙán, -áin, m., a great deal, much, many.
muc, cṙó muc, a pig-sty; muic-ṗéoil, pork.
múċann, quenches, extinguishes.

múin, 2nd sing. imper. teach, instruct.
muinċillí, sleeves.
muineál, g. -níl, m., the neck.
muinteap, muinteap an tiġe, the people of the house.
muip, g. mapa, f., the sea.
muipe, the Blessed Virgin Mary.
múipneaċ, a., fond, affectionate.
muipnín, g. id., a term of endearment, avourneen.
muipe ! musha !

na, na pinnceóipí, the dancers ; ap aġaiḋ na teineaḋ, opposite the fire, in front of the fire ; 'na=i n-a ; ná ṫéan ġoiḋ, do not steal, thou shalt not steal ; ná creiḋ piaḋ, do not believe a raven.
naċ, naċ pupurpa, that it is not easy ; naċ ann atá a ṫaḃaipt-amaċ, how numerous they are ; naċ ġeapp an peal a ṫug Ṫeaḃ ? How short Barbara lived ? ; cé naċ paiḃ ġáḃaḋ ap biṫ leip, although there was no necessity for it ; ba maiṫ an rġéal naċ nḋeaċa, it was well that they did not go.
náp, náp ba péiṫeaċ ḋo na maṫaiḃ, may there be no reconciliation ; cé n fáṫ náp ṫáinig pí aḃaile ? Why did she not come home ? ; náp imṫiġ uainn ċoiṫċe aċ, may we never lose but——.
neaḋ, f., a nest.
néall, níop ċoḋail pé néall, he did not sleep a wink.
ní, ní baileaċ é, not exactly ; ní bpéag, no lie ; ní feapaċ mé, I know not ; ní bpuiġe tú, you shall not get ; ġaċ ní ḋáp ḃain leip an ġclog, everything pertaining to the clock ; ní luġa opm an pioc, I esteem him as low as ice—detest, hate ; ní mipḋe liom, I don't mind, immaterial.
niġ, niġeann, niġpe, wash, washes, will wash.
níl, níl neapt aġainn aip, we cannot help it.
nílim, nílim ap aon intinn leat, I do not agree with you.
níop, níop ḃpéiṫip leip cuimniú aip, he could not remember ; níop ḃpuipḋa, it was not easy, it would not be easy ; níop fágaḋap, they did not leave ; níop maiṫ leip, he did not like, he would not like.
noċtuiġṫe, laid bare, naked, revealed, disclosed.
nóiméaḋ, a minute.
nóipa, Nora.

Ó Gpíoḃṫa, Griffin.
Ó Néill, O'Neill.
Ó Nualláin, O'Nolan.
Ó Roḋaċáin, Redington.
Ó Gpáinne, Greaney.
Ó n-a máiġiptip, from his teacher (master).
Ó foin, puim blianta ó foin some years ago.
Ó ṫuaiḋ, taoḃ ó ṫuaiḋ oe'n ṫeaċ, to the north of the house.
Ó ḋeap, taoḃ ó ḋeap oe'n ṫeaċ, the south side of the house.
Ó ṫáipla, since.
Obaip, go leop oibpe, a good deal of work ; obaip an lae, the day's work ; ag obaip, working.
Óg, aop óg, youth ; óiġe, típ na h-óiġe, the land of youth.
Oibpiġeaḋ, h-oibpiġeaḋ ppúnóga, spoons were utilised.
Oíċe, night.
Ólaim, I drink ; olann, drinks ; ṫ'ól, drank ; ólta, v. a., of ól, drink.
Ó'n=ó an ; ní paiḃ pé i bpaḋ ó'n ṫeaċ.
Oipeuiġteaċ, an moḋ oipeuiġteaċ, the imperative mood.
Oim, tá cairín oim, I have a cap on ; leiġ oṫ péin, pretend.

ORDÓG, -óige, óga, f., thumb.
ORGAIL, 2nd sing. imper. open; D'ORGAIL, p. t.; ORGLÓCA, fut. tense; ORGLANN, pres. t.; D'ORGLÓCAINN, condl.
PÁDRAIC, Patrick.
PAIDIR, -dre, -dreaca, f., a prayer.
PÁIRÉAR, -éir, m., a paper.
PÁIRC, -e, -eanna, f., a pasture-field.
PÁIRTE, g. id., a child, m.
PÁLÁR, -áir, m. a palace, a mansion.
PALLTÓG, -óige, -óga, f., a blow, a thump.
PÁPA, g. id., m., a Pope.
PARÁIRTE, g. id., m., a parish.
PÁRLÚR, -úir, pl. id. m., a parlour.
PAIBREACHA, flowers, posies.
PEADAR, Peter.
PEAITR, Patch=Patsy.
PEANN, g. pinn, p,. id. and peanna, m., a writing pen; peann luaidhe, a lead pencil.
PEARSA, -an, f., a person.
PÉIRE, g. id., m. a pair, a couple, a brace.
PÉIRÍNÍ, peirí, pears.
PÉIRBE ÁIT A BHFUIL SÉ, wherever he is.
PÉIRSE, a perch, seven yards (Irish measure).
PICTIÚR, m., a picture.
PIGINN, g. pigne, f., a penny.
PINCÍN, smolt, fry, a very small fresh-water fish.
PIOBAR, -air, m., pepper.
PÍOPA, g. id., m. a pipe.
PÍOSA, g. id., m., a piece, a bit, a fragment, a morsel.
PLEIDHCE, g. id., m., a pleb, plebeian, a stupid person.
PLUAIS, -e, f., a hole, a crevice, cave.
PLUID, -e, f., a blanket.
PÓCA, g. id., m., a pocket, a pouch.
POINTE, AR AN BPOINTE BOIDHE, immediately.
PÓIRSE, g. id., m., a porch, an entry.
POITÍN, g. id., m., whiskey made in private stills.
POLL, g. puill, a hole.
PORÓID (PORÁID), -e, f., a posset, a warm drink.
POTA, g. id., m., a pot.
PREAB, 2nd sing. imper., bounce, spring, etc.
PRÉACÁN, -áin, m., a crow.
PRIONNCAM, prancing, rearing.
PRÍORÚNAC, -aig, m., a prisoner.
PRUCÓG (PRUTÓG), -óige, f. a hut, a hovel.
PUNT, punt airgid, a pound sterling; punt meadhcain, a pound (weight).

RACHAD, I shall go.
RACHT-FEOIL, I N-A RACHT FEOIL (NEACT FEOIL), very rich, prosperous.
RÁDH, RÉ RIN LE RÁDH, that is to say.
'RÁN=ARÁN.
RAIDH, dependent form of "DÍ."
RAIC, DEARG RAIC, tumult, confusion, uproar.
RÁIDHTE, v. a., said.
RÁITHE, g. id., a quarter of a year.
RAMHAR, a., fat, stout; BAINNE RAMHAR, thick milk.
RÁSA (RÁS), m., a race
RATAÍ, rafters.
RÉAL, -ach, -éil, m., and f., a six-penny piece.
RÉIR, DE RÉIR CÚIG RA GCÉAD, at the rate of five per cent.
REOITHE, v. a., frozen, congealed.
RÍ, m., a king; TÁ RÉ GO RÍMHAITH, it is very good.
RIACHTANACH, necessary.
RIAGHALTA, regular; BEAN RIAGHALTA, a nun.
RIGHEACHAN, NÍL RIGHEACHAN LEIS, no limit to him, extraordinary.
RO=DO, modern before p. t.; RO BÁIDHEADH, auton. p. was drowned.

Ro-bhuiġċe (ro-bhuiċċe), "over cooked."
Roimh, before.
Roinn, g. -e, f., a portion, a share, a division, a lot, a department; roinn, v. divide, 2nd sing. imper.
Rómh (rómham), before me; rómainn, before us.
Rómhánaċa, uimhreaċa Rómhánaċa, Roman numerals, etc.
Ruainne, g. id., pl. -neaċa, m. and f., a morsel, a bit, a shred.
Ruaċar, -air, pl. id., an incursion, a rush, etc.
Ruaigfidís (ruagfaidís), they would rout.
Ruo, g. ruio and roda, m., a thing.
Rug, rug ar ċloiċ, caught a stone.
Rur fuċfaic fa linn lán-fuar, bathed in the full cool stream.

Sa, fa teaċ, in the house.
Sábháile, go ráibáile Dia finn, God save us.
Saob, Sive, woman's name.
Sagart, -airt, pl. id., m., a priest.
Sáit, -e, f., sufficiency, a sufficient quantity, enough of, etc.
Sál, g. fáile, pl. fálta, f., the heel.
Sail, a beam of wood, the willow tree.
Salaċ, a., dirty, filthy, soiled.
Salann, -ainn, m., salt.
Samhain, -mha, f., Hallow-e'en, the first of November; mí na Samhna, the month of Nov.
Saoire, lá faoire, a holiday; laetheanta faoire, holidays.
Sárta, v. a., satisfied contented.
Sáthaċ, a., satiated; fáthaċ maith pretty good.
Sathairn, An Sathairn, m., Saturday (n); Dia Sathairn, on Saturday (advl.).
Saothrú, tilling, cultivating, developing, earning.
Scuap, a paddock.
Sé, he; feirean, himself; go mba fé duit=go mba h-amlaid duit=guiab amlaid duit, the same to you.
Seaca, ag cur feaca, freezing.
Seacadaḋ, handing, giving, delivering.
Seacht, seven.
Seachtmhain, -e, f., a week, seven days.
Seal, -a, m., time, a while, interval of time.
Sealbán, -áin, m., stock, investment.
Séamus, James.
Sean, a., old; fean-choileaċ, an old cock; fean-duine, an old person; fean-eire (eiriḋ), m, and f., a heavy burden, as much as one can carry; fean-fear, an old man; fean-rothar, an old bicycle.
Seanchus (fearchas), -cuis, m. history, story-telling.
Seapo=is é an puo.
Seárrsa, a charge, race.
Sear, 2nd sing. imper. stand.
Searca, beiticiġ fearca, "dry" cows.
Séarúr, -úis, m., season.
Seirbeaċ, a plough-team.
Seilb, i feilb faiġiúiri, in the possession of soldiers.
Séiteleóg, f., an umbrella.
Seóltha, v. a. steered, conveyed, conducted, gentle, etc.
Seomra, g. id., a room, a chamber.
Sgadán, -áin, m., a herring.
Sgaoil, 2nd sing. imper., loose untie, unfold.
Sgaoth (scaoth), -oithe, f., a swarm, a multitude.
Sgeadóg, -óige, a speckled cow, one marked with a white spot in forehead.
Sgéal, -éil, a story, a tale, a legend, etc.

Sgeit, to shed, spawn, tell, confess, inform, overflow.
Sglábuiḋeaċt, slavery, bondage, hardship.
Sglamaiġil, f., barking, baying.
Sgian, g. rgine, pl. rgeana, a knife.
Sgilling, -e, f., a shilling.
Sgléip, merriment.
Sgoil, g. -e, f., a school.
Sgoiltṗe, rgoiltṗe mé an punt leat, "I'll divide the pound with you."
Sgóṁaċ, m., and f., the throat.
Sgṁáib, -e, -eaċa, f., a dark cloud, a passing shower.
Sgṁeaḋ, 2nd sing. imper. cry, shout, bawl.
Sgṁeaḋaċ, -aiġe, f., act of screaming.
Sgṁíbe, ceann rgṁíbe, the goal, destination, end of journey.
Sguaibín, a little brush.
Sguṁaċ, a youth.
Sí, she; riṗe, she, herself; riaḋ, they.
Siamra, fun, enjoyment.
Siar uaiḋ, westwards, behind him.
Síl, 2nd sing. imper. think.
Sileag, procrastination.
Síltear, is thought, pres. auton.; rilt, shedding, dropping.
Síl ṗeá, you would think.
Simléar, m., a chimney.
Sin, mar rin ṗéin, even so.
Sineaḋ, a' ṙineaḋ a ṁéiṁe ċuige, =a' ḋíṁú a ṁéiṁe ċuige.
Siollántaċt na gaoiṫe, the whiffing of the wind.
Sionaiġil, grunting.
Siopa, a shop.
Siop-ḃáirneaċ, raining incessantly.
Siṁṫeoiṁ, a scout, a raider, one who runs to and fro aimlessly.
Síor, síor liom go otí an loċ, down . to the lake.
Siubal, ar riubal, riubalta, riúo 'un riubail é, walk, a foot, walked, he goes, proceeds.
Siúcra, m., sugar.
Sláinte, g. id., f., health, a toast.
Slám, m., and f., a handful.
Slán, rlán gaċ duine dá gcloire é, may the hearers be safe; rlán rábáilte, safe and sound.
Slat, g., rlaite, pl., rlata, f., a rod; rlat iarrgaiġ (iarrgaireaċt'), a fishing rod; . . . rlat ar Éirinn, Ireland was measured, surveyed.
Sleaṁain, a., smooth, slippery.
Sleaṁnú, sliding.
Slinn, -e, f., a slate; teaċ ceann-rlinne, a slated house.
Slinneán, -áin, pl. id., m., a shoulder, shoulder blade.
Slíocaḋ, sleeking, rubbing down, petting.
Sluaġ, -aiġ, m., a host.
Smalcaḋ, greedy eating, m., lapping of food.
Smaoiniġim, I think; rmaoiniú, thinking.
Smeaċaiġil, ticking.
Smíoċaḋ, -cta, m., smiting, slaughtering, battering.
Smúṁaċt, sniffing.
Sna = inr na.
Snáṁ, g. rnáiṁ, m., swimming, floating.
Snáċaḋ, rnáċaḋ ṁór, a large needle, a large hand (clock).
Sneaċta, g. id., m., snow.
Sniġ, a' rniġeaḋ, flowing.
Soḃran, a sovereign.
Soċraiḋ, -e, f., pl. -eaċa, f., a funeral.
Socruiġ, 2nd sing. imper. fix, settle; ṫocruiġ, p. t. of rocruiġ.
Soiġleaṙaċ, obliging, advantageous, beneficial.
Soin, ó ṫoin, since.
Soiṫeaċ, -tiġ, a vessel.
Solar, -air, pl. roillre, m., light.

Son, an a fon fin, though, for all that.
Sonaiḋ, fonaiḋ uait! bad cess to you! may you not be happy.
Sóirt, g. fóirt, pl. id.; m., a sort, a kind, a species, variety.
Sotalaċ, overbearing, arrogant, proud.
Spairteaċ, f., "last year's" turf (gen. of inferior quality).
Spairteóireaċt, -a, f., strolling, walking, sauntering.
Spreagaḋ, bí an ceól ḋá fpreagaḋ, music was being played.
Spéicí, long nails, awkward fellows.
Spiḋéal, -éil, pl. id., m. an hospital. Spiddal.
Spioċaḋ, teasing, annoying.
Spíonán, -áin, pl. id., m., a gooseberry.
Spóilín, m., a small piece of meat.
Sport, m., sport, pleasure.
Spúnóg, f., a spoon.
Sráid, g., -e, f., a street; pl., fráideanna; Sráid an Mhargaiḋ, Market Street.
Sramaċ, a., blear-eyed.
Sraċar, -ċraċ, f., a straddle, pack-saddle.
Sroiċ, p. t. of froiċ, reach.
Srón, f., the nose.
Sruiṫleán, a streamlet.
Stábla=eaċlann, stable.
Stad, 2nd sing. imper., stop, cease.
Stáideamail, a., stately.
Stail, f., a stallion, sire.
Stampa, g. id., m., a stamp.
Steamar, stime, a jot, an atom.
Straimnc, -e, f., a wry face, a grimace=graimnc.
Stunda, a stump.
Suarach, a., mean, contemptible, abject, wretched.
Suar, ḋearc an buaċaill suar, the boy looked up.
Súgach, merry, cheerful.
Suġ-craoḃ, a raspberry; fuġ-talmhan, a strawberry.
Suiḋ síos, 2nd sing. imper., sit down; i n-a ṡuiḋe síos, sitting down (m); ṡuiḋeamar, we sat.
Súiġte, go súiġte, sweetly, greedily.
Súil-ṫéaċaint, a glance.
Súil-ṫiltheach, moist-eyed.
Suim, fuim bliantа ó ṫoin, some years ago.
Suipéar, -éir, m., a supper.
Sul, before; ful ṫ'fágaiḋír, before they got.
Súl, gen. pl. of súil, an eye; aiṫne ṡúl, a "nodding" acquaintance.
Sunnta, bold, ill-mannered.
Súrca, m., a coverlet, a quilt.

Taca, m., a prop, a period of time, a point of time.
Taḃair, taḃair ḋom, give me.
Taḃairt, in phrase . . . a ḋtaḃairt amach, numbers of them.
Tae, m., tea.
Tagann (tigeann), comes.
Táim, I am, etc.; támuid, we are.
Táible, g. id., m., and f., table (in counting).
Táinig, p. t. of tar, come.
Taitneamh, m., (Gal.), g. id., a nail.
Taitneamh, i ndiaidh, in safe keeping.
Taitnigh, níor thaitnigh tae leis, he did not like tea; ní thaitneóchaḋ, would not like.
Talamh, m. and f., earth, land, ground; talamh féarmaigh, grass land.
Talamhaiḋe, tillers of the soil.
Thall, ar an taoḃ thall de'n loch . . . beyond, over.
Tamall, m., while, space, distance.
Thángamar, we came.
Taoḃán, a crossbeam, scantling, wattles on rafter.

Tar, tar fiora, past a shop; tar na cinn eile, over the other ones; tar éis rgaċaiṁ bíg, after a short time.

Tara uait, come along; tar a ṁagaiḋ . . . . joking aside.

Tarat, a' tiomáint tarat, driving past; tarainn, past us.

Tárla, ó tárla, since.

Tarraing, le tarraint dit, to approach; to visit.

Te, an -te, very warm, hot.

Teaċ, teaċ ceann-tuiġe, a thatched house.

Teaċt, a teaċt (a tiġeaċt), coming.

Teaċtaireaċt, -a, f., a message; téad, g. téide, a rope, a string, a cord.

Teallaċ, -aiġ, m., a fireplace, hearth.

Teanam oit, 1st per. pl. Imper., come along.

Teanga, g. -n and -a, f., a tongue, a language.

Teangṁuiġ, teangmuiġ an trnáṫad leis, the needle touched him

Teann, 2nd sing. imper., move, press, tighten.

Teannad . . . teannaḋ linn . . approaching us.

Téarma, g. id., a term, m., a fixed period of time.

Teas, -a, m., heat, warmth.

Teastáil, wanting; teastuiġ, leaḃar uait, he wanted a book.

Teiċeaḋ (teiċeaḋ)-ċe, m., flight, fleeing; ar a teiċeaḋ, on the run—as an outlaw.

Téiġ (téiṁiġ), go (imper.); téiġeann, goes.

Teine, g. teine also—eaḋ, pl. nom. teinte f., fire.

Teine ġealáin, lightning.

Teinn, teinn tṡiarṁuiġe oit, how inquisitive you are.

Tiġ, tiġ Séamuis Uí Néill, in the house of James O'Neill.

Tiġiḋ, go dtige nó go dtaga, until . . . comes.

Tinn, a., sick, ill; tinneas cinn, a headache.

Tinncéaṁaċt, a' tinncéaṁaċt, tinkering, "messing."

Tinncéaṁaí, tinkers.

Tiocfad anuas de'n ċarr, I shall come down off the car; tiocfainn, I would come; tiocfaḋ sé, he would come.

Tír, -e, f., land, country, nation, region, district; Tír-dá-Loċ, the district between Lough Corrib and Lough Lurgan, an ancient name of Galway Bay.

Tirim, a., dry.

Tiuġ, a., thick, close, numerous.

Tobac, g. id., m., tobacco.

Tobar, -air, m., a well, a spring.

Toċailt, rooting, excavating.

Toċar, a' toċar, to wind.

Tóg, tóg sé an cleite, he took the feather.

Toġaḋ, a choice, the best.

Tógáil, a tógáil, to take up, etc.

Toil, mar is toil le Dia, as God wishes.

Tóirneaċ, -niġe, f., thunder.

Toṁair, 2nd sing. imper. guess, unriddle; toṁaireanna, riddles.

Toṁar, a measure.

Tomás, Thomas.

Tonn, g. tuinne, pl. tonntraċa, pl., f., a wave.

Torad, -aiḋ, m., fruit, produce, result, etc.

Torad, torad céadtaċ, fruit a hundred-fold, a great crop.

Torann, -ainm, m., sound, report, noise.

Tóruiġ, 2nd sing. imper., pursue, search for, enquire for.

Torus, 2nd sing. imper., begin.

Tost, m., silence; bí 'do tost, be silent.

Trá(i)ġ, -á(i)ġa, f., the shore, the strand, the beach; Bóthar na Trá(i)ġa, Sea Road.

Tráċt, -a, m., act of treating of, discussion, description.

Traen, g. traenaċ, f., a train.
Traoċta, worn out, exhausted, worried.
Tráṫ, an tráṫ rin, that time.
Tráṫamail, timely, fortunate, seasonable; duine tráṫamail, a witty person.
Tráṫnóna, m., evening.
Tré na ċéile, to and fro.
Tréan, ċom tréan i néimnn aguf o'féadadaf imeaċt, as fast as they could go.
Trí, a ṫrí oiread rin mine, three times that quantity of meal; an tríomaḋ lá, the third day.
Trialladaf, they proceeded.
Trioblóid, -e, f., trouble.
Tríd an bfuinneóig, through the window.
Triomú, drying, draining.
Triúr, three persons.
Trócaire, g. id., f., mercy, pity, compassion.
Troig, -e, f., a foot, a foot in length (12 ins.).
Trom, ir trom ceafc i bfad, a., heavy.
Trorgán, -áin, m., furniture.
Tú, thou.
Tuaimim, tuaimim a deiċ a ċlog, about ten o'clock.
Tuaimim, opinion, conjecture, hint.
Tuaimirg, -e, f., tidings, information, etc.
Tuaiṫ, feaf tuaiṫe, a countryman.
Tuaf, ṫuaf annrin inf an ngarraiḋe, above in the garden.
Tuataí, lay people, country people.
Tug [illegible] rá deara, I noticed; so dtugadh rlán baile ṫú, may God bring you safe home; tugad cuiread dom, I was invited; tugtar airgead do na daoinibh ocṫa, money is given to the poor; tugaidír dá ṗingin ar an bpáipéar gaċ lá, they gave twopence for the paper each day; tugann nóna aire do na ceafca, Nora takes care of the hens.
Tuig, ar ṫuig ṫú? did you understand?; ṫuigeaf, I understood.
Tuilleamaig, i dtuilleamaig, dependence on.
Tuirfeaċ, a., tired.
Tuirfeal, -fil, m., a case (gram.).
Tuirtiún, fourpence.
Tuit, fell; le tuitim na h-oíċe, at nightfall; dá dtuiteaḋ... If ... should fall.
Túr, ar dtúr, at first; túr an lúil a bí ann, it was early in July.

Uaig, g. uaige, a grave.
Uaiṫe, from her (it); uaiṫe ainmnigteaf Gaillimh, from her Galway is named.
Uair, an uair rin, that time; aon uair amáin, once; uair a ċluig, an hour (time); uair fa lá, once a day.
Uaireadóir, a watch.
Uairle, nobles; uairle gallda, foreign nobles.
Uaṫċair, a cave, a burrow.
Ub, g. uibe, pl. uibeaċa, f.; ub eireóige, a pullet's egg.
Uball, -aill, m., an apple.
Uċt, ar uċt a ṫeaċt leir, for coming with him.
Udaċt, -a, f., a will, a bequest, a testament; fágaim le h-udaċt, I declare.
Údaig—úd—yonder.
Uile, gheadadaf uile leo abaile They all hurried home.
Uime, uime rin, therefore.
Uimir, g. -mhe and -mheaċ, f., a number; an uimir uaṫaiḋ, singular number (gram.); an uimir iolraiḋ, plural number (gram.).
Urlár, -áir, m., a floor.
Urċar, -air, m., a volley, a charge, a shot.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY